

1587/959

1921, Anul II No. 4

Octombrie—Decembrie

ANALELE DOBROGEI

Revista Societății Culturale Dobrogene

Director: C. BRĂTESCU

Sumarul:

- St. C. Hepiles: Numirile geografice cum trebuiesc scrise
- Eug. Ciuchi: Cântecul nostru (Răspuns la „Cântecul urii bulgare“)
- Ion Benteiu: Cărți mele (H. Heine)
- Alex. P. Arbore: Colonile germane din Basarabia și Dobrogea
- M. Olmozu: Scrisoare Mariei; Cântec resemnat
- A. Mândru: Cei din tîi fulgi; Lanurile; Munții; Scrisoare
- Al. Bilețianu: Fil fericierea mea; Ultima petală
- Sh. Toma: Un filosof poet din antichitate: Titus Lucretius Carus
- C. Brătescu: Itinerariul fratelui Wilhelm de Rubruquis la anul 1253
- Mihail I. Pricopie: Schilozii
- P. P. Stănescu: Din „Sites“; Epilog (H. de Regnier); Gînd pierdut
De-ași fi eu Dumnezeu (din Sully Prudhomme); Amor și A-
tomul (din M. Guyau)
- V. Colton: Mă cred o stîncă; Acorduri
- O. Mironescu: O poveste de demult... un adevăr astăzi; Ce se
poate face din lapte
- Mihail Stroje: Toamna
- Sulcină: Vicața; Visam
- C. Georgescu-Munteanu: De soarta zilelor ce trec
- I. Dumitrescu-Frasin: La malul mării; Vestejiră trandafirii
- Gavril Coatu: Valea Cerneli (Tulcea)
- Solsovia: Cîntece din ajun
- Nikita Macedonski: Noaptea poeziei
- Th. D. Speranța: Dobrogea în folklorul nostru
- Lucian Costin: Cântecul timpului; Ispita
- V. Lăinișanu: Sonet; Celei plecate
- Să nu zîm! Din N. Jorga: Ce trebuie să fie Dobrogea după răz-
boi; Dobrogea și Miran Costin
- Thoma Mateescu: Proiect de abecedar pentru școala românească
din Cadrilater
- Cărți și Reviste primite la redacție

„ALBANIA“

Tipografie—Papetărie—Librărie—Legătorie

Constanța, Str. Traian No. 10-13

www.ziuaconstanta.ro

BIBLIOTECA MUSEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE ȘI ETNOLOGIE

Manuscrisele se trimit d-lui C. Brătescu, profesor la Școala Normală din Constanța

Redacția nu ia sub a sa răspundere nici una din opiniunile emise de autorii articolelor publicate.

1184/959

NUMIRILE GEOGRAFICE CUM TREBUESC SCRISE

INV. 338

În mai multe Congrese de geografie, naționale sau internaționale, ¹⁾ s'a ridicat și s'a discutat chestiunea numelor geografice. Astăzi când, mai ales în Europa, Africa și Asia, s'au produs și sunt încă pe cale de a se produce atâtea schimbări în fruntariile și stăpânitorii vechilor State, și când se crează atâtea alte State, chestiunea numelor geografice este de cea mai palpitantă actualitate. Într'adevăr, fiind nevoie de a se tipări cărți, hărți și atlase geografice nouă, trebuie să se știe sub ce numiri să se 'nscrisse diferitele localități și accidente geografice [mări, fluvii, lacuri, munți, etc.] de pe fața globului pământesc.

Al 31-lea Congres al Societăților franceze de geografie, care s'a ținut în Iulie 1913 la Paris, a luat, între altele, următoarea hotărâre în această chestiune ²⁾:

1) Cele din urmă sunt: Al 31-lea Congres al Societăților geografice din Franța ținut la Paris în 1913 și al X-lea Congres internațional de geografie ținut la Roma în 1913, fără de a cita pe al VIII-lea Congres italian de geografie care s'a ținut anul acesta la Firenze și care nu și-a publicat încă lucrările sale.

2) *Buletinul Societății Regale Române de geografie*, Tomul 36 pg. 739.

„Să se cerceteze cu mare îngrijire valoarea semnificativă și etimologia numelor diverselor locuri. Să se păstreze cu scrupulozitate pe cât va fi posibil forma lor ortografică națională”.

Această hotărâre coprinde un principiu sănătos care ar trebui să fie adoptat de toată lumea: numirile geografice să fie întrebuințate cu *ortografia lor națională*. Se înțelege pentru acele idiome, care întrebuințează alfabetul latin. Congresul internațional de geografie, ținut la Roma în acelaș an, a arătat cum s'ar putea ajunge și la unificarea numirilor din țările care întrebuințează alte caractere decât cele latine. Aci nu ne vom ocupa de această din urmă chestiune.

Lucrul rațional ar fi ca, așa după cum un om pe lume are un nume pe care nu-l poate schimba, în țările civilizate, decât în virtutea unei legi sau dispozițiuni legale, tot asemenea o localitate sau accident geografic de pe fața globului ar trebui să nu poarte decât un singur nume și care să nu se schimbe sau să se modifice decât de asemenea printr'o dispozițiune legală. Este natural ca un Stat, în coprinsul fruntariilor sale, să fie suveran a hotărâ numele unei localități sau accident geografic, tot după cum dânsul va fi suveran să-l schimbe sau să-l modifice.

Pentru scopul ce urmăresc, nu mă preocupă acum chestiunea celui mai potrivit nume ce ar trebui să poarte o localitate; nu mă preocupă adică chestiunea dacă, spre exemplu, importantului nostru port dela Marea Neagră ar trebui să i se zică Tomis, Constantia, Constantinea, Constantiana, Tritonice, Kiustendje, Constanța, sau alt-fel. Guvernul român hotărând a i se zică Constanța, acesta trebuie să fie, *pentru toată lumea*, singurul său nume cu ortografia sa și fără nici o modificare. Cu atât mai rău pentru acest guvern dacă nu a botezat orașul cu numele cel mai potrivit, ceiace aci nu e cazul, mă grăbesc să adaug. Tot asemenea înțeleg a nu mă preocupa cum ar fi mai bine să se zică, spre exemplu, capitalei

Austriei: Vindebonna, Wien, Vienne, Bécs, Vienna, Viden, Vieden, Viena, etc., căci guvernul austriac hotărând numele Wien pentru capitala sa, acesta trebuie să fie adoptat de toată lumea, până ce acelaș guvern, sau un altul care l-ar înlocui, ar hotărâ schimbarea lui.

Singurul lucru care mă preocupă este cum ar trebui pronunțat și scris numele unei localități în diferitele idiome, spre a ne scăpa de haosul de nume în care se sbat geografii și de complicațiunile nomenclaturei geografice.

Cred că ar fi în interesul tuturor dacă s'ar adopta, pentru hotărârea și scrierea numelor geografice, următoarele principii foarte simple:

1. În interiorul unui Stat, dânsul e suveran să hotărască numele fiecărei localități; pentru colonii, Metropola are acest drept;

2. Aceste numiri cu ortografia lor vor fi adoptate, fără nici-o modificare, oricare ar fi idioma în care se întrebuințează.

Adoptându-se aceste principii, textele de geografie, hărțile și atlasele geografice, scrise în orice limbă, vor cuprinde fiecare localitate cu acelaș nume, cu ortografia națională, adică a Statului suveran.

Vom scăpa astfel de greutatea de a cunoaște, pentru una și aceeași localitate, diferitele sale numiri după idioma în care este exprimată. Vom mai scăpa și de complicațiunea care se aduce -- după cum mai este obiceiul, care pare a se lăți încă și mai mult acum după războiu -- indicându-se pe hărți sau atlase, pe lângă numele național și numirile sale în alte idiome.

Chestiunea se reduce, în definitiv, la a întrebuința întotdeauna numele localităților în limba Țării din care ele fac parte, iar nu în idioma în care se vorbește sau se scrie. Cu alte cuvinte, așa după cum numele unei persoane nu se traduce dintr'o limbă într'alta -- căci prin nici-o minte sănătoasă n'a putut trece ideea

de a spune d-lui Rivière, spre ex., d. Râu, sau d-lui Paternoster d. Tatanostu -- nici numele geografice să nu se traducă.

Vorbindu-se deci de Balta-Albă sau de Crișul Negru, nu se poate zice în franțuzește „Le Lac Blanc” sau le «Criș Noir», sau ceva analog în oricare altă idiomă. Pentru toată lumea Balta Albă și Crișul Negru vor fi : „Balta Albă“, „Crișul Negru“.

Mai mult decât atât, numele unei localități nici nu poate fi modificat pentru ca, pronunțat într'o altă limbă decât cea națională, să se asemene cu aceasta. Acest lucru este evident, căci tot așa după cum nu e permis de a scrie numele învingătorului Foch de cât astfel, iar nu, pentru a se pronunța la fel: Fosh în englezește, Fosch în nemțește, Foș în românește și cine mai știe cum în alte idiome, tot asemenea nu se poate concepe ca București să se scrie Boucou-rehti și Crișul Crichoul, pentru a se pronunța la fel în franțuzește.

Orice modificare cât de mică, introdusă la un nume propriu, îi schimbă fizionomia și aceasta nu se poate admite.

Este, credem noi, o greșeală ca, sub cuvânt de a înlesni pe școlarii francezi, spre exemplu, să se introducă în manualele de geografie -- așa după cum am văzut că se face -- numirile geografice străine modificate în special pentru uzul francez ; căci, dacă în fiecare Stat s'ar proceda la fel, una și aceeași localitate va sfârși să fie scrisă în atâtea feluri câte idiome diferite sunt. Aplicându-se acelaș sistem într'o geografie românească, ar trebui să scriem, spre ex., *Seven* când s'ar vorbi de munții *Cévennes* sau *Pari* în loc de *Paris* și ne'ntrebăm dacă ar fi vre-un francez care să ghiciască că cuvintele *Seven* sau *Pari* ar fi cuvintele franțuzești *Cévennes* și *Paris* scrise pe românește.

Tot ceiace s'ar putea face în aceste manuale, ar fi ca, pe lângă numele scris *aşa cum trebuie* (adică cu ortografia naţională) să se pună în paranteză cum s'ar scrie în idioma manualului geografic spre a fi citit cam la fel. Astfel s'ar putea scrie Jiu (Jiou); şcolarul francez va cunoaşte pe deoparte forma exactă a cuvântului şi va mai şti cum să-l pronunţe¹).

Ori şi care ar fi deci idioma întrebuinţată, se va zice şi se va scrie 'ntotdeauna: *London* (iar r u *Londres*, *Londra*, etc.), *Marseille* (iar nu *Marseilles*, *Marsiglia*, *Marsella*, *Marsilia*, etc.), *Kjobehavn* (iar nu *Copenhague*, *Copenhagen*, *Kopenhagen*, *Copenhaga*, etc.), *München* (iar nu *Munich*, etc.), *Praha* (iar nu *Prag*, *Prague*, *Praga*, etc.), *Bucureşti*, (iar nu *Bucarest*, *Bucharest*, *Bukarest*, *Boucarest*, *Boucorehti*, *Boucourecht*, etc.), etc.

Acelaş lucru pentru numele ţărilor. Vom zice şi vom scrie deci: *France* (iar nu *Frankreich*, *Francia*, *Franţa*, etc.), *Bayern* (iar nu *Bavière*, *Bavaria*, etc.), *Preussen* (iar nu *Prusse*, *Prusia*, etc.), *Italia* (iar nu *Italie*, *Italy*, *Italien*, etc.) *Polska* (iar nu *Pologne*, *Poland*, *Polen*, *Polonia*, etc.), *România* (iar nu *Roumanie*, *Roumania*, *Rumenia*, *Rumänien*, etc.), *Dobrogea* (iar nu *Dobruja*, *Dobroudscha*, *Dobrudja*, etc.), *Basarabia* (iar nu *Bessarabie*, *Bessarabien*, etc.), etc.

Rămâne o greutate cu Statele bi-sau trilinguae ca *Belgique* sau *Belgie*, *Helvetia*, etc. Dar şi aci, pentru simplificarea hărţilor sau atlaselor nu se poate pretinde a se scrie acelaş cuvânt în două sau trei idiome; se va mărgini a se da, pentru fiecare regiune, numirile cu limba dominantă, până ce un compromis naţional va statuă numirile unice.

¹) Sunt manuale franceze de geografie în care această metodă este adoptată, însă în mod invers, adică se scrie mai întâi numele aşa cum se pronunţă şi în paranteză numele corect, Jiou (Jiu). Acest sistem nu trebuie admis, căci principalul nume fiind Jiu, el trebuie pus în evidenţă, deci în prima linie şi aceasta până ce şcolarul va afla cum se pronunţă litera u. în româneşte şi atunci se va suprima parantezul.

În ceiace privește accidentele geografice [mări, fluvii, lacuri, munți, etc.] care aparțin unui singur Stat, ele se vor numi și scrie întotdeauna cu numele ce-l poartă în acest Stat. Astfel râul Dâmbovița, lacul Brateș se vor scrie întotdeauna și în orice limbă «Dâmbovița», «Brateș». Pentru acele accidente geografice care se întind dincolo de fruntăriile unei Țări în Țările învecinate, sau care formează hotarul cu acestea și care au câte un nume diferit în fiecare din aceste State (Nistru, Dniester], aceste numiri vor fi păstrate deocamdată în întinderea fiecărui Stat până ce, printr'o înțelegere internațională, s'ar stabili unificarea lor. Astfel pentru marele nostru fluviu cărui, în Țările prin care trece i se zice respectiv Donau, Dunaj, Duna, Dunav, Dunăre, se vor păstra, în mod provizoriu, aceste numiri în Germania, Austria, Cehoslovacia, Hungaria, Yugoslavia, Bulgaria și România. Ar dispărea astfel din uz cuvintele Danube, Danubio, Dunai, Dunavis, căci prin nici-o țară pe unde trece Dunărea, ea n'are aceste numiri care pot fi considerate ca traducerea în diferite idiome a numelui marelui fluviu.

* * *

În așteptarea unei hotărâri internaționale, care să stabilească în mod definitiv numirile geografice, unele din Instituțiunile care se ocupă cu nomenclatura geografică au început să-și formeze, pentru trebuința lor, catalogul numirilor geografice. Astfel Societatea Regală de geografie din London, al cărei Patron este Însuși M. S. Regele britanic, a numit din sânul ei un Comitet permanent cu însărcinarea de a întocmi și publica un Catalog de numirile geografice așa cum să fie adoptate de acea Societate și de oficialitatea britanică. Comitetul poartă numele de „Comitetul permanent al numelor geografice pentru uzul oficialității britanice», sub președinția generalului -- major Lord Edward Gleichen. Acest Comitet a și pu-

blicat, până în prezent, două liste alfabetice : una cu nume din Europa, alta cu nume din Asia.

În fiecare dintr'aceste două liste se dă mai întâiu numele adoptat de Comitet (scris cu litere groase) și apoi celelalte numiri ale sale. Reproduc aici cel dintâi nume românesc din cele vre-o 30 care sunt date din România :

Alba Iulia : pron. Alba Yulya: Transylvania, Rumania; Germ. Karlsburg; Mag. Gyulafehérvár, pr Dzula.

Celelalte nume din România adoptate de Comitet sunt cele următoare :

Bistrița sau Bistritsa

Brăila (nu Braila, Ibrail)

Brașov sau Brashov

Bucharest (Rom. București)

Cernavoda

Cluj

Constanța sau Constantsa [nu Constantza, Constantza, Kustendji]

Czernowitz (nu Czernovitz. Rom. Cernauți)

Dauube [Rom. Dunărea]

Dniester [Rom. Nistru]

Dobruja [Rom. Dobrogea]

Focșani sau Focshani [nu Fokchany]

Galatz [Rom. Galați]

Jassy [nu Jassi, Rom. Iași)

Kishinew (pr. Kishinyóf, Rom. Chișinău)

Odorhei

Oltu

Oradia Mare

Orșova

Pietroșani sau Pietroshani

Rădăuți sau Radautsi

Sătmar

Sibiu

Sighetul Marmariei ¹⁾

¹⁾ Aci este probabil o greșeală de tipar : Marmariei în loc de : Marmației.

Silistra [nu Silistria]

Târgul Secuilor

Timișoara

Tisa

Turtucaia [nu Turtukay, Toutrakan].

Cele mai multe dintr'aceste nume sunt corect scrise (acele cu italice) și trebuie să ne mulțumească cu atât mai mult, cu cât s'a adoptat în Imperiul britanic literile noastre speciale, care nu figurează în alfabetul englez: ă, â, ș, ț.

Sunt unele localități cărora li se arată numele românesc, dar care nume nu sunt adoptate de englezi, deși localitățile sunt în România. Astfel se arată numele București, dar se adoptă Bucharest; Cernăuți dar se adoptă numele nemțesc Czernowitz; Dobrogea dar se adoptă Dobruja; Galatz pentru Galați, Iassy pentru Iași, Kishinew pentru Chișinău. Dintre acestea sunt însă unele numiri adoptate în Comitet, dar pe care nu le putem admite sub nici un cuvânt: Czernowitz, Dobruja și Kishinew.

Îndată după aparițiunea primei liste a Comitetului permanent am scris președintelui său, generalul major Gleichen, arătându-i câteva incorectitudini, care s'au și corectat în a doua listă publicată. Am insistat mai cu seamă asupra cuvintelor Czernowitz și Kishinew care au fost adoptate de Comitet pentru uzul oficialității britanice. Am arătat pentru cel dintâi din aceste cuvinte că Cernăuții mai înainte de 1772, când o parte din Moldova de sus a fost răpită de Austriaci, era un orașel moldovenesc, căruiua Nemții i-au schimonosit numele în Czernowitz și că e drept și logic prin urmare ca, astăzi, când el s'a întors la patria mamă, să-și reia numele sub care fusese în tot timpul cunoscut în România și deci am cerut ca să se adopte numele românesc Cernăuți. Deasemenea am cerut ca, în loc de Kishinew, să se adopteze în nomenclatura engleză numele românesc Chișinău, pe care-l avea acest oraș al Moldovei orientale înainte

de anul 1812, când partea Moldovei de dincolo de Prut ne fu răpită de către Ruși, cari și dânsii schimonosiră numele orașului în Kishineu. Astăzi, când orașul a redevenit românesc, e drept și logic să-și reia numele românesc pe care-l avea înainte. Am mai cerut în sfârșit ca, pentru Capitala Regatului, să se adopteze numele său românesc București, sau cel puțin să se scrie Bucarest -- așa cum de obicei se scrie acum în Franța -- fără de a se mai adăuga lângă c, litera h, care este aci absolut de prisos.

Președintele Comitetului permanent al numelor geografice din Londra a supus desbaterilor Comitetului său cererile mele și a avut amabilitatea de a-mi comunica că, deși dânsul este de părerea mea, totuși Comitetul nu a admis aceste trei cereri. Mi-a părut foarte rău de această hotărâre a Comitetului căci mă muncesc de geaba și nu-mi pot da seama de puternicele motive ce va fi având Comitetul ca să oblige pe englezi de a da unor localități românești nume nemțești, rusești sau chiar englezești [căci Bucharest rămâne acum un nume englezesc, Francezii scriind Bucarest]. Imi place totuși să sper că inspirându-se de hotărârea luată de Congresul dela Paris din 1913, geografi englezi vor parveni să păstreze pe cât va fi posibil, *forma ortografică națională* care, pentru Cernăuți, Chișinău, București, nu poate fi de cât cea arătată aci, de oarece toate aceste localități sunt în România.

* * *

În recenta mea călătorie la Paris, am avut prilejul să discut chestiunea numelor geografice cu mai mulți geografi și distinși profesori de geografie. Toți sunt de acord că trebuie adusă, și cât mai repede, o îndreptare în haosul ce domnește acum în aceste nume; însă toți recunosc greutățile practice pentru a realiza o uniformitate în această nomenclatură. Și eu îmi dau perfect seama de dificultățile ce sunt de in-

vins pentru a ajunge la această uniformitate; cred însă că chestiunea e destul de importantă că să încercăm a le învinge. Pentru a ajunge la aceasta, trebuie negreșit să se înceapă în mod serios și acei care ar trebui să ia inițiativa sunt tocmai profesorii de geografie dela unii dintre cari am auzit invocându-se niște greutăți, care mi se par cu totul nefundate.

Astfel unul dintr'înșii îmi spunea : „pentru ca dorința D-v., de a scrie numirile geografiei românești cu ortografia națională, să se poată realiza, ne va trebui mai întâi de toate să avem caracterele speciale de imprimare, pe â, â, ș, ț, etc. Tipografiile noastre [în France] nu le au și chiar dacă le-am întrebuința, publicul n'ar ști să interpreteze aceste semne“.

Asupra primei obiecțiuni se poate răspunde că în alfabetul francez sunt *cel puțin* 11 litere, care nu se întrebuințează în scrierea română : é, è, ê, ë, î, ô, ç, k, q, w, y, și cu toate acestea n'ai toți tipografiile noastre au toate aceste caractere. Tipografiile franceze n'ar avea să adauge la materialul lor decât trei litere din alfabetul român, pe â, ș, ț, care nu există în cel francez [pe â îl are, *âme*; pe î deasemenea, *abîme*] și cred că această mică sporire de material nu ar sărăci întreprinderile tipografiei din France sau de aiurea. Aceiași obiecțiune mi s'a făcut și de un geograf englez; răspunsul este acelaș.

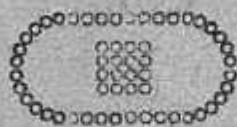
În ceiace privește a doua obiecțiune, că publicul n'ar ști să interpreteze aceste semne, mi se pare că nu merită discuțiune, de oarece cărțile se scriu, dacă nu pentru oamenii instruiți, cel puțin pentru cei cari doresc să se instruiască; nu trebuie să ne pierdem timpul ocupându-ne de ceilalți cari n'au această dorință. Cert este că tot francezul, care știe să citească cum trebuie numele lui Shakespeare, va fi în stare să învețe cum să interpreteze caracterele noastre â, â-î, ș, ț.

* * *

Ca concluziune la cele mai sus expuse, îmi permit a face propunerea ca, pentru a începe, noi Românii, în ori și ce limbă am vorbi sau am scri, să întrebuițăm, când e vorba de localități din România-astăzi mare--numai numirea românească, repet *în orice limbă ne-am exprima sau scri*. Nu vom schimonosi prin urmare numirile românești spre a le transforma după pronunția în cutare sau cutare limbă, ¹⁾ ci totdeauna le vom întrebuița, în vorbă sau în scris, cu adevărata lor numire românească. Fie că vorbim sau scriem grecește, nemțește, rusește, franțuzește, englezește, italienește sau în orice altă idiomă, vom zice și vom scri: România, București, Constanța, Tulcea [iar nu Toulcha sau altfel] Galați, Brăila, Mărășești [iar nu Marachehti sau altfel] Chișinău Cernăuți, Huși [iar nu Houchi, Huschi sau altfel] Fălticeni, Făgăraș, etc.

ST. C. HEPITES

Vicepreședinte al Soc. reg. rom. de Geografie

¹⁾ Așa cum fac mulți Popești și Ionești cari, îndată ce trec granița — și fără să fi cerut Ministerului Justiției cuvenita rectificare a numelui — se botează din propria lor putere Popesco, Ionescu, Pentru francezul care nu știe că, afară de limba lui, în toate celelalte idiome litera u se pronunță așa cum o pronunțăm noi, iar nu cum o pronunță el, nu-mi poate fi rușine de a-mi păstra și în țara lui numele românesc de Popescu, Ionescu, etc. Într'altfel francezii ar trebui să scoată din limbajul lor, când vorbesc cu un român, multe cuvinte care nu s'ar cuveni să i le spună.

CÂNTECUL NOSTRU

(Răspuns la „Cântecul urii bulgare”)

Noi n'am venit din depărtate stepe
Cu carne sângerândă la coburi,
De-aceea nici nu știm de unde'ncepe —
Nici cum sjârșește setea oarbei uri.

Din neamuri care au uimit pământul —
Ș'aveau în fapta lor un Dumnezeu —
Ne tragem noi! — ș'asemeni, legământul
Străbunilor ni-l amintim mereu.

Avem un nume! Peste veacuri moarte
Plutește tot mai viu, biruitor,
Și astfel brațul nostru n'o să poarte
Stindardul de rușine și omor.

Luptat-am ani și ani cu cerbicie
La gurile Danubiului sfânt,
Când voi plecați genunchii spre robie,
Tinzând sub iatagan grumazul frânt!

Și dacă astăzi vă mai știm de nume
Ș'aveți sub soare loc de aciuat,
Nu voi, nu voi, otrăvitoare spume,
Ci piepturile noastre vi l-au dat!

La viață alții v'au împins — și'n urmă,
Vultăni hrăpareți, v'ați pornit șuvoi,
Pândind mereu, sălbătăcită turmă,
Pe unde crește pradă pentru voi!

II.

Mușcând, urăște viermele'n țărână,
 Căci pretutindeni zace sub picior,
 Iar soarta, schimbătoare, e păgână:
 El vierme stă în vecii vecilor!

Din fundul lumii hordii ridicate —
 Plecară pe pustiu nemărginit,
 Dar vântul vremii le găsi'ngropate
 Adânc în huma unde-au poposit. . .

Tăriea pururi stelele-și anină
 În nopțile senine — ne'nterupt,
 Și lumea lor e necurmat străină
 De fiarele în muget -- dedesupt!

Lucesc luceferi, raza lor coboară,
 Străvechi palate'n aur poleind,
 Dar când ajung pe — o turlă se'nfioară --
 Ș'ascultă glasul clipelor murind.

Nu cântă'n el a urii tristă lege,
 Nici Cain, ucigașul cel dintâiu;
 De n'ai chemarea, nu-l vei înțelege:
 Tu, rob țărâni, rob va să rămâi!

Vlăstar al stepei! — noi ne știm menirea!
 Ni-i scris în sânge de strămoși -- un țel!
 N'au să domnească Hunii -- omenirea:
 Tot gândul este cel mai dur oțel!

EUG. CIUCHI.

21 Decembrie 1917

HEINRICH HEINE.

CĂRȚII MELE.

Aș vrea această carte s'o 'mpodobesc frumos,
Așa cum numai gândul să'mpodobiască poate,
Cu trandafiri, cu aur și flori de chiparos,
Ca p'un sicriu, în care pun cântecele-mi toate.

O, carte, de-aș închide și dorul meu în tine!
Pe groapa părăsită a dragostei ce moare
Se'nalță floarea blândă a liniștei depline;
Dar mie nu-mi zâmbește neprețuita floare...

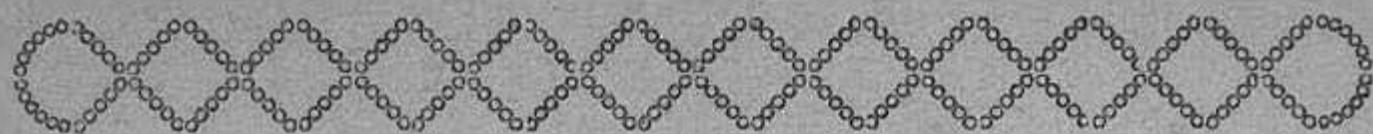
Aici stau strânse toate cântările-mi amare,
Ce au isbucnit sălbatic — ca un torent de lavă
Al cărui râu de flăcări se'ntinde până'n zare —
Din adâncimi de suflet, din inima-mi bolnavă.

Acuma stau tăcute ca morții ce pleacă,
Stau reci și nemșcate în cadrul cărții mele,
Dar flacăra cea veche din nou s'o face pară,
Când spiritul iubirii va trece peste ele.

Un gând va fi stăoânul pe inima-mi întreagă
Și spiritul iubirii îl va cuprinde — odată,
Va merge pân'la tine și cartea mea pribeagă,
O, dulcea mea iubire din țară depărtată!

Atunci se vor desface și vrăjile cântării,
Iar literile cărții, cu trista lor privire,
În ochii tăi cei limpezi ca valurile mării
Se vor uita șoptindu ți cu dor și cu iubire...

ION BENTOIU

Coloniile germane din Basarabia și din Dobrogea : câteva precizări

Privind harta etnografică a Dobrogei, se poate lesne observa că, alături de celelalte naționalități, care locuiesc în această provincie, se află și câteva colonii germane, presărate mai ales în coprinsul vechiului ținut dobrogean, de la nord la sud și cuprinzând totdeauna, alături de elementul german, și alte elemente străine.

O asemenea hartă, ca aceea a lui L. Colescu, făcută după recensământul general al populației din 1 Ianuarie 1913, ne dă în această privință următoarea situațiune, după comunele din județele Tulcea și Constanța, cu numărul locuințelor de naționalitate germană :

Tulcea (?), Maleoci (254), Cataloi (315), Ciucurova (869), Ortachioi-Atmagea (41), Cogelac (1515), Râmnicul de jos-Colilia (269) Caramurat (854), Seimenii-marl (238), Canara (562) Anadolchioi (242), Hasi-Duluc (129), Techir-ghiol [61], Alacap [120] Cobadin [435], Osmancea [62], Tatlageac [33], Mangalia (57), Sarighiol (291) Docuz-Aci [194].

Afară de aceștia, se mai află încă element german în Cernavoda, Tuzla, iar în noua Dobrogea românească, în Bazar-gic, cam 370 suflete, în Ciobancuius 50, în Gepankioi cam 60 ¹⁾

1) Dr. Emil Finher, *Die Deutschen in Bessarabien und in der Dobroudscha* in Ostlaud III No. 18 Iuni 1921 pg. 519.

Aceste insule dispartate de element german din Dobrogea se întind, spre nord, în sudul Basarabiei, formând mai cu seamă în județul Ackerman puternice mase compacte, ce se văd pe orice hartă etnografică a acestui ținut.

Pentru o mai bună orientare în chestiune, dăm mai jos numele tuturor satelor cu populațiune germană din Basarabia, cu numărul locuitorilor și cu anul de fundațiune a fiecăruia, din ele:

No c.	Numele satului	Anul funda- țiunii	No. sufle- te.br	Volosta	
1	Akkerman	?	?	?	
2	Albota de jos	?	?	?	
3	Albota de sus	1880	135	Albota	
4	Alexanderfeld	1907	76	Gavanosi	
5	Alexandrofca	1908	58	?	
6	Alisofca	1895	40	?	
7	Onești vechi	?	?	Bujor	
8	Andreefca	1892	78	Eigenheim	
9	Anofca	?	260	Volontirofca	
10	Arzis	1816	287	Arzis	
11	Barbol	?	?	?	
12	Bairamcea	1891	87	Tusli	
13	Benkendorf	?	?	?	
14	Beresina	1816	470	Klöstiz	
15	Basarabia	?	?	?	
16	Bikus	?	?	?	
17	Blumental	?	?	?	
18	Bolmoș, Berm	?	?	?	loc. rom.-cat.
19	Borodino	1814	2687	Klöstitz	
20	Brătuleni	1896	59	Boldarești	
21	Brienne	1816	1510	Arzis	
22	Dennewitz	1834	1510	Teplitz	
23	Eichendorf	?	?	?	
24	Eigenheim	?	?	?	
25	Emmental	1881	526	Kainari	loc. rom.-cat.
26	F.-Champ. (Alt Elft)	1816	1239	Teplitz	
27	F.-Camp. [Neu-Elft]	1825	865	Teplitz	
28	Friedensfeld	1879	571	Sarata	
29	Friedenstal	1834	1591	Arzis	
30	Friedrichsdorf	?	?	?	

No c.	Numele satului	Anul funda- țiunii	No. sufle- telor	Volosta	
31	Friedrichsfeld	?	?	?	
32	Fürstenfeld	?	?	?	
33	Găncești	1898	120	Găncești	
34	Gnadenfeld	1880	638	Nădejda	
35	Gnamental	1830	?	?	
36	Helenowka	?	?	?	
37	Hoffnungsfeld	1864	365	Tatarbunari	
38	Hirtenheim	?	?	?	
39	Hoffnungstal	1842	1628	Klöstitz	
40	Iakobstal	1873	?	?	
41	Iargara	?	?	?	
42	Iekaterinofka	1908	590	Cimișlia	
43	Iosefsdorf	1851	496	Iosefsdorf	
44	Kainari	?	?	?	
45	Kantemir	?	?	?	
46	Katzbach	1821	1128	II F- Champ.	
47	Kisil	1909	136	Volontirofca	
48	Klöstitz	1815	?	?	
49	Korntal	1885	173	Nădejdea	
50	Krasna	?	?	?	loc. rom.: -cat.
51	Kulm	1815	1556	Kulm	
52	Kurudschika	1879	545	Iosefsdorf	
53	Leipzig	1815	2402	Leipzig	
54	Lichtental	1834	1632	Sărata	
55	Mannsburg	1861	790	Posttal	
56	Manukbejefka	1893	500	Covurlui	
57	Marienfald	1910	375	Gura-Galb.	
58	Marijofka	1893	426	Căușani	
59	Matildendorf	1853	519	Iosefsdorf	
60	Mischeni	?	?	?	
61	Misofka	?	?	?	
62	Manșa	1909	?	?	
63	Minciuna	1885	362	Iosefsdorf	
64	Nastacka	1820	40	Ataki	
65	Noul-Arciz	1824	770	Arzis	
66	Noua-Alexandrofca	?	?	?	
67	Noua-Annofca	?	?	?	
68	Noul Deneviț	1912	63	Borceag	
69	Neusall	?	?	?	
70	Neu-Friedenstal Cas.	?	150	Arzis	
71	Noua-Nicolaevsca	1887	498	Tepliț	
72	Noji-Onesti	1887	300	Bujor	

No c.	Numele satului	Anul funda- țiunii	No- sufle- telor	Volasto	
73	Noua-Sărata	?	?	?	
74	Noul-Șoltoi	?	?	?	
75	Noii Strâmbeni	1865	308	Slobozia	
76	Noul-Tarutino	1907	275	Iosefsdorf	
77	Noua-Serghieșca	?	?	?	
78	Onești	1885	?	?	
79	Paris	1816	1684	Paris	
80	Pawlofka	1888	208	Postal	
81	Pelenei	?	?	?	
82	Plotzk	1839	465	Tepliț	
83	Posttal	1822	?	?	
84	Romanofka	1895	160	Bairam cea	
85	Romanofka	1840	289	Sabaclia	
86	Rișganofca	1860	256	Cabașanca	
87	Sabaneșefka	1908	?	?	
88	Sangerofka	1898	368	Tusla	
89	Sarata	?	?	?	
90	Sarjari II (Cătlebuk)	?	?	?	
91	Șabo	1822	781	Sabo	loc. ev.-ref.
92	Șoltoi	1862	263	Cornești	
93	Seimental	?	?	?	
94	Sofiental	1857	?	?	
95	Sofieșca	1896	603	Albota	
96	Stanhopka	?	?	?	
97	Strassburg II	?	?	?	
98	Strâmbeni	1881	505	Bujor	
99	Tarutino	1814	6250		
100	Anșiocrac	?	?	Tarutino	
101	Tepliț	?	?		
102	Celegider	?	?		
103	Cemceli	?	?		
104	Wișnoiofca	?	?		
105	Wittemberg	1815	1435	Postal	
106	Zarazika ¹⁾		?	M.-Iarosl. 2	

Toate satele cuprinse aici cuprind locuitori a căror religie este luteranismul.

¹⁾ După *Deutscher Volkscalender für Bessarabien* (1921) Tarutino pg. 30-39.

Aceste colonii germane din sudul Basarabiei ca și acele din Dobrogea sunt așezări de-abia de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, adică din aceiași vreme ca și întreaga colonizare care s'a făcut în sudul Rusiei, în aceiași vreme și cu acelaș element.

Politica rusească, după ocuparea și anexarea Basarabiei în 1812, a fost ca să ocupe tot Bugeacul cu coloniști pentru ca astfel să se populeze aceste ținuturi cu element străin, care trebuia infiltrat chiar printre populațiunea moldovenească cercând în felul acesta să se slăbească cât mai mult elementul autohton.

În felul acesta s'a favorizat așezarea în sudul Basarabiei a unor puternice colonii de Bulgari, de Germani și chiar de Ruși, unde se prezintau mari întinderi de pământ necultivate peste cari rătăceau încoace și încolo Tătarii nomazi.

Acestor noi veniți li se recunoșteau următoarele favoruri:

a) O completă libertate religioasă.

b) Scutirea de anumite dări pe un anumit termen; trebuiau să plătească numai câte 15-20 de copeici pentru fiecare deseatină de pământ în cei dintâi zece ani, iar după aceea urmau să dea aceiași dare ca toți ceilalți.

c) Dările publice erau egale cu ale celorlalți; au fost scutiți însă la început pe timp de 10 ani.

d) Erau scutiți de serviciul militar și de alte servicii publice, afară de cazul când prin consimțământ propriu ar fi voit altfel.

e) Fiecărui colonist încetățenit i se dădea, fără plată, câte 60 deseatine de pământ.

f) Fiecare cetățean trebuia să depună jurământ de la început către împărat.

g) Fiecare era liber să-și aducă cu el averea pe care o avea.

h) Dacă acești coloniști vroiau să se întoarcă îndărăt, erau liberi s-o facă cu condițiunea să-și plătească birul pe trei ani.

i) Acestor coloniști li se permitea să-și construiască fabrici, și să se ocupe, în toată libertatea, cu comerțul.

l) Aveau voie să-și cumpere pământ, în proprietate deplină, pe care însă nu-l puteau vinde și înstrăina.

m) Toți cei cari nu se supuneau orânduirilor Statului, puteau fi trimiși imediat din țară, etc.¹⁾

Față de asemenea condițiuni au început să se așeze, în aceste părți, coloniști din toate părțile; cei mai numeroși însă au fost Bulgarii și Germanii.

Cei dintâi, nemai putând îndura situațiunea care li se creia-se în Balcani, după urmanecentenitelor războaie ruso-turce, fiindcă luase pe față partea Rușilor, au fost nevoiți să se îndrepte spre alte regiuni care erau mai liniștite; aceste ținuturi au fost Dobrogea și Basarabia. În Basarabia ca și în Dobrogea ei s'au așezat prin satele părăsite de Tătari și prin căștele de lângă orașele Ismail, Chilia, Reni, Akerman și chiar Chișinău. Bucurându-se de această situațiune deosebită ce s'a creiat acestor coloniști, după anexarea Basarabiei la Rusia, contingentul lor s'a mărit neîncetat, ajungând să formeze acele puternice colonii din Basarabia sudică, care au fost multă vreme, în epoca de redeșteptare a Bulgariei, centre de propagandă puternică pentru cauza bulgărească¹⁾

După publicarea manifestelor împărătești ale lui Alexandru I din 1813 și 1814 și răspândirea lor în toate ținuturile unde locuia element german, s'a început un curent de emigrare în aceste ținuturi ale Basarabiei sudice. Cea mai mare parte dintreonii coloniști germani, au venit din provinciile polono-prusiace unde se așezase încă din 1803 o mare mulțime de coloniști proveniți din diferite părți ale Rusiei și ale Suabiei, cei dintâi siliți de împrejurările războinice și de sărăcie, iar cei din Suabia cerând să scape de urmările intoleranței religioase și căutând să aibă o cât mai mare și mai liberală îngăduială în această privință. Negăsindu-și nici aici liniștea și mijloacele

¹⁾ G. Zanetov, *Coloniile bulgărești din Rusia* (bulgărește) în *Periodicesko Spisanie* an IX (1895) vol. XLVIII pg. 869-869; W. Mutschall *Die bessarabischen deutschen Kolonien in ihrem Werden und Wachsen in Festschrift*, pag. 16.

²⁾ Alex. P. Arbore: *Așezările Bulgarilor în Dobrogea în Arhiva, Dobrogei* (1916) pag. 28-30.

necesare pentru o viață tencită și productivă, din cauza grelelor condițiuni de muncă ce li se impunea din partea marilor proprietari poloni, au primit cu cea mai mare bucurie ca să se așeze în Basarabia.

Astfel în anii 1813 și 1814 se puseră în mișcare și înființară în 1814 trei colonii în Basarabia: *Tarutino* și *Borodino* cu coloniști de confesiune evanghelică și *Krasna*, cu populațiune catolică. Ei se numeau la început „Coloniști de Varșovia“, fiindcă cei mai mulți veneau din ducatul Varșoviei, creiat de Napoleon la 1807, „Printr'o continuă și directă alimentare din Suabia se alcătui cu timpul încă o întreagă serie de așezări, așa că numărul lor ajunsese la 24 după 28 de ani, terminându-se în anul 1842 aceste colonizări. Aceste 24, așa zise „colonii vechi“ sunt următoarele, după timpul înființării lor : 1) Tarutino, 2) Borodino, 3) Krasna, 4) Kulm, 5) Leipzig, 6) Klöstiz, 7) Malojaroslawetz I, 8) Beresina, 9) Arzis, 10) Paris, 11) Ferechampenoise I, 12) Brienne, 13) Ferechampenoise II, 14) Töplitz, 15) Katzbach, 16) Neu-Arzis, 17) Sarata, 18) Lichtental, 19) Gnadental, 20) Malojaroslawetz II, 21) Dennewitz, 22) Friedenstal, 23) Plotzk, 24) Hoffnüngstal». Se poate aminti ca ceva curios, că șase din aceste așezări au rămas fără nume și apoi, când li s'au dat numiri după unele din cele vechi, li s'a adăugat la urmă și un număr de ordine ; fiindcă pronunțarea unor asemenea numiri era prea grea, le-a rămas, la unele din ele, numai numărul de ordine, așa că astăzi în loc de Ferechampenoise No. 11, se zice numai 11, înțelegându-se prin această cifră, numele satului mai sus amintit.

După trecere de vre'o 50 de ani, aceasiă populațiune s'a înmulțit într'o așa măsură, că s'a simțit nevoia unor nouă așezări. Aceste fundațiuni nouă s'au ridicat pe pământuri cumpărate, sau care au fost luate în arendă pe un interval de timp, rămânând după aceia locuitorilor ca proprietate deplină. Astfel după 1860 s'au ridicat satele *Eigenheim*, *Posttal*, *Mannsburg* din apropierea orașului Cetatea-Albă,

Unele din aceste colonii au întrecut, în câtăva vreme, pe cele vechi, atât ca bogăție, cât și ca activitate economică, datorită hărniciei și priceperii locuitorilor,

Colonia germano-franceză din Elveția, numită *Chabay* [*Shabo*] ¹⁾ a fost înființată la anul 1822, de locuitori de confesiune reformată.

Locuitorii sunt excelenți viticultori, fiind renumite vinurile de Șabo și Ackerman.

Satele germane din Basarabia sunt așezate aproape fără nici o excepție pe văi largi sau adânci, care oferă locuitorilor un adăpost împotriva vânturilor de primăvară și toamnă, care sunt foarte puternice și aproape zilnice și împotriva viscolului de iarnă ce aduce foarte multă zăpadă; pe cursul acestor văi curg de obicei mici pârâiașe care, deși seacă în timpul verei din pricina excesivei călduri, au puțină apă în timpul primăverii și toamnei.

Așezarea tuturor satelor germane din Basarabia se poate reduce la 3 tipuri: 1) sate cu o singură stradă, așezate pe văi largi cum sunt Teplitz, Paris, Borodino etc și având înșirate toate gospodăriile pe cele două părți ale singuraticii uliți; 2) sate cu o singură stradă, așezate pe văi înguste, cum sunt Wittemberg, Posttal, Hoffnungstal, Kitzbach etc; în asemenea cazuri casele sunt înșirate dealungul pârâului care curge pe o asemenea vale; 3) sate cu mai multe străzi, cum sunt Gnadental, Lichtental, Sărata, Beresina, Tarutino. ²⁾

După cât am putut constata în călătoriile pe care le-am făcut în aceste regiuni, toate aceste sate sunt model de gospodărie și bună stare, deosebindu-se radical din toate punctele de vedere de cele ale altor neamuri care locuiesc în aceste părți. În fruntea tuturor se află satul Tarutino care, pe lângă un gimnaziu de băieți cu 8 clase, un gimnaziu de fete, câteva școli primare, câteva fabrici, are și o tipografie unde se scoate de două ori pe săptămână ziarul „*Deutsche Zeitung Bessarabiens*”.

* * *

Coloniile germane din Dobrogea sunt în strânsă legătură

¹⁾ W. Mutschall, *Die bessarabischen deutschen Kolonien in ihrem Werden und Wachsen* in Festschrift zu dem II deutschen Ferienhochschulkurs (Hermannstadt) 1921 pag. 17—18

²⁾ Christian Kalmbach, *Deutsche Siedlungsweise in Bessarabien* in *Festschrift*—pg. 9-16.

cu nobile așezări din Basarabia ca și cu acele din sudul Ucrainei și împrejurimile Odesei.

Dintre acești coloniști, din sudul Rusiei, au pornit acum 40 de ani primii coloniști sub conducerea lui Adam Kühn, cari așezați peștru scurt timp în Basarabia, se întâlnesc mai apoi, în iarna anului 1842--1843 în Ploești, iar în anul următor la Silistra. Pornind și de aci, au înființat lângă Brăila satul *Jakobsonthal*. În curând trecură Dunărea în Dobrogea, și se așezară în anul 1845 în satul turcesc *Akpunor*; prin mijlocirea Caimacamului din Babadag, au obținut locuri la *Atmagea*, unde s'au așezat în mod statornic, în anul 1848. ¹⁾

Pe harta lui Ionescu, vedem înseminate la 1850, locuite de Germani, două sate: *Malcoci*, aproape de Tulcea și *Tekeli* nu departe de Hârșova.

Numărul locuitorilor de această naționalitate, era în amândouă satele, în 1850, de 59 suflete. „Les colonisateurs qui sont venus en dernier lieu dans la Dobroudja, sont les 59 allemands, qui ont fondé les villages *Malkotchou* près de Toulcha et *Tekeli*, non loin de Hârșova”. ²⁾ În tabloul etnografic al lui Ionescu ni se dă 50 de familii în cazaua Tulcea, una în cazaua Măcin și opt în cazaua Hârșova.

Lejean adaogă la aceste două, în 1861, și satul *Akmetcha* [*Atmagea*], socotindu-i la cifra de 1200 și spunând că sunt veniți din nordul Germaniei; ei depindeau de un vice consul stabilit în Ruscluk. ³⁾

În 1864 Allard, pe lângă „un certain de familles allemandes [qui] habitent dans les environs de Toulcha” (și mai întâlnește în *Hamandje* „colonie allemande” ⁴⁾

Mai lămurit ne vorbește Peters despre ei, arătându-ni-i ca locuind în *Malkodsch*, 30 de familii de proveniență din ramura sud-germană și cari au venit din regiunea Odesei cu puțin ani înainte de războiul din 1856, toți fiind de religie catolică, ..

¹⁾ D-r Emil Fischer, *Die deutschen in Bessarabien un in der Dobrogea Ostland III* [1921] pag. 519.

²⁾ I. Ionescu, *Voyage agricole dans la plaine dela Dobroudscha* pg. 12.

³⁾ G. Lejean, *Ethnographie der europäischen Türkei* pg. 12.

⁴⁾ C. Allard, *La Bulgarie Orientale* pg. 105; C. Allard, *Mission médicale dans la Tartarie Dobroudscha* pg. 65.

în *Cataloi*, 20 familii, locuind alături de Ruși, Români și o colonie de Tătari și în *Atmadscha* [păduricea șoimului], în număr de 50 familii, având aici și o biserică nou servită de un preot prusian chemat de dânsii. Numai satul Malcoci, rămase neatins în războiul din 1856; celelalte au fost părăsite de populațiune, care s'a refugiat câtva timp în Moldova, de unde reîntorcându-se și-a găsit satele ocupate de Tătari; după aceasta prevalându-și drepturile de proprietate din vechime asupra acestor sate înaintea autorităților turcești și le-au putut câștiga înapoi, așezându-se din nou înrânsele.

Toți ceilalți din alte trei sate--afară de cei din Malcoci--sunt în mare parte din grupa nordică germană, fiind protestanți, și păstrându-și obiceiurile și limba lor în mijlocul acestei masse de populațiune străină.

Germanii din Cataloi se ocupau cu cărăușia și comerțul de spirt, iar cei din Ciucurova și Atmagea erau lemnași, producând mari stricăciuni păduilor din apropiere. ¹⁾

După Peters ²⁾ îi semnaleză și C. Iirecek, pe lângă Tulcea, ca locuind în patru sate și atingând cifra de 600 capete. ³⁾

În 1879 se aflau în tot Sangiacatul Tulcei 416 capi de familii. În districtul Tulcei 123, districtul Măcin 12, districtul Babadag 327: total 462.

În județul Tulcea, în primul an de stăpânire românească, erau 182 capi de familie. ⁴⁾ În 1882 îi vedem ajungând cifra de 2310 suflete în județul Tulcea și 116 în județul Constanța. ⁵⁾

Bernard Schwarz îi găsește așezați în 10 sate, vorbind limba ținutului de origină a Șvabilor și numai în Cogealac grăiau un dialect german înu tocmai ușor de înțeles. Pe lângă cei cari proveneau din ducatul Württembergului, trecuți prin Rusia, autorul de mai sus găsea și enclave germane ca în *Adnadsha*, *Cogealac* și *Anadolchioi*. Cei din Malcoci erau catolici, iar cei-

¹⁾ K. F. Peters, *Grundlinien zur Geographie und Geologie der Dobroudscha* pg. 54.

²⁾ *Oest. Revue* 1866 XII pg. 234.

³⁾ Iirecek, *Geschichte der Bulgaren* pg. 577.

⁴⁾ L. Ionescu, *județul Tulcea* pag. 32—35

⁵⁾ I. A. Nazarițtean: *Notițe istorice și geografice asupra provinciei Dobrogea Tulcea* 1882 pg. 27

lalți protestanți; în Cataloi însă începuse să se ivească secta baptiștilor.

De observat e că toate aceste sate sunt de parte de drumul principal Tulcea—Constanța, propabil din cauza fricei de războaiele care pustiseră Dobrogea și după urma cărora Cogelacul chiar fusese distrus.

Localitățile locuite de dânșii erau următoarele: *Tulcea, Malcoci, Cataloi, Ortakioi* — acesta din urmă se formase cu puține săptămâni înainte de venirea autorului în primăvara anului 1886, din 15 familii venite din Cogelac, — *Atmagea, Ciucurova, Tariverdi, Cogelac, Cogeali* [pe șoseaua Babadag—Constanța, la sud de satul Cykrykioj și la nord de Canara] și *Anadalkioi*.

În satele din nordul Dobrogei erau mai mult agricultori: în *Atmagea* și *Ciucurova* se îndeletniceau în deosebi cu creșterea vitelor, iar cei din *Cogelac* erau renumiți prin cultura viței de vie.¹⁾

În 1887 lângă ei evaluiază la 6-7000 suflete.²⁾

Din punct de vedere al anilor de înființare a acestor colonii, putem să le înșirăm pe unele din cele mai însemnate în ordinea următoare: *Cataloi* [1850], *Cogelac* [1875], *Cogeali* [1883], *Mamustia* [1894] etc.³⁾

În *Tulcea* se așează la 1844, un număr de 45 familii de Germani catolici veniți din Rusia, iar în 1851 numărul catolicilor se ridică la 187 familii, număr format din 120 Germani, 20 Italiani din Iliria, 12 Unguri, 15 Armeni și 20 Poloni sosiți cu un an înainte din Șimla⁴⁾.

În anul 1904 se aflau în județul Tulcea în următoarele sate:

Atmagea 59 familii, *Ciucurova* 60, *Cogelac* 121, *Cataloi*

¹⁾ Bernhard Schwarz, *Karte der Dobrodscha*, in Petermann's Mitteilungen (1885) pg. 331—332, vezi și harta: Dobrodscha zur Übersicht der deutschen Kolonien 1/1,200000.

²⁾ Julius Jung; *Römer und Romanen in den Donauländern* Innsbruck 1887 pg. 344—349

³⁾ *Ostland (Sibirien)* III (1921) No 18 pg 519

⁴⁾ Anton Durcovici, *Istoricul parohiei catolice din Tulcea* (după hărțile din arhivele episcopiei), în *Revista catolică* III pg 120—126

50, Mahmudia 4, Malcoci 69, Sarinasuf 44 (în acest sat, astăzi nu se mai află nici o familie); St. Gheorghe 1 și Sulina 14.

În total erau deci 422 de familii. ¹⁾

În 1905 locuiau și în Caramurat vre'o 40 de familii, iar numărul lor pentru toată Dobrogea era de 8220, câte 4110 de fiecare județ. ²⁾

* * *

Germanii din Dobrogea sînt unul din cei mai iscusiți agricultori, întrebunțînd într'o bună măsură mașinele pentru exploatarea agricolă.

Satele lor se deosebesc de ale celorlalte naționalități co-locuitoare în acest ținut prin regularitatea și ordinea în construcțiunea și orînduirea lor.

Străzile sînt largi iar casele sînt construite în fașă, către stradă, fiind toate așezate la rînd. Aceste case sînt construite din chirpici, sau din piatră, și sînt acoperite cu pac, tablă, țiglă, sau cu stuf. Când sînt acoperite cu trestie, așezarea acesteia este făcută într'un anumit fel, numindu-se de aceia chiar «învelitoare nemțească». — Cuițile sînt destul de spațioase cuprinzînd toate instalațiunile trebuincioase unei bune gospodării. ³⁾

În ceea ce privește orînduirea interioară a casei, nu prezintă ceva deosebit, fiindcă nu se lucrează aproape nimic în casă de gospodină, ci totul se cumpără din târg.

Satele din jurul Tulcei, Cataloi și Malcoci, sînt renumite prin fabricarea brînzeturilor și a derivatelor lăptoase; ele alimentează cu asemenea produse, în permanență, orașul Tulcea.

O deosebită îngrijire dau animalelor, din care cauză astăzi sînt cei mai renumiți crescători de cai în Dobrogea, de

¹⁾ Luca Ionescu, *Județul Tulcea. Dare de seamă prezentată consiliului județean*, tabloul statistic.

²⁾ C. D. Pariano, *Dobrogea și Dobrogenii* Constanța 1905 pg. 4.

³⁾ Asupra felului lor de construcțiune în Basarabia vezi Gh. Kalmbach; *Deutsche Bauweise in Bessarabien* in *Ostland* III (No 18) 1921 pg 513—516; Gh. Kalmbach: *Deutsche Siedlungsweise in Bessarabien* in *Festschrift zu dem II deutschen Ferienhochschulkurs*, Hermanstadt 1921 pg. 9—16

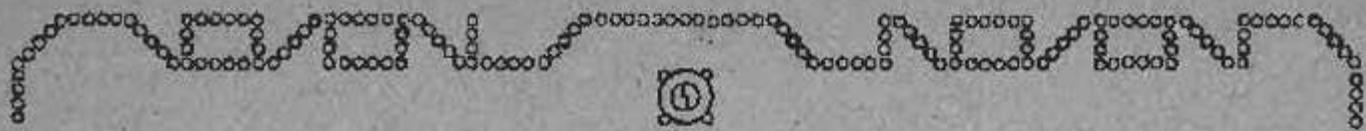
oarece elementul turcesc, fiind într'o completă decădere, nu se mai ocupă într'o așa măsură cu creșterea lor, ca odinioară.

Satele lor au frumoase biserici în jurul cărora, și aci ca și pretutindeni unde se găsesc colonii de ale lor, se grupează întreaga viață culturală și chiar politică, căci pastorul este cel mai de seamă și cel mai ascultat conducător spiritual și intelectual al acestui popor.

De la un timp și mai cu seamă după războiul care s'a sfârșit, se observă un puternic curent de emigrare spre Germania și în deosebi spre America.

1921 Noembrie 15
Sibiu

ALEXANDRU P. ARBORE
profesor la liceul „Gh. Lazăr” din Sibiu

SCRISOARE MARIEI

De când durerea pentru tine
Mi-a prefăcut a minții viață
Pe căile gândirii mele
Cresc codri 'ncremeniți în ghiață,

În cât acum nu se poate
Vedeă pe unde colindam
Cu gândul drumuri fără țintă
Atunci când nu te adoram.

Un drum rămâne astăzi singur
Bătut de-ale gândirii urme
Și până nu-ți găsește umbra
El nu cutează să se curme.

Pe-această cale, care leagă
Ale durerii mele porți,
Eu știu că n'o să crească piedici
Pân' n'om fi noi de mulți ani morți.

Să moară-întâi tot al meu geniu,
Cu-aceeași jale fără termen
Va dogori nisipul stâncii,
Secând în sânu-i 'orce germen...

Căci mâine drumul minții mele
Va fi stropit cu flori de spini,
Dar nu va crește dușmănia
Ce ni s'o cernê din vecini.

Indurerat dar rece gându-mi,
 Impinș de-o intimă poruncă,
 Infruntă și dărâma valul
 De mărăcini ce i s'aruncă,

Mergând departe către-o floare
 Mai albă decât orice flori,
 Ca să-și răscumpere durerea
 Cu văzul castei ei colori.

E floarea vergină și sacră
 Ce-mi dă norocul întristării
 Și jalea fericirii mele
 Din toate orele 'nserării ;

E floarea ta, pe care astăzi
 Mi-e milă 'n mâna mea s'o strâng,
 Glorificând-o cu privirea
 Când cânt de dragoste și plâng.

Dar mai târziu visez norocul
 Să-i sorb parfumul din petale,
 Ingreunându-le cu lacrimi
 De bucurie și de jale.

Și când visez mă mir de taina
 Mărturisirii ce mi-o vând
 Că toate dorurile mele
 Au împletit un singur gând...

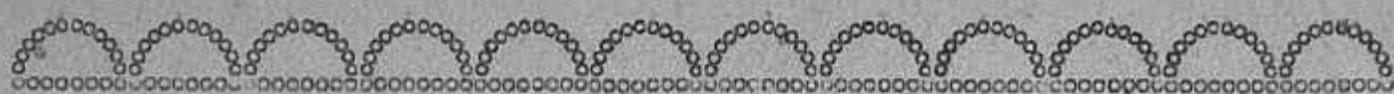
Un singur gând pe-o cale lungă
 Ți cată floarea s'o sădească
 Ca să se umple viața toată
 De flori ca tine și să crească

In toate veacurile lumii
Flori candido de mângâieri,
Nu de invidie ca ghimpii
Mântuitoarelor dureri.

Eu am să mor cu gându'n pace
Și dorul veșnicit în stele,
Și de n'or crește flori ca tine
Pe drumul visurilor mele,

Având credința că pe stânca
Dintre-ale gândului meu porți
Nici pomi, nici iarbă n'o să crească
Pân' n'om fi noi de mulți ani morți.

MIHNEA OLMAZU

Cei dintâi fulgi....

*

E de abia către sfârșitul lui Octombrie. Și de câteva zile, un ger tăios turbură mințile, zăpăcește orașul. În văzduh plutește un fior de înmărmurire, și cei dintâi fulgi atârnă gata să cadă. Iar Coana Polixenia—de când cu schimbarea asta neașteptată a vremii—e mereu dusă pe gânduri.

Mai cu osebite astăzi se simte apăsată de-o grije nelămurită, ca și cum s'ar afla în pragul unei primejdii.

«Hei, doamne-dumnezeule, ce-o mai fi și asta?» își zise dânsa aproape tare, făcând cu mâna în aier ca spre a se apăra de-o muscă supărătoare. De durut n'o doare nimic; de lipsit, nu-i lipsește nimic. Spaima de anii trecuți a făcut-o prevăzătoare și s'a 'nchipuit cu de toate. Bărbatu su, ce-i dreptul, nu-i decât un slujbaș și n'are cine știe ce leafă. Dar, cu puțină chiverniseală și cu voia lui Dumnezeu, lucrurile or să meargă. Cât privește despre Maricel, ea doarme cu ursișorul ei în brațe ca 'n toate după amezile și-i sănătoasă tun. Javra de Picu stă tologit pe covorașul de dinaintea sobei, moleșit de căldură, cu ochii țintă la pătucul fetiței. Și 'ncolo, slavă domnului: tihnă și împăcare peste tot! Atunci?

«Hm, mare comedie!..»

Ar trebui să se simtă fericită! De zeci de ori fericită față de alții, cari poate nu au nici una din mulțumirile și îndestulările ei casnice. Hei, câți n'ar dori ca ultimă bucurie, mahnirea ei de acuma? Câți? Și, totuși, o presimțire neroadă de ceva rău, de ceva ce par'că-i stă în spate, stăruie cu încăpățănare.

«Ciudat!..»

Iși luă lucrul de pe scriu și călcând în vârful degetelor, se așeză binișor dinaintea ferestrei, pe singurul fotoliu rămas nescărmănat de unghiulele blestematului de Picu.

Hotărât: de mâni are să-l dea la bucătărie. Iar dacă, podoaba de colo, care doarme acușica nevinovată ca un îngerăș, se va burzului, o trimite după dânsul. Cum de n'a făcut asta pân'acum? Auzi, dumneata: să i prăpădească bunătate de mobilă și ea să stea cu mâinile'n sân! Hm, numai Lică e de vină în toată istoria asta! Că numai el i-a răsfațat până'ntr'atâta!...

Și, oarecum ațâtată, începu să privească afară la trecătorii grăbiți, la pomii din grădină.

Cei doi caiși de lângă portiță, jerpeliți și cu brațele'ntinse peste gard, îi făcură întipărirea unor cerșetori. Plopul din colț, tremurând din tot trupul ca prins de friguri, părea un sârman muribund ce se roagă de iertarea păcatelor. Vișinii înșirați de-a lungul gardului din dreapta, unul după altul, sgriburiți și nebuni de groază, stăteau gata să-și ia lumea' i cap. Numai nucul din dreptul ferestrelor, deși înfiorat de asprimea neașteptată a vremii, dar gros și puternic ca un om bine hrănit, își înălța podoaba sdrențuită de frunze arămii, stăpânind casa și grădina cu brațele sale ocrotitoare de patriarh.

Și totuși, curând, foarte curând, frunzelé acestea se vor desprinde una câte una, vor picura în tăcere. Iar brațele lui strâmbe și noduroase de moșneag, la cea dintâi viforniță, vor bate în geamlăcul casei, în tinicheaua de pe coperiș, cu degete uscate și pline de desnădejde, ca un biet și nefericit mi-log care cere'n zadar găzduire.

La gândul acesta, coana Polixenia se'nfioră și privirea-i rătăci în neștire peste cuprinsul grădinei potmolite de-un strat gros de frunze rătășite, de sub care — ici și colo — răsăreau scheletele celor din urmă flori din toamna aceia tristă și fără vâleat.

Peste tot mâhnire și pustiu. Peste tot moarte și uitare.

Doar câteva fire de ochiul bouului, ocrotite de gardul dinspre uliță, mai stăruie încă în colțișorul lor cu petalele răsucite, cu frunțile înclinate, abătute și întrebătoare.

Și când sufletul — lipsit de mângâieri mai de seamă — fi s'a legat și pentru totdeauna de familia și căsuța ta, precum

și de toate nimicurile dintr'însa și de pe lângă dânsa, e o durere întreagă să fii nevoit să vezi și să urmărești zi cu zi, ceas cu ceas, clipă cu clipă, cum moartea pune stăpânire pe tot ce iace ai iubit mai mult și ți-a răsfățat până mai ieri singurătatea.

Dintr'o ramură a nucului se desprinse o frunză, atinse geamul și se făcu nevăzută.

Coana Polixenia suspină, se rezimă de speteaza fotoliului și rămase așa, cu privirea în gol.

*

E într'amurg. Focul din sobă s'a jăruit și-i liniște.

Copilița trezită din somn, a încremenit poponeț, cu ursișorul în brațe și ochii la mămica ei. Picu dă din coadă și-așleaptă o vorbă de'ncurajare. Micuța îl înțelege, dar nu'ndrăznește. Nu'ndrăznește nici să se miște. Și umbrele se furîșează mereu, umplând încăperea de taină.

Deodată ușa se deschide cu sgomot și servitoarea intră cu'n braț de lemne, rotindu-și privirea întrebătoare.

Micuța duce un deget la gură.

Ea, însă, ridică din umere, lăasă lemnele lângă sobă și s'apropie încrucișând brațele :

— Coniță, nu vă mai duceți la coana mare ? Azi e Joi. și-i târziu...

Coana Polixenia tresări :

Joi ?

Apoi gândi : da, Joi !... Neapărat că Joi ! Iar Joile și Duminicile sunt ale bătrânei... Asta o știe bine : Căci face lucrul acesta de ani de zile. Însă, astăzi, nu are voință. Nu poate. Și fără să pregete, adaogă într'o doară :

— Dacă vrei, ia pe Maricel și du-te !...

Maricel se prelinse din pat, își luă paltonașul și în loc de obișnuitul „hai” dând lui Picu peste nas cu ursișorul, eși de mână cu servitoarea, călcând în vârful degetelor.

Coana Polixenia oftă ușurată. De data asta, cel puțin va singură... Singură cu desăvârșire. Dar când își văzu copilița dispărând pe poartă cu ursișorul în brațe și câinele după dânsa, o cuprinse numai decât părerea de rău. Ce va zice bătrâna ?

Ce va răspunde Maricel? Ah, par'că le vede pe amândouă nas în nas, tăinuind nedumerite, pline de îngrijorare.

Și fără voie, gându-i lunecă 'n trecut ca pe unda unei ape curgătoare :

Se vede mică: Mică de tot. Ca și Maricel : ochii căprii, păr buclat, veșnic cu jucăriile ei. La Paști și la Crăciun, câte-o rochiță nouă de cașmir, ghetuțe cu bizeț, și anii trec... școala vine, copilăria se călătorește, iat'o mare... cu coada pe spate, citind romane ca ori și ce fată scăpată de grija pensionului. Mamă-sa îi urmărește umbletul mlădios, și-i fericită. De două ori fericită, că-și vede odorul înflorindu-i văduvia cu zâmbetul ei drăgălaș. Dar anii aceștia, cei mai frumoși din viața ei, se scurg pe negândite, și într'o bună zi, tocmai când să se aștepte mai puțin, Lică începe să le treacă pragul. Pe urmă, câte-va baluri, măritișul, și... totul a fost un vis !...

Anii de durere încep. Incep ca, de aci înainte, până la sfârșitul sfârșitului, să se țină lanț—cu mici neînțelegeri, cu sărăcie, cu moarte... moartea lui Petruț, care nu mai avea decât doi anișori pân'la școală. Apoi războiul, nașterea lui Maricel, refugiul, mizeria, reînțoarcerea, un roman întreg. Pururi cu suspinul pe buze, și nici o mângâiere decât Maricel : un fel de floare, răsărită din întâmplare la căpătâiul unui mormânt.

Și, deodată, firul se curmă, gândul rătăcește ca 'n fața unui pustiu ; privirea-i îndurerată cată cu drag și jale nespusă spre cele câteva fire de ochiul bouului, împovărate de căderea tot mai pripită și gâtuitoare a frunzelor.

Pe buzele-i arse flutură un surâs amar, pleoapele i se strâng într'o tremurare ușoară, se deschid din nou, rămân neclintite :

„Unde-s visurile de altădată ? Unde farmecul și iubirea ? Unde tinerețea ? Unde ?“

Și brațele-i diafane se ridicară și se lăsară a desnădejde, ca două aripe rănite.

Apoi, tăcere... uitare... părăsire...

*

Cerul, de-un alb fumuriu, s'a închis deodată. Și cei din-tâi fulgi de zăpadă încep să roiască 'n văzduh, să se 'nde-sească, să cearnă, să albească pomii și grădina.

Coana Polixenia surprinsă, făcu ochii mari. Și, ridicându-se dreaptă și subțiratecă, avu o înfiorare de negrăită plăcere, ca și cum steluțele acelea pufoase i-ar fi atins și desmerdat fața, ochii, părul, gândurile, toată făptura.

Iși lipi fruntea de geam, și rămase așa, îmbătându-se de căderea aceia molcomă și fluturătoare, care par'că-i limpezea văzul și cugetarea.

Dar, numai de cât, înfiorarea asta bolnăvicios de ascuțită dispăru și pe fața-i delicată se furișă o umbră de 'ntunecare : îmbătrânea pământul ! Imbătrânea !..

Se dădu la o parte, și petrecându-și degetele subțiri și tremurătoare prin păr, își aminti — și pentru întâia oară cu groaza — de firele albe ce'ncepuseră să-i brumeze tâmplele

Va să zică, bătrână ! Bătrână ca și pământul !..

O descurajare nemărginită îi năpădi sufletul și, inclinându-și fruntea doborâtă de durere — cea mai adâncă din viața ei — căzu pe fotoliu cu două rânduri de lacrimi pe obraz.

*

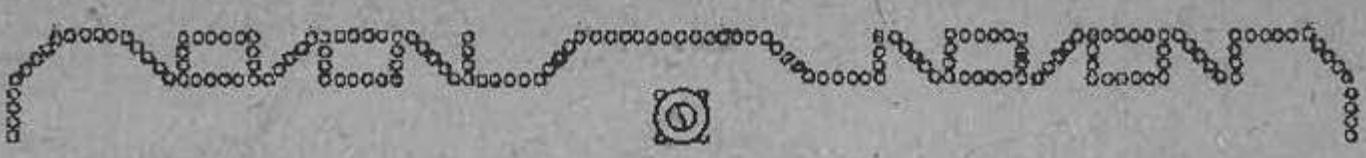
Pe la aprinsul lumânărilor, Lică, de mână cu Maricel, intră în casă dupănd din picioare, gălăgios, duhnind a băutură :

Dar, bine, frate, ce-i asta ? Prin întuneric ?

Coana Polixenia, ca trezită de pe altă lume, întoarse ochii înecați de plâns, îi privi lung și, arătând cu mâna spre geam, îngăimă aiurită :

— Fulgii, Lică ! Fulgii ! Cei dintâi fulgi !..

A. Mândru.

CANTEC RESEMNAT

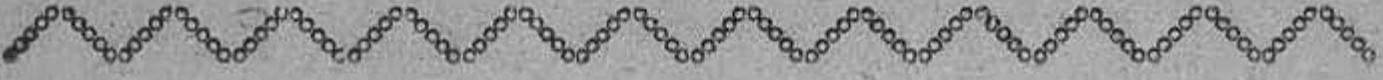
*N'a mai fost pe lume nici o bucurie
Ca iubirea dată nepăsării reci...
Eu îmi bucur gândul, candidă Marie,
C'o să am această fericire 'n veci
Și mă rog de zeii vieții și ai morții
Ca să-mi sece altă norocire-a sorții.*

*Ca iubirea dată nepăsării reci
Este numai slava mării pe furtună
Către stânca 'naltă, când cu doruri seci
Vrea s'o culce peste matca ei străbună...
Și de n'are marec steag de biruinți,
Gloria i-o cântă valul de dorinți.*

*Este numai slava mării pe furtună
Când cu gânduri nalte ne uităm la stânci
Nemișcate 'n noaptea cu lumina de lună
Și sperăm s'ajungem până 'n cer pe brânci,
Sau când rostul vieții, ce-o găsim măreață,
Ni l-am pus în jertfa-i pentru altă viață.*

*Când cu gânduri nalte ne uităm la stânci
Care 'nfruntă valuri, vânt și vijelie —
Nu mai sunt în viață gloriei mai adânci,
Dacă-ți cuget gândul, candidă Marie,
De cât fericirea că te cuget eu
Și mă simt în taină un vremelnic zeu.*

MIHNEA OLMAZU.

FII FERICIREA MEA

*Fii fericirea mea
Streină trecătoare,
Și lasă doar o clipă
Dorința călătoare
Să țeasă visul clar
Din fire de-amăgire.
Fii fericirea mea
Și-aruncă-mi o privire,
Streină trecătoare.*

*Aruncă-mi o privire,
Un zâmbet, care moare
Incet, în colț de gură,
Aruncă-mi o privire,
— O rază de lumină —
Căci sufletu-mi e-o floare
Ce n'ar voi să-și vadă
Petalele 'n grădină
Cum sânt la vânturi pradă...*

*Fii fericirea mea,
Streină călătoare!
Oprește-te din drum,
Și nu călca 'n picioare
O pasăre rănită
Care-a uitat să sboare!...*

ALEXANDRU BILCIURESCU

vom admira figura lui originală de adânc cugetător și de entusiast poet.

Poemul filosofic «*De Rerum Natura* (Despre firea lucrurilor) cuprinde șase cărți închinat lui C. Memmius Gemellus, un om fără caracter și necinstit, față de care nu știm cum să tălmăcim simpatia ce i-o arată poetul.

Lucrarea începe cu un imn înălțat Zeiței Venus „strămoașei poporului Roman“ Aeneadum genetrix, pe care o roagă să intervină pe lângă Zeul Marte, iubitul său, să dăruiască neamului său Pacea, sub oblăduirea căreia propășesc toate artele.

Cartea I. Înainte de a dezvolta principiile filosofiei sale, Lucretius ne mărturisește scopul urmărit în opera sa : cu ajutorul științei și talentului său, el vrea să propovăduiască lumii întregi că nu există zei sau, chiar dacă există, ei nu se amestecă de fel în cercul strâmt al existenței omenești; că, prin urmare, trebuie să se dea la o parte teama ispășirii păcatelor într-o lume viitoare ; și cu acest prilej aduce slavă memoriei lui Epicur, care, ridicând dinaintea ochilor oamenilor vălul negru al neștiinței, i-a izbăvit de jugul superstițiilor religioase.

Principiile fundamentale ale sistemului filosofic, al cărui înfocat adept este Lucretius, sunt în număr de trei și anume :

1. *Primul principiu* : În natură nimic nu naște din nimic :

*Principium cuius hinc nobis exordia sumet
Nullam rem e nihilo gigni divinitus unquam*

Principiul de la care vom porni este că niciodată și nimic nu se naște din nimic prin dumnezeire.

2. *Al doilea principiu* : Natura nu nimicește nimic; materia este veșnică :

*Huc accedit uti quicque in sua corpora rursus
Dissoluat natura, neque ad nilum interimat res.*

La aceasta mai adăugăm că natura desface orice lucru în elementele sale și nu reduce la nimic nici un lucru.

Elementele, de care vorbește aici Lucretius, sunt atomii

Despre aceste semințe ale lucrurilor el ne mai spune că, fiind foarte mici :

Nequeunt oculis rerum primordia cerni.

Atomii nu se pot vedea cu ochii.

Invizibilitatea nu-i oprește să-și manifesteze existența.

Atomii nu se văd dar totuși există, ca și vântul, miresmele, căldura, frigul, umezeala etc., pe care, deși nu le vedem, totuși le simțim urmările.

3. *Al treilea principiu.* Pe lângă atomi, în natură mai există și vidul.

Est in rebus inane

Este în lucruri gol.

Ca dovezi ale existenței vidului dă : mișcarea, penetrațiunea reciprocă a corpurilor, greutatea lor.

Deci totul se compune din atomi și vid :

Omnis, ut est, igitur per se natura duabus

Constitit in rebus ; nam corpora sunt et inane

Deci toată natura, așa precum este, s'a alcătuit prin sine din două lucruri, căci sunt atomi și vid.

În natură găsim două soiuri de corpuri : corpuri compuse [din atomi] și corpuri simple [atomii].

Atributele atomilor sunt : soliditatea, eternitatea, indivizibilitatea, nestrămutarea și micimea.

După aceasta, combate părerile diferiților filosofi asupra naturii ș'a materiei, ca de pildă teoriile lui Heraclitus, Empedocles, Anaxagoras. Mai adaogă că suma elementelor, adică a atomilor, este infinită și că universul n'are margini.

Omne quod est igitur nulla regione viarum finitum est.

Tot ce există, deci, n'are margini. Prin ciocnirea atomilor, iau naștere corpurile compuse.

Lucretius nu admite teoria centrului universului și schițează, ca încheiere a acestei cărți, o eventuală prăbușire a lumii,

Merită să fie menționat frumosul episod al pluralității lumilor.

Cartea II-a tratează despre natura atomilor, — emițând teoria *clinamen-ului*: varietatea corpurilor compuse din natură nu se poate altfel explica de cât admițând că atomii, în căderea lor verticală, au suferit o deviațiune, care a produs ciocnirea și aglomerarea lor.

*Quod nisi declinare solerent, omnia deorsum
Imbris uti guttas, caderent per inane profundum;
Nec foret offensus natus, nec plaga creata
Principiis; ita nil unquam natura creasset.*

De n'ar obișnui să se abată atomii, ar cădea toți ca picăturile de ploae în jos prin golul adânc și nu li s'ar naște ciocnirea și nici nu li s'ar crea lovitură; așa niciodată natura nu ar fi creat nimic.

În aparență, materia universului este nemișcată; în fond ea este într'o continuă mișcare, care este simbolul energiei vitale.

Atomii nu-s numai pe pământ: stăpânirea lor se întinde prin spațiu și asupra corpurilor cerești:

Aștrii sunt formați tot din atomii materiei; numărul lor este infinit, de vreme ce și elementele lor componente nu-s limitate. Lucretius crede că sunt planete populate cu ființe și plante și că nu numai pământul ar avea singur acest privilegiu.

*Esse alios aliis terrarum in partibus orbes
Et varias hominum gentes et saecula ferarum*

Există în alte părți ale lumii alte pământuri cu neamuri felurite de oameni și soiuri de fiare

Aceste corpuri cerești care, unele față de altele se află acum în faze deosebite de evoluție, vor pieri la un moment dat, se vor desface, pentru ca iarăși să reintre în viață în noi combinații ale materiei eterne, — Cosmosul tot se va nărui și se va prăbuși atins de bătrânețe.

*Sic igitur magni quoque circum moenia mundi
Expugnata dabunt tabem putresque ruinas.*

Astfel deci și întăriturile lumii mari din jurul nostru zdrobite se vor nărui și se vor prăbuși.

Și atunci ce înseamnă zbuciumul nebun al oamenilor robiți patimilor? Totul piere, nimic nu supraviețuiește din bucuriile și durerile noastre.

Viața n'are nici un sens: e un simplu fenomen al materiei. Înțeleptul care s'a pătruns de acest mister, va căuta singurătatea și liniștea senină a templului înțelepciunii.

*Sed nil dulcius est bene quam munita tenere
Edita doctrina sapientium templa serena.*

Dar nimic nu este mai plăcut de cât să stai în templele senine, bine întărite și clădite de învățătura înțelepților.

De aci filosoful va privi cu milă la bieții oameni, cari rătăcesc pe căile vieții, nimicindu-se pentru avere și putere. Aceste reflexiuni constituiesc un frumos episod, așezat chiar în fruntea acestei cărți.

Din examinarea acestor două cărți, Lucretius intră în categoria filosofilor pozitiviști și determiniști. Universul este un conglomerat de atomi, cari se mișcă și se combină după legi fixe; voința divină este exclusă și, prin urmare, minunea nu este decât necunoscutul nedescoperit: multe lucruri ni se par minuni, fiindcă știm puțin din Mister. De aceea să nu se teamă oamenii de pedepsele vieții de apoi.

Greșala lui Lucretius este că toată această varietate de aspecte și combinațiuni ale naturei, toată această putere de viață a atomilor o atribuie hazardului; îndărătul acestor manifestări ale energiei însă, veghează Dumnezeu.

Cartea III se ocupă cu esența sufletului și cu misterul morții. Lucretius susține că spiritul, adică principiul inteligenței este o parte a fiecărui individ, ca mâinele, picioarele, ochii.

El crede că sufletul, adică principiul sensibilității, părăsește corpul omenesc în clipa morții.

Atât spiritul cât și sufletul nu-s decât niște părți ale organismului omenesc. Spiritul și sufletul sunt nedespărțite și sunt din aceeași substanță. Substanța spiritului și a sufletului este materia.

*Haec eadem ratio naturam animi atque animae
Corpoream esse docet.*

Acelaș motiv ne învață că natura sufletului și a spiritului este corporală.

Substanța spiritului și a sufletului este foarte subtilă și o rmată din particule foarte mici.

Ne închipuim acum care trebuie să fie părerea lui Lucretius despre moarte. Nu trebuie să ne temem de moarte. Printr'ansa se desfac legăturile atomilor, atât ale corpului cât și ale sufletului; ea este sfârșitul: conștiința personalității noastre dispare odată cu ultima suflare.—Din această carte merită să fie remarcat un elogiu entusiast, pe care autorul îl adresează lui Epicurus; iar la sfârșit o personificare a Naturii, care povăștește pe om să se plece cu resemnare în fața legii comune, Morții. Lungă sau scurtă fiindu-ne viața, toți suntem egali în veșnicia Morții.

*Proinde licet quot vis vivendo condere saecula
Mors aeterna tamen nihilo minus illa manebit*

De-ai trăi veacuri întregi, Moartea veșnică nu mai puțin te va aștepta la capăt.

În această parte a operii sale Lucretius ne apare ca un psycho-fiziologist, recunoscând existența raportului dintre trup și suflet.

Cartea IV tratează despre simțuri. Lucretius socoate că simțurile nu ne înșală niciodată și că datele lor sunt cele mai exacte pentru a cunoaște obiectele externe. Precum se vede el este partizanul școalei sensualiste, de vreme ce este convins că adevărul este produsul simțurilor.

*Invenies primis ab sensibus esse creatam
Notitiam veri neque sensus posse repelli*

Vei afla că adevărul a purces mai întâi de la simțuri și că simțurile nu pot fi înșelate. ●

Tot aci, el emite teoria copilărească a ideilor imagini. El pretinde că obiectele radiază molecule extrem de fine dintr'ânsele, așa că imaginea este o prelungire a obiectului.

Imaginea este deci o reproducere subtilă a obiectului având o individualitate determinată.

Pe baza acestei teorii, el studiază mai departe condițiile în care se produc somnul, visele și dragostea.

Cartea V. După un nou elogiu închinat tot lui Epicur, Lucretius discută geneza lumii și a societății.

Mizeriile fizice și morale ale lumii acesteia, în care durerea și nenorocirea predomină, nu-l îndeamnă să recunoască mâna unei Providențe în alcătuirea Universului; căci o ființă desăvârșită, precum ar fi Dumnezeu, nu poate fi autorul unei opere defectuoase.

Apoi ne arată cum s'a încheat lumea, formulând teorii astronomice cu privire la mișcarea astrilor, la mărimea soarelui (care, după părerea sa, este tot așa de mare precum se vede); explică fazele lunii, lumina și căldura soarelui, fenomenul succesiunii zilei, a nopții, și a anotimpurilor, eclipsele solare și lunare; multe din părerile sale nu mai sunt admise de astronomia modernă.

De relevat este modul cum își închipue că a apărut viața pe pământ. La început s'au ivit plantele, apoi păsările, animalele, pe urmă omul. Această ființă superioară a apărut mai întâi slabă și sălbatică.

Prin inteligența sa, a trecut de la primitivitate la civilizație, mai cu seamă după formațiunea limbei și după descoperirea focului.

Autorul știe să ne reliefeze minunat etapele pe care omenirea le-a făcut pe calea progresului. Civilizația omenească trecând peste mizeriile stărnite de război și religie, se întărește zi cu zi prin întemeerea familiei și a Statului, prin agri-

cultură, industrie și comerț, prin idealismul artelor. Calea progresului n'are capăt.

Cartea VI continuă explicarea fenomenelor naturale: de pildă, aflăm teoria trăsnetului, a cutremurelor de pământ, a curcubeului, a revărsărilor Nilului, a epidemiilor. Toate aceste fenomene naturale nu sunt produse de mânia cerească, ci sunt consecința unor legi ale materiei.

Lucretius a avut intuiția microbilor când spune că epidemiile sunt opera unor germeni vătămători din aer sau din pământ.

*Primum multarum semina rerum
Esse supra docui quae sint vitalia nobis
Et contra quae sint morbo mortique necesse est
Multa volare.*

Mai întâi am arătat mai sus că există unele elemente care folosesc vieții noastre și de altă parte trebuie să sboare prin văzduh unele elemente aducătoare de boli și moarte.

Opera se sfârșește cu descrierea unei teribile ciume, care a făcut odinioară mari ravagii în Atena.

După ce am analizat în totalitatea ei opera lui Lucretius să stabilim după aceste date caracterul artistic al personalității autorului.

Acest suflet de elită contrastează fundamental cu mentalitatea epocii, în care a trăit. Sunt vremile cele mai turburi ale istoriei poporului roman, când furia războaelor civile și a proscritiunilor este deslănțuită. În toiul nebuniei politice se înalță Lucretius ca să cânte un imn de preamărire Păcii. Ca un mare iubitor de pace, el se adresează Venerei ca aceasta să înduplece pe Marte și să readucă liniștea și belșugul, care pre-dispun la vis și poezie.

Această aspirațiune către pace este semnul distinctiv al unui temperament de artist.

Pe lângă aceasta, disprețul pe care-l arată fața de sbuciumul patimilor omenești pentru bogății și măririi deșerte denotă din partea scriitorului o delicateță de spirit și un

idealism, ce l vor determina la retragere și resemnare, exagerându-le până la pesimism.

Apoi altruismul de la care pornește concepțiunea operei sale presupune o doză mare de filantropie. Dragostea de Umanitate, pusă în slujba căutării adevărului, îi dă curajul să predice învățăturile mântuitoare ale lui Epicur. Inima sa se strânge de durere când vede pe bieții muritori svârcolindu-se înghiarele tiranilor de sus, adică a superstițiilor religioase și a tiranilor de jos, adică a patimilor. Vulgarisarea științei, cu scopul de a risipi întunericul ignoranței și de a contribui la realizarea fericirii pe pământ este țelul vieții și operei sale.

Dar chiar felul său de a argumenta vădește o fire impresionabilă de artist. Argumentația sa nu este seacă și rece deși tratează chestiuni aride de filosofie, în susținerea tezei sale el pune entuziasm și râvnă de apostol, accentându-le în așa fel, în cât adversarii săi le-au luat drept simptome ale nebuniei.

Nu numai atât dar sufletul acestui filosof îndrăgește varietatea infinită de forme și forțe ale naturii; el prinde culorile, sunetele, prefacerile ei.

Cu alte cuvinte [el are un puternic sentiment al naturii și sub influența lui zugrăvește cu imagini vii și bogate frumusețea, eternizându-o prin artă.

Natura trecută prin prisma sufletului său și împodobită cu darurile originalității sale se cristalizează în opera sa artistică.

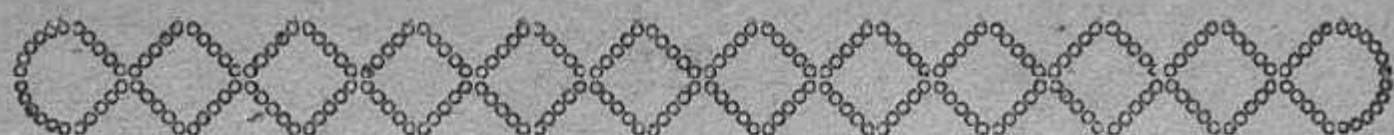
De aceea citirea poemului filosofic a lui Lucretius nu ne obosește; din potrivă; și prin farmecul entuziasmului său și prin frumusețea episoadelor sale variate și adecuate, ne face să nu băgăm de seamă stilul prea geometric și penuria de termeni filosofici ai limbii latine, menținându-ne interesul și atențiunea vii.

Și, în fine, Lucretius este vrednic de gloria pe care însuși o nădăjduiește la finele cărții întâia; căci, după cum un medic, ca să dea o băutură amară dar leucitoare unui copil bol-

nav, unge buzele cupei cu miere, tot așa și el a îndulcit doctoria prea severă a filosofiei lui Epicur cu mlerea poeziei (Musaeo melle). Sub două ipostase, de cugetător și poet, Lucretius a contribuit la triumful Adevărului și a slujit cu credință și râvnă templului măreț al Idealului.

15 Noembrie 1921
Constanța

GH. TOMA
profesor

LANURILE.

Cât poate prinde ochiul, din zare până'n zare,
Al lanurilor aur subt aurul din cer
Tălăzuindu-și sânul, se'ntinde ca o mare:
Și ard greoale spicuri ca niște lănci ce pler
Și iar apar în luptă, nebănuind că mâine
De legi nestrămutate vor fi schimbate'n pâine.

Si cum privesc pe gânduri undirea lor fugară
De-mi pare că pământul mi-aleargă supt piclor,
Eu văd în goana asta și tristă și amară
Intreaga omenire cum fuge'n urma lor,
Si cum mereu n'ajunge și valurile cresc
Și țipă desnădejdea în pieptul omenesc.

O, lanuri, lanuri, lanuri. . . Voi, pentru cari cu toții
Imprumutăm durerii aripă neobosite,
Spre-a făuri o lume în care strănepoții
S'arunce peste viață privirile — oțelite,
Făpturi mai ideale cândvă de ne-am trezi
Fatalul vostru nume 'pe buze-ar amuți.

Și-ar înflori surâsul etern și fără vină,
De patimi și de sânge ne-ar păgubi înaltul,
Și ne-am creia o limbă atuncea mai divină,
Căci alta ne-ar fi soarta și țelul nostru altul,
Iar aripile păcii, desfășurate'n gol,
Ar da triumfătoare pământului ocol.

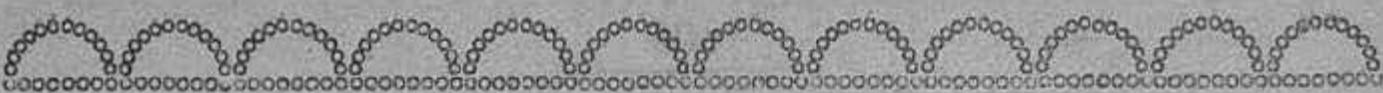
Și, totuși, ce putere m'aruncă'n viitor,
 De-mi pare că acolo mă simt la mine-acasă,
 Că ochiul minții mele s'aprinde mai ușor,
 Că nu mai simt nimica din sbuciumul ce-apasă, —
 Vai, ce glas tot vorbește prin întruparea mea —
 Că viziunea asta s'ar întâmpla cândva? . . .

Cutremuratu-mi suflet, de-atâta bucurie
 Tresaltă și s'avântă spre ceruri cu'n salut,
 Și valuri de lumină și va'uri de-armonie
 Revarsă'n încăperea mult strâmtului meu lut,
 De pare că uitarea de sine m'a orbit.
 Și-acum a doua oară răsar din infinit.

Și-aș vrea cum sunt acuma, să fiu întotdeauna:
 Purificarea 'n mine să-și cânte versul dur,
 Ca'n veșnica mișcare făcând cu dânsul una
 Să pot în toată voia făptura să-mi îndur,
 Să pot zămbi și pururi lipsit de cuget greu,
 Ca'n biblie pe-aproape să-l simt pe Dumnezeu.

Dar noaptea mă surprinde pierdut cu văzu'n zare,
 Și lanurile vâlva de mult și-au încetat,
 Și 'n mine fără voe a grijilor pierzare
 Cuvântul își rostește deodată ne 'ndurat,
 Și gându-mi iar se'ndreaptă spre ziua cea de mâine,
 Spre uriașa luptă, și goana după pâine.

A. MANDRU

ITINERARIUL¹⁾

Fratelui Wilhelm de Rubruquis din ordinul fraților minoriți

în anul mântuirii 1253, în părțile răsăritene.

p. 17 1. Prea înălțatului și prea creștinului Domn Ludovic, din mila lui Dumnezeu rege ilustru al Francilor, prea umilul frate Wilhelm de Rubruquis din ordinul fraților minoriți, sănătate și biruință veșnică întru Cristos. Scris este la Ecclesiast despre înțelept: „va trece prin pământul multor seminții și va încerca bune și rele la toate”. Săvârșit-am această lucrare, Doamne stăpâne al meu, ci stau la îndoiala: oare ca înțeleptul sau ca nebunul; căci mulți fac ceea ce face înțeleptul, dar nu cu înțelepciune, ci mai mult cu nebunie; din care număr a fi și eu mi-e teamă. Totuși, fiindcă mi-ai dat poruncă, când am plecat de la tine, a însemna toate cele ce voiu vedea la Tătari și

p. 18 m'ai sfătuit să nu preget a scrie scrisoare lungă, făcut-am cele ce mi-ai poruncit, însă cu teamă și cuvință, căci nu mă ajută puterea a scrie unei Maiestăți ca a Ta ceea ce trebúie.

2. Afle, așa dar, sacra voastră Maiestate că în anul Domnului 1253, la 9 Mai, am intrat în *Marea Pontului*, pe care mulțimea o numește și *Marea cea mare*. Și a-

¹⁾ Dăm în traducere această extrem de interesantă povestire a călugărului Rubruquis, nu numai din p. d-v. etnografic, dar și istoric, întrucât ne dă relații asupra Dobrogei noastre și asupra neamurilor vecine cu noi în stepele de la N. M. Negre.

ceasta se întinde pe o lungime de 1400 mile, precum am aflat de la negustori și se împarte în două părți : căci la mijlocul ei sunt două ținuturi : unul spre Crivăț, iar celălalt spre amiază. Și cel care stă spre amiază se zice Sinopolis [=Sinope] și este cetate și port sub ascultarea sultanului Turciei ; iar cel dinspre Crivăț este țara ce se numește de către Latini : *Gazaria*, însă de către Grecii cari o locuiesc pe lângă țărmul mării : *Cassaria*, adică Cesarea. Și are și promontorii ce intră în mare spre miazăzi către Sinopole ; și între Sinopole și Cassaria sunt 300 mile, așa că de la aceste două ținuturi până la Constantinopole sunt 700 mile în lung și în lat și iarăși alte 700 mile spre răsărit până în *Hyberia*, care este o provincie a *Georgiei*.

p. 19 3. Ne-am îndreptat în spre provincia Gazariei, sau Cassariei, care este ca un triunghi, având spre asfințit un oraș ce se numește *Kerson*, unde a fost martirizat sfântul Clemens. Și plutind către ea, văzurăm un ostrov în care se ridică un templu, ce se zice că e făcut de mâni îngerești. La mijloc, în capătul ei de miazăzi, are un oraș ce se numește *Soldaia*, care privește în față Sinopolea și acolo poposesc toți negustorii ce vin din Turcia și vor să meargă în țările din spre Crivăț, precum și cei ce vin din Rossia și din țările dela miază-noapte și vor să treacă în Turchia. Aceștia duc cu ei „varium” și „grysiam” și blănuri scumpe ; iar ceilalți duc stofe de bumbac și de mătase și aromate. Spre răsăritul acelei țări se află orașul ce se zice *Matrica*, unde cade fluviul Tanais [=Donul] în Marea Pontului, având la gură o lărgime de 12 mile ; căci fluviul acesta, înainte de a intra în Marea Pontului, face o mare, având spre miază noapte o lărgime și o lungime de 700 mile, dar neavând nicăieri o adâncime mai mare de 6 pași, din care pricină vasele cele mari nu intră în ea, ci negustorii din Constantinopole, sosind la numitul oraș *Matrica*, își trimit luntrele până la fluviul Tanais, ca să cumpere peștele uscat și anume : sturionii și „thosas borbataș” și alte multe feluri de pești.

4. Așa dar numita țară Cassaria e încinsă de mare din trei părți : din spre apus, unde e Chersonul, orașul lui Clemens și din spre miazăzi unde e Soldaia în care am debarcat și care este vârful țării și din spre răsărit, unde p. 20 e orașul Matrica și gura mării Tanais.

5. Dincolo de gura aceasta se află *Zikia*, care nu ascultă de Tătari ; apoi *Suevii* și *Hiberii*, mai spre răsărit, cari de asemenea nu ascultă de Tătari. Apoi spre miazăzi de ele se află *Trapezuntul*, care are stăpânitorul ei propriu, cu numele Guido, din neamul împăraților Constantinopolitani și care ascultă de Tătari. Apoi vine *Synopolis*, aparținând sultanului Turciei și care de asemenea ascultă de ei. Apoi țara lui Vastacius, al cărui fiu se cheamă Astar, după unchiul de pe mamă și care nu ascultă de ei. De la gura lui Tanais spre apus până la Dunăre, totul le e supus și chiar și peste Dunăre, spre Constantinopole, Valachia, care e țara lui Asan și Bulgaria mică până în Slavonia ¹⁾ totul le plătește tribut ; și chiar, în afară de tributul pomenit, ei au ridicat în anii de curând trecuți de fie ce casă câte o secure și tot grâul ²⁾ pe care l-au găsit, în masă.

6. Am ajuns la Soldaia la 12 ale lunii lui Iunie și au venit la mine niște negustori din Constantinopole, cari mi-au spus că vor sosi acolo niște soli din Țara-Sfântă, voind să meargă la *Sarcant* ³⁾. Eu totuși predicasem în p. 21 fața mulțimii la S-ta Sofia că nu sunt solul nici al Tău și nici al nimănu, ci că mă duc la necredincioși, după cum ne poruncesc regulele noastre. Atunci numiții negustori mă sfătuiră să vorbesc cu băgare de seamă, fiindcă ei au spus că eu sunt sol și că, de voiu spune că nu sunt sol, nu voiu căpăta trecerea mai departe. De aceea vorbii astfel către căpitanul cetății, ba chiar către vicariul căpitanilor, căci aceștia plecaseră la Baatu din iarna trecută ca să ducă tributul și încă nu se întorseseră :

•Am auzit vorbindu-se în Țara-Sfântă că Domnul vos-

¹⁾ În unele mscr. : Solonlam, Solonomlam, Solonomam.

²⁾ În mscr Hkl. : frumentum - grâul, în altele ferrum - fierul.

³⁾ În unele mscr. Sarcac, Sarthac, Sart ach.

tru Sarcaht e creștin și mult s'au bucurat creștinii și mai ales prea creștinul Domn și Rege al Francilor, care se află în pelerinaj acolo și se luptă cu Sarasinii, ca să mântuie locurile sfinte din mâinile lor. Drept aceea voesc a merge la Sarcaht și să i dau scrisoarea Domnului și Regelui meu, prin care îl îndeamnă pentru folosul întregii creștinătăți.

Iară ei mă primiră cu bucurie și-mi dederă ospeție la biserica episcopală. Și episcopul bisericii aceleia fusese la Sarcaht și mi-a povestit multe lucruri bune despre Sarcaht, pe care eu după aceea nu le-am aflat la fel.

Apoi m'au îndemnat să aleg cu ce aș voi să plec: cu boi și care pe două roate, ca să-mi duc lucrurile, sau p. 22 cu cai de povară? Iar negustorii Constantinopolitani mă sfătuiră să iau care, ba încă să cumpăr și eu câte-va de acestea acoperite, de care întrebuițează Rutenii la transportul pieilor și în ele să pun toate lucrurile la care nu umblu zilnic; căci, dacă aș lua cai, ar trebui ca la fie-ce popas să cobor și să încarc lucrurile pe alți cai; afară de aceasta, eu însumi să călăresc pe lângă boi. Am ascultat sfatul lor, spre răul meu, fiindcă am mers la drum până la Sarcaht două luni, când puteam să străbat aceeași distanță numai într'o lună, dacă aș fi mers cu caii.

Adusesem cu mine din Constantinopole poame și vin muscat și pișcoturi fine după sfatul negustorilor, ca să ofer căpitanilor de frunte, pentru ca mai ușor să-mi deschidă calea; căci la ei nimeni nu e privit cu ochi buni, dacă vine cu mâinile goale. Toate acestea le pusei într'un car, fiindcă lipseau de acolo căpitanii cetății și fiindcă mi s'a spus că vor bucura mult pe Sarcaht, dacă aș putea să i le duc până la dânsul.

7. Pornii astfel la drum pe la calendele lui Iunie, împreună cu patru care cu covergi și încă cu alte două, pe care le-am cumpărat de la ei, în care duceam paturile de dormit noaptea. Mi s'au dat și cinci cai de călărie,

p 23 căci erau cinci persoane : eu și tovarășul meu, fratele Bartholomeu de Cremona și Gossel, purtătorul darurilor și omul lui Dumnezeu Turgemannus și copilul Nicolae, pe care îl cumpărasem din Constantinopole din mila voastră. Ne-au dat și doi oameni, cari duceau carele și păzeau boii și caii.

8. De la Cherson până la gura lui Tanais domină marea niște promontorii înalte ; iar între Cherson și Soldaia sunt 40 de castele, aproape fiecare având un grai deosebit. Pe aci se află și mulți *Gofi*, al căror grai este *teutonic*.

Dincolo de munții aceștia, către miazănoapte, se întinde o pădure foarte frumoasă spre câmpie, plină fiind de izvoare și pâraie, iar dincolo de pădure se așterne o câmpie întinsă, care ține cinci zile, până la marginea de miazănoapte a provinciei, unde se îngustează, având marea și la răsărit și la apus, iar de la o mare la alta se întinde un șanț uriaș. *În câmpia aceasta, înainte de a veni Tătarii, trăiau Cumanii și siliau numitele orașe și cetăți să le plătească tribut. Iar când au venit Tătarii o așa de mare mulțime de Cumani a intrat în această provincie, fugind până la malul mării, în cât cei vii mâncau pe cei morți, după cum mi-a povestit un negustor, care a văzut aceasta, zicând că cei vii sfâșiau și rupeau cu dinții cărnurile crude ale morșilor, precum câinii sfâșie cadavrele.*

La marginile provinciei se află lacuri multe și mari, din țărmurile cărora ies izvoare sărate, a căror apă, de'ndată ce intră în lac, se preface în sloi tare ca ghiața; iar de la salinele acestea Baatu și Sarcaht au mari venituri, fiindcă aci vin din toată Rusia după sare și de fiecăcar încărcat, oamenii plătesc două pânze de bumbac, prețuind jumătate de yperper. Vin chiar și pe mare multe corăbii după sare și toate plătesc tribut, după cantitatea ce o încarcă

p 24 9. Așa dar, după ce am plecat din Soldaia, descoperii în ziua a treia pe Tătari, printre cari, de îndată ce am

intrat, mi s'a părut că am căzut într'altă lume, a cărei viață și obiceiuri vi le voi descrie pe cât pot.

10. Ei nu au oraș zidit și nu-l cunosc pe cel viitor. Și-au împărțit între dânșii Schiția, care se întinde dela Dunăre până la răsăritul soarelui ; și fie care căpitan, după cum are sub ascultare mai mulți sau mai puțini oameni, știe hotarele pășunilor sale și unde trebuie să păască iarna, unde vara, unde primăvara, sau toamna. Căci iarna ei se coboară spre locurile mai calde dinspre miazăzi, iar vara se urcă spre Crivăț, către locurile mai reci. Ei pășunează pe locurile fără ape iarna, când e zăpadă, fiindcă au zăpada drept apă.

11. Casa în care dorm o așează pe roate și e făcută din ramuri împletite, iar grinzile sunt tot de ramuri și toate se adună sus la o roată mică, de unde se înalță un gât ca un coș de sobă, pe care-l acopăr cu postav alb, uns adesea cu var, sau cu humă albicioasă și cu praf de oase, ca să străluciască și mai tare. Uneori este și negru. Postavul din jurul coșului de sus ei îl împodobesc cu tot felul de picturi. La intrare ei spânzură o perdea de postav cu multe figuri ; căci ei coase bucă-

p. 25 țile de stofă colorată așa în cât să închipue copaci și vițe și păsări și dobitoace. Casele le fac așa de mari, în cât unele au 30 pași în lățime. Eu însumi am măsurat odată lățimea dintre urmele roților unui car și am aflat 20 picioare ; și când casa stă așezată pe car, ea trece de roți, de ambele laturi, cu cel puțin 5 pași.

Am numărat la un singur car 22 boi trăgând o singură casă : unsprezece la și în sensul lățimii carului și alți unsprezece înaintea lor. Oiștea carului era mare cât un catarg de corabie și un om sta în gura casei, deasupra carului, mânănd boii. Deasupra ei fac din ramuri împletite o arcă patrunghiulară, căreia îi pun un acoperiș tot din ramuri împletite și-i lasă în față o mică deschidere ; pe urmă o acopere cu un postav negru muiat în zer, sau lapte de oale, ca să nu răzbească ploaia și pe care-l împodobesc cu figuri felurite și cu pene. În astfel

de cămăruțe ei încarcă toată gospodăria lor, precum și comorile și, legându-le puternic pe carele lor cu două roate, trase de cămile, ei pot să treacă și râurile prin vad. Casele de locuit niciodată nu le coboară depe care. Iar când le coboară, totdeauna le așază cu ușa spre miazăzi, iar carule cu arcele le așază fără excepție în apropierea caselor la o jumătate de aruncătură de piatră, așa în cât casele să stea între două șiruri de care, ca între două ziduri.

p. 26 12. Matroanele își fac cele mai frumoase care. N'aș putea să vi le descriu mai bine de cât pictându-le; ba încă eu aș fi pictat totul, dacă aș fi cunoscut această artă. Un bogtâaș Moal sau Tătar are dela o sută până la două sute de asemenea care cu case pe ele. Baatu are 26 soții și fie care din ele are câte o casă mare, în afară de altele mai mici, pe care le așază înapoia celei mari și servesc de odăi pentru copile. Și de fie care din aceste case țin 200 de care. Iar când își așează casele la pământ, prima soție si-o așază în marginea despre asfințit și după ea vin celelalte la rând, astfel că ultima soție se află la marginea despre răsărit. Iar distanța dintre curia unei doamne și a celeilalte este de o aruncătură de piatră. Gospodăria unui Moal bogat se înfățișează ca un mare sat; totuși, foarte puțini bărbați vei găsi acolo. O singură muierușcă conduce 20 sau 30 de care, căci ținutul e câmpos. Carele trase de boi sau cămile sunt legate unul după altul, iar muierușca stă în cel din capăt, mânănd dobitoacele și toate celelalte care înaintează după ea, țin pasul. Dacă se întâmplă să ajungă într'un loc mai rău, carele sunt deslegate și trec pe rând; și astfel înaintează agale prin stepă, cât poate umbla mielul, sau boul.

13. După ce au coborât casa la pământ, cu ușa spre miazăzi, ei așează patul stăpânului spre miazănoapte. Locul femeilor este totdeauna spre laturea de răsărit, adică spre stânga casei stăpânului, așa cum stă în patul său cu fața întoarsă spre miazăzi; iar locul bărbaților e

- p 27 spre lalurea de apus, adică spre dreapta. Bărbații ce intră în casă niciodată nu-și atârnă tolba cu săgeți spre partea femeilor. Deasupra capului stăpânului se află o imagine ca o păpușe, sau statueta de postav, pe care o numesc «fratele stăpânului», ambele fixate în perete; iar deasupra lor între ele se află un mic idol, care este păzitorul casei întregi. Stăpâna casei mai așează pe partea dreaptă, la picioarele patului, pe un suport înalt, o blăniță de ied umplută cu lână sau cu altă materie și lângă ea o statueta, care privește spre roabe și celelalte femei. Lângă intrare, de partea femeilor, se află un alt idol cu uger de vacă, pentru muierile care mulg vacile, căci ocupația femeilor este să mulgă vacile. De partea cealaltă a intrării, spre bărbați, se află un al doilea idol cu uger de iapă, pentru bărbații cari mulg iepele. Când se adună cu toții la băut, mai întâi stropesc cu băutura idolul ce se află la capul stăpânei, apoi ceilalți idoli la rând. După aceea un slujitor iese din casă cu un vas și băutura și varsă de trei ori spre miazăzi și de fiecare dată își îndoaie genuchii; iar aceasta o face în cinstea focului; pe urmă varsă spre răsărit în cinstea aerului; apoi spre apus în cinstea apei și în urmă spre Crivăț pentru morți. Când stăpânul ridică cupa în mână ca să bea, mai înainte de a bea el varsă partea sa la pământ.
- p. 28 Dacă bea de-a călare, el varsă mai întâi din băutura pe gâtul, sau coama calului. Așa dar, după ce slujitorul a făcut libațiuni spre cele patru părți ale lumii, se întoarce în casă, iar acolo doi robi cu două cupe și tot-atâtea vase stau gata să toarne pentru stăpân și soția sa, care stă alături de dânsul, sus pe pat. Și de oare ce stăpânul are mai multe neveste, cea care doarme cu el peste noapte stă alături de el în timpul zilei, iar celelalte li se îngăduie în ziua aceea să vie în aceeași casă la băut și acolo se ține «curia»; iar produsele din ziua aceea se depun în gospodăria acelei femei. Înăuntru se află o laviță cu un burduf cu lapte, sau cu altă băutura și cu cupe.

14. Iarna ei prepară o băutură foarte bună din orez, meiu, grâu și din miere limpede ca vinul; iar vara nu se îngrijesc decât de cumis. ¹⁾ Cumisal se află totdeauna sub casa, înaintea ușii și lângă el stă un cântăreț cu o țiteră.

p. 29 Însă țitere și viori ca ale noastre nu se văd acolo, ci alte instrumente, ce nu se găsesc pe la noi. Și când stăpânul începe a bea, atunci unul dintre slujitori strigă cu glas tare: „hal” iar cântărețul pornește a zice din țiteră; iar când fac petrecere mare, atunci cu toții bat din palme și chiar joacă după ritmul țiterei: bărbații în fața stăpânului și femeile în fața stăpânei. Și după ce stăpânul a băut, slujitorul exclamă încă odată ca mai înainte, iar cântărețul tace. Pe urmă beau cu toții în cerc, și bărbații și muierile și uneori beau la întrecere în chip rușinos și cu lăcomie. Și când vor să provoace pe cineva la băutură, îl înhață de urechi și l trag cu putere ca să-i deschidă gâtulejul și bat din palme și țopăe în fața lui. De asemenea, când vor să facă cuiva o sărbătoare și o bucurie, unul din ei prinde o cupă plină, iar alții doi îi stau la dreapta și la stânga și așa câte și trei pășesc cântând și jucând până la acela căruia voesc să-i întindă cupa și cântă și țopăe în fața lui; iar când omul întinde mâna ca să ia cupa, ei se retrag numai decât și apoi se întorc din nou și astfel duc jocul de trei și de patru ori, refuzându-i cupa, până să-i deschidă bine pofta și atunci numai îi dau cupa și cântă și bat din palme și frământă din picioare, până ce acela bea.

15. În ceea ce privește hrana lor, veți cunoaște că ei p. 30 mânâncă cu indiferență toate morlăciunile lor; iar într'o mulțime așa de mare de turme și vite, nu puține dobitoace mor. Totuși vara, cât timp au cumis, adică lapte de iapă, nu se îngrijesc de altă mâncare. De aceea, dacă se întâmplă să le moară vre un bou sau un cal, ei le taie carnea în felii subțiri și o usucă la soare și la vânt, fără sare și fără să capete miros urât. Din măruntaele cailor ei gătesc bucate mai bune decât dintr'ale por-

¹⁾ În text „cosmos”, „comos”.

cilor și le mănâncă proaspete ; celelalte cărnuri le conservă pentru iarnă.

Din pieile boilor ei fac burdufuri mari, pe care le usucă la fum. Din partea dinnapoi a pleilor de cai fac încălțăminte foarte frumoasă. Din carnea unui singur berbec gătesc mâncare pentru 50 până la 100 de oameni, căci o ducă măruntă în niște vase și o fierb cu sare și apă. Alte bucate cu sare nu gătesc. Apoi, cu vârful cuțitului sau cu o furculiță anume pregătită, întocmai ca aceea cu care noi obișnuim să mâncăm perele și poamele fierte în vin, ei întind fiecareia dintre ei, cari stau împrejur, câte o bucățică sau două, după mulțimea comesenilor. Înainte de a se împărți carnea, stăpânul alege pentru dânsul ceea ce-i place și chiar dacă dă cuiva o bucată mai aleasă, se cere ca cel ce o primește s'o mănânce el și să n'o dea altuia. Dacă n'o poate mânca toată, el trebuie s'o ia cu dânsul, sau să o dea băiatului său, dacă e de față, ca să i-o păstreze. Dacă nu e de față, el o pune în p. 31 „captargac”, adică într'o traistă pătrată, pe care o poartă cu dânsul, ca să puie într'ânsa toate lucrurile de acest soi, ba chiar și oasele când n'are timp să le roadă în deajuns, ca să le roadă după aceea și astfel să nu arunce nimic din mâncare.

16. Cumisul, adică laptele de iapă, se prepară în modul următor. Ei întind deasupra pământului un otgon lung, legat de doi pari și de otgon leagă pe la orele trei mânji iepelor pe care vor să le mulgă. Atunci lepele s'apropie de mânji și se lasă mulse în pace; iar dacă vre-una din ele e mal năvălaşe, atunci un om îi prinde mânzul și i-l duce la uger ca să sugă ; pe urmă îl înlătură, iar mulgătorul trage laptele.

După ce astfel adună o mare cantitate de lapte care când este proaspăt este tot așa de dulce ca și cel de vacă, îl toarnă într'un burduf mare și încep să-l bată cu un lemn, care la capăt este gros cât capul unui om și scobit dedesupt ; și cu cât bat mai iute, cu atâta laptele fierbe mai tare, ca vinul nou, și se înnăcrește, sau fermentează

Și astfel ei bat laptele până ce-i scot untul. Apoi îl gustă și, dacă înțepă la limbă ca mustul, îl beau; și această băutură este astfel că, după ce o bei, lasă în gură un gust ca de lapte amigdalin și trezește și multă veselie în sufletul omului și chiar amețește capetele slabe și provoacă multă urină.

p. 32. Ei prepară și «caracumis», adică cumis negru, pentru plăcerea celor mari. În acest mod laptele de iapă nu se închiagă.

Așa dar ei bat laptele, până când tot ce este vârtos se lasă la fund, întocmai ca drojdia vinului, iar partea limpede rămâne deasupra și seamănă cu zerul, sau cu mustul alb. Drojdia este foarte albă și se dă slugilor și provoacă somn mult. Partea limpede o beau stăpânii și este foarte răcoritoare și sănătoasă.

17. Baatu are 30 de oameni la gospodăria sa, dintre cari fiecare îi prepară laptele a o sută de iepe, ceea ce face în fiecare zi laptele a 3000 de iepe, în afară de celălalt lapte pe care i-l aduce alții. Căci, după cum în Siria țărăni dau a treia parte din roade, tot asemenea și aici Tătarii aduc la curia stăpânilor lor tot laptele de iapă pe care îl mulg tot în a treia zi. Din laptele de vacă ei scot mai întâi untul, pe care îl fierb bine și în urmă îl toarnă

p. 33 în burdufuri de berbeci, anume pregătite pentru aceasta; și nu pun sare în unt, iar acesta nu se strică, pentru că e fiert multă vreme și așa îl păstrează pentru iarnă. Ce rămâne din lapte, după ce i se scoate untul, ei îl lasă să se înăcrească tare și apoi îl fierb până ce se închiagă iar chiagul acela îl usucă la soare până ce se face tare ca zgura de fier și apoi îl așează în saci pentru iarnă. În timpul iernii, când le lipsește laptele, ei pun cheag de acesta acru, pe care îl numesc „grice”¹⁾, într'un burduf și toarnă deasupra apă caldă; apoi îl bat puternic cu maiul până ce se dizolvă în apă, care se înăcrește de-a binelea și pe urmă beau lichidul acesta în loc de lapte. Ei se păzesc foarte mult să bea apă curată.

¹⁾ În unele texte „griut”, sau „gruit”.

18. Tătarii cei bogați păstrează pentru iarnă meiul și făina în niște case întoarse spre miazăzi. Cei săraci își procură aceste alimente dând în schimb berbeci și plei. Robii își umplu pânțelele cu apă goală și se mulțumesc cu atâta. Ei prind și guzganii (mures) cari aci sunt de multe neamuri. Guzganii cu coada lungă nu-i mănâncă, ci-i dau păsărilor. Ei mănâncă șobolani, (glires) și tot soiul de șoareci (murium) cu coada scurtă. Se găsesc acolo și multe marmote, pe care ei le numesc „sogur”, și acestea iarna se adună câte 20, 30 în un loc și dorm la oaltă șase luni; iar Tătarii le prind cu grămada. Se găsesc și niște iepuri [cuniculi] cu coada lungă ca p. 34 sicile, iar în vârful cozii au păr negru și alb. În sfârșit se mai află și multe alte animale bune de mâncat și pe care ei le deosebesc foarte bine. Cerbi n'am văzut la dânșii; iepuri puțini; „gasele” [gaselos] multe. Asini de pădure văzui în mare mulțime și seamăna cu măgarii. Văzui și un alt soi de de animal ce se chiama «arcal»; corpul său este întocmai ca al berbecului, iar coarnele le are răsucite și așa de mari, în cât abia putui ridica două coarne într'o mână. Din asemenea coarne ei fac cupe mari de băut.

Au și felurite soiuri de șoimi în mare mulțime și îi poartă pe mâna dreaptă; și totdeauna le leagă în jurul gâtului câte o curelușe, care le atârnă până la piept și când trimit șoimul după pradă, îi apleacă capul și pieptul cu mâna stângă, ca să nu fie luat de vânt, sau să se ducă în sus. Căci mare parte din hrana lor ei și-o câștigă din vânat.

19. Despre înbrăcămintea lor veți ști că din Cataia (= China) și din alte ținuturi ale răsăritului și chiar din p. 35 Persia și alte ținuturi ale apusului le vin stofe de mătase și aurite și de bumbac, cu care se îmbracă vara. Din Rusia, de la Mosc și din Bulgaria-mare, apoi din Pascat, care e Ungaria mare și dela Kerkis,¹⁾ care toate

¹⁾ În text: Ruscia, Moxel, maior Bulgaria, Pascatus (= maior Hungaria) și Kerkis (Chirghiz).

sunt țări de miazănoapte și pline de păduri și din multe alte regiuni de către Crivăț, care le sunt supuse, li se aduc blănuți scumpe de tot felul, de care niciodată n'am văzut în părțile noastre și cu ele se îmbracă iarna. Iar hainele de iarnă și le fac din două blăni: una cu părul spre corp iar cealaltă cu părul în afară spre vânt și zăpadă; și aceasta din urmă e mai ales de lup, sau de vulpe, sau de «papion»; însă când stau în casă, au altă blănă mai delicată. Săracii își fac blana din afară din câne sau capră.

Când vor să vâneze fiarele, ei se adună în mare mulțime și înconjoară ținutul în care cred că se află vânatul și apoi se apropie pe încetul de centru până ce-l închid ca într'un cerc și apoi îl săgetează.

Chiar și pantalonii și-i fac din blănuți. Bogații își căptușesc hainele cu un soi de câlți, care sunt peste măsură de moi, de ușori și de calzi. Săracii își căptușesc hainele cu pânză, cu bumbac, sau cu lână mai moale, pe care o aleg de cea grosolană. Din cea aspră ei fac pături pentru acoperit casele, cuferele, sau chiar și păturile. Din lână amestecată cam o treime cu păr de cal, ei fac

p. 36 frânghii. Din postav mai fac și coșuri, subșei și glugi de ploaie, din care pricină ei cheltuesc multă lână. Ați văzut portul bărbaților.

20. Bărbații rad vârful capului în forma unui pătrat și de la unghiurile din față continuă rasul până la tâmple. Ei își rad chiar și tâmplele și gâtul până la umflătura cea mai mare a craniului, iar în față fruntea până la «fronțenela» unde lasă un manunchiu de păr, care le cade până pe sprincene. La unghiurile din spre occipital de asemenea lasă părul lung și din el împletesc codițe pe care le înoadă lângă urechi.

Coafura fetelor nu se deosebește de a bărbaților; atâta numai că e mai mare.

Însă chiar de a doua zi după nuntă ele își rad creștetul capului, din mijloc și până la frunte; și au o tunică largă ca o haină monahală și despicală în față și înodată

pe partea dreaptă: căci prin aceasta se deosebesc Tătarii de Turci, fiindcă Turcii își înoadă tunicile la stânga pe când Tătarii totdeauna la dreapta. Afară de aceasta mai au o podoabă a capului, pe care o numesc «boca» ¹⁾, făcută din coaja copacilor, sau din altă materie ușoară și este așa de mare și rotundă; cât poți s'o cuprinzi cu ambele mâini, fiind înaltă de un cot și mai bine, iar în partea de deasupra e pătrată ca și capitelul unei coloane.

p. 37 „Bocca” aceasta o acopere cu stofă de matase scumpă și înăuntru e goală; și peste capitel, în mijloc, adică peste acel pătrat, ele pun o ramură făcută din pene sau de trestie tânără, lungă de asemenea de un cot, iar ramura aceasta o împodobesc în vârf cu pene de păun și de jur împrejur, în tot lungul ei, cu alte podoabe și chiar cu pietre prețioase

Femeile bogate își așează asemenea podoabă pe creștetul capului, legând-o strâns cu o bandă care deasupra are o gaură și prin această gaură ele petrec părul, pe care-l adună în sus din spre ceafă spre vârful capului și îl leagă nod; apoi leagă „bocca” puternic pe sub bărbie; iar când mai multe femei de acestea călăresc la o laltă și le vezi din depărtare, ele par niște militari cu coifuri înalte pe cap și cu lăncile ridicate; căci „bocca” lor seamănă cu coiful, iar ramura de deasupra cu lancea. Și toate femeile stau pe cai bărbătește, desfăcându-și coapsele și își leagă tunicile cu mătase de culoarea cerului pela șolduri, iar alte benzi sunt legate pe sub sân; și pe sub ochi lasă să le atârne până peste piept o batiștă albă. Iar femeile sunt de o corpolență surprinzătoare; și cea care are nasul mai mic, aceea trece drept cea mai frumoasă. Ba chiar se slujesc oribil zugrăvindu-și obrații. Nici odată ele nu se culcă în pat ca să nască.

p. 38 21. Ocupația femeilor este să măie carele, să așeze casele în care și să le dea jos, să mulgă vacile, să facă unt și «griut» ²⁾, să pregătească pieile și să le coase cu ață

¹⁾ În unele ms. „botta”.

²⁾ În unele ms. grut, grice.

facută din vine. Căci ele taie vinele în fire subțiri și pe urmă le răsucesc într'un fir lung. Ele mai coase ciorapi încălțăminte și haine. Hainele nici odată nu le spală, fiindcă zic că l-ar mânia pe Dumnezeu și că, dacă le-ar atârna la uscat, ar provoca tunetele. Ba încă ei biciuesc pe cei ce le spală și le iau hainele.

Se tem peste măsură de tunet : atunci ei scot pe toți streinii din casele lor și se înfășură în stofe negre, în care stau ca și ascunși, până ce trece primejdia.

Nu-și spală nici-odată nici vasele, ci, după ce au fiert carnea, ei spală albia, în care trebuie să-o puie, cu zeamă clocotită din căldare și zoaiele le toarnă din nou în căldare.

Ei lucrează și păsle cu care-și acopere casele. Bărbații fac arcuri și săgeți, frâie și șei ; construiesc care și case, păzesc caii și mulg epele, bat cumisul, adică laptele de iapă și fac burdufuri în care-l păstrează ; păzesc chiar și cămilele și le încarcă. Oile și caprele le păzesc la o-laltă și le mulg când bărbații, când femeile. Cu lapte de oaie înăcrit și îngroșat și cu sare, tăbăcesc pieile. Când

p. 39 voesc să-și spele mâinile, sau capul, își umplu gura cu apă și pe urmă puțin câte puțin varsă din gură pe mâini apa cu care își udă și părul și astfel își spală capul.

22 În ce privește căsătoriile lor, veți ști că nici un Tătar nu-și capătă soție, dacă nu și-o cumpără ; de aceea multe fete înbătrânesc până să se mărite ; căci părinții lor le țin totdeauna lângă ei, până ce pot să le vândă. În căsătorie ei respectă rudenii primară și secundară de sânge, dar nu și altă rudenie. Pot lua dintr'odată, sau pe rând, două surori. Văduvele nu se mai mărită, deoarece ei cred că cei ce le-au slujit în viața aceasta, le vor sluji și în cea viitoare și că după moarte văduva totdeauna se va întoarce la primul soț. De aci și rușinosul obicei ca fiul să ia în căsătorie uneori pe toate soțiile tatălui său, afară de mama sa. Căci gospodăria tatălui și a mamei trece totdeauna, ca moștenire, fiului celui mai mic. Din această cauză el are datoria să se îngri-

jiască de toate soțiile tatălui său, care-i revin ca moștenire, împreună cu gospodăria părintească, și atunci, dacă vrea, se folosește de ele ca de soțiile sale, fiindcă nu se socoate ca o insultă ca ele să se întoarcă, după moarte, la tatăl copilului.

Când un Tălar se învoește cu un altul ca să-i ia fica de soție, tatăl fetei dă un ospăț, iar fata fuge și se ascunde la rude. Atunci socrul zice : «ială, de acum fata mea e a ta ; ia-o de ori unde o vei găsi». Atunci mirele, împreună cu prietenii săi o caută până ce o găsește și trebuie s'o răplască cu forța și s'o ducă cu sila la cortul său.

p 40 23. În ce privește justiția lor, veți ști că atunci când se bat doi oameni, nimeni nu îndrăznește să intervie, nici chiar tatăl nu sare să-și ajute fiul ; ci îl cheamă pe cel socotit mai vinovat la «curia» stăpânului ; iar dacă celălalt îl mai atinge după aceasta, atunci e ucis. Și cel chemat trebuie să se ducă fără întârziere ; iar cel ce a suferit nedreptatea, îl ia pe celălalt ca rob. Nimeni nu e pedepsit cu o pedeapsă capitală, dacă n'a fost prins asupra faptului, sau n'a fost dovedit. Când cineva e pârât de mai mulți oameni, atunci el este chinuit ca să mărturisească. Omorul îl pedepsesc cu sentință capitală ; de asemenea raportul sexual cu o femeie care nu e a sa : fie stăpână, fie slugă. Pe sclava sa poate însă s'o folosească după plac. Deasemenea un furt mare îl pedepsesc cu moartea. Un furt ușor, precum e furtul unui berbec, cu condiția să nu fie repetat adesea, îl pedepsesc crud cu vergile și, dacă vinovatul trebuie să primească o sută de lovituri, executorii trebuie să aibă la îndemână o sută de bețe : vorbesc despre aceia cari sunt bătuți în urma unei sentințe a „curiei”. Pe solii falși, cari zic că sunt soli și nu sunt, îiucid ; de asemenea și pe profanatori ; dar despre aceștia vă voi spune mai pe larg în urmă, fiindcă sunt socotiți ca vrăjitori.

24. Când moare cineva, ei îl plâng tare, ululind, și atunci sunt scutiți pe un an de dări. Și dacă cineva participă la moartea vre-unui adult, timp de un an Mangu-chan

nu calcă în casa acestuia. Dacă mortul e copil nu-i calcă în casă o lună.

p. 41 Lângă mormântul defunctului ei pun un cort, dacă mortul e dintre nobili adică din neamul lui Chingis, care a fost cel dintâi tată și stăpân al lor. În mormântarea celui ce moare nu e cunoscută. Totdeauna în apropierea locurilor unde își îngroapă pe nobilii lor, se află o colibă cu oameni, cari păzesc mormintele. N'am înțeles pentru ce ei îngroapă odată cu mortul și comoara lui.

Cumanii ridică deasupra mortului un tumulus, iar deasupra pun o statuie cu fața întoarsă spre răsărit, având în mână o cupă pe care o ține în dreptul buricului.

Celor bogați le ridică chiar și piramide, adică niște case ascuțite. Am văzut în unele locuri și turnuri mari din cărămidă arsă, iar în altele case de piatră, de și pe acolo nu se află piatră. Am văzut un mormânt proaspăt, deasupra căruia atârnavă 16 piei de cal, câte patru la fie ce lature a lumii, ridicate pe prăjini înalte; și pe mormânt mai puseseră și cumis, ca să bea mortul, și carne ca să mănânce și totuși ei ziceau că mortul fusese botezat. Am văzut și alte morminte spre răsărit, auume niște arii mari așternute cu pietre, dintre care unele erau rotunde, altele pătrate; iar spre cele patru părți ale lumii ridicaseră, în afara ariei, niște pietre lungi, puse în picioare.

25. Când cineva se îmbolnăvește, se culcă în pat și deasupra casei sale i se pune un semn cum că e cineva acolo bolnav, așa că nimeni să nu intre. De aceea nimănui nu cercetează pe bolnav, afară de cei ce-l slujesc. Când cineva dintre bogătași se îmbolnăvește, se

p. 42 pun paznici în jurul curiei, la o distanță destul de mare așa încât să împiedice pe oricine a pătrunde înăuntru. Căci ei se tem ca nu cumva odată cu vizitatorul să vie vre-un duh rău, sau vântul.

În loc de preoți ei chiamă pe vraci.

* * *

Așa dar, când am intrat printre acești barbari, mi s'a părut, după cum am spus mai sus, că pășesc într'o altă

lume. Căci ne încunjurară călări pe caii lor, după ce ne-au lăsat să așteptăm multă vreme în umbra carelor noastre. Cea dintâi întrebare ce ne-au făcut-o a fost dacă am mai umblat pe la dânșii. Răspunzând că nu, ei începură să ceară cu nerușinare din bucatele noastre. Le-am dat ceva din pesmeții și vinul ce-l luasem cu noi din oraș și după ce băură o măsură de vin, cerură alta, zicând că omul nu intră în casă într'un picior; dar nu le-am dat, spunându-le că avem puțin. Atunci ei ne întrebă de unde venim și încotro voim a merge. Le-am răspuns cu vorbele de mai sus, anume că am aflat cum că Sarcath e creștin și că aș voi să mă duc până la el, fiindcă voiu să-i prezint scrisorile Tale. Tot ei mă întrebă cu stăruință dacă merg de voia mea sau sunt trimis. Le-am răspuns că nimeni nu m'a silit să merg și nici n'aș fi mers de n'aș fi voit, ci că voiu merge din
p 43 voia mea și chiar din voia superiorului meu. Eu nici odată n'am spus că sunt solul Tău.

Apoi mă întrebă ce am în care și dacă duc aur, sau argint, sau vestminte prețioase lui Sarcath. Le răspunsei că Sarcath va vedea ce-i duc când voiu ajunge acolo și că nu-i privește pe dânșii să întrebe de aceasta, ci mai bine să mă conducă până la căpetenia lor; iar acesta, dacă voește să-mi arate drumul până la Sarcath, s'o facă; dacă nu, să mă întore.

Căci se afla în ținutul acela o rudă de-a lui Baatu, o căpetenie, cu numele de Scatatai, cărui Domnul împăratul Constantinopolei îi trimetea scrisori cu rugămintea să-mi dea voie să trec.

Atunci ei se grăbiră, dându-ne cai și boi și doi oameni cari să ne călăuzească; iar ceilalți cari ne-au călăuzit până aci, se întoarseră înapoi. Totuși, înainte de a ne da cele de mai sus, ne lăsară să așteptăm multă vreme, cerându-ne pâine pentru copii lor și tot ceea ce vedeau la slugile noastre: cuțitașe, „cyrotecas“, pungi, curele, minunându-se de toate și voind să le aibă. Eu însă nu mă potriveam lor, de oare ce mai aveam drum lung de străbătut și și nu era cuminte să ne lipsim de lucrurile

necesare unei călătorii așa de îndelungată. Atunci ei ziceau că sunt «baratator». Adevărul e că n'au luat nimic cu
 p. 44 forța ; ci numai cereau fără rușine ceea ce vedeau, iar dacă vreun om le dă, pierde. fiindcă sunt ingrați. Se laudă că sunt stăpânii lumii și li se pare că nimeni nu trebuie să le refuze ceva ; iar dacă le refuză și după aceea are nevoie de serviciul lor, îl servesc rău.

Nouă ne-au dat să bem lapte de vacă din care scose-seră untul, un lapte destul de acru, pe care îl numesc „aira“ ¹⁾. Si astfel am plecat dele ei și mi se părea cu drept cuvânt că am scăpat din mâinele demonilor. A doua zi ajunserăm la căpetenia lor.

De când am plecat d'n Soldaia până la Sarcath, timp de două luni, nu ne-am odihnit de loc în vre-o casă, sau în cort, ci totdeauna sub cer, sau sub carele noastre și nici n'am văzut vre-un sat și nici urmele vre-unei clădiri pe unde să fi fost vreun oraș, de cât mormintele Cumaniilor în număr foarte mare.

Intr'un târziu, prin argatul care ne călăuzia, el ne trimise cumis de băut, iar eu cum îl băui, am asudat peste tot de groază și de neîncredere, deoarece nu mai băusem așa ceva. Totuși mi s'a părut destul de gustos, după cum e și în adevăr.

Discedimineață ne eșiră în cale carele lui Scatatay, încărcate cu locuințele lor, și mi se părea că înaintează în fața mea un mare oraș. Mă minunam de mulțimea vite-
 lor, a boilor și a cailor și a turmelor de oi. Totuși nu zăriam de cât puțini oameni, care le mânau. Și când am întrebat câți oameni are sub asuziarea sa, mi s'a spus
 p. 45 că nu mai mulți de cât cinci sute, dintre cari jumătate a rămas în altă parte. Atunci omul care ne călăuzia începu să-mi spuie că Scacatay [Ciagatai] trebuie să-i dea ceva și ne făcu să ne oprim ; iar el porni înainte să vestească sosirea noastră.

Trecuse de ora treia și ei își așezară casele lângă o apă. Apoi se apropie de noi talmaciul lui și de'ndată ce

¹⁾ In numele me. „apra“

află că n'am mai fost pe la dâșii, ne ceru din bucatele noastre și i-am dat. Ne cerea și un vesmânt pentru ca să ne ducă cuvântul nostru în față stăpânului său. Am refuzat. M'a întrebat apoi ce aduc stăpânului său? Scoasei o butelie de vin și umplui și un coș cu pesmeți și o farfurie cu mere și tot soiul de fructe; însă lui nu-i plăcea fiindcă nu aduceam vre-o stofă prețioasă. Astfel pășirăm cu teamă și sfială.

El sta în pat, cu o mică țiteră în mână, iar soția lui sta lângă el și aceasta era așa de pocită, în cât am crezut că i se amputase nasul dintre ochi; căci nu avea nici o urmă de nas; iar locul dintre ochi îl unse cu o alifie neagră, ceea ce mi-a făcut scârbă. Pe urmă îi repetai vorbele de mai sus. În această privință învățasem destul de la cei ce mai fuseseră pe la dâșii, anume să nu ne schimbăm nici odată spusa. L'am rugat să binevoiască a primi darul din mâna noastră, cerând iertare, fiindcă sunt călugăr și nu e în obiceiul nostru a avea aur, sau argint, sau vestimente scumpe și de aceea nu am [de unde să-i dau; ci să primiască din bucatele noastre.

El s'a făcut că le primește, dar numai de cât le împărți oamenilor săi, cari se adunară să bea. Li dădui și scrisoarea împăratului constantinopolitan. Aceasta a fost în a opta (zi) de la Înălțare. Luând-o, el o trimise numai de cât la Soldaya, ca să fie tălmăcită, fiindcă era scrisă în grecește și nu avea pe nimeni pe lângă dânsul, care să cunoască scrisoarea grecească.

Pe urmă m'a întrebat dacă nu poftesc să beau cumis, adecă lapte de iapă. Căci creștinii Ruteni, Greci și Alani ce se găseau printre dâșii și cari voesc să-și păstreze legea curată, nu-l beau, ba încă ei zic că n'ar mai fi creștini dacă l-ar bea și preoții lor i-ar socoti ca și când s'ar fi lepădat de legea lui Christos. Atunci eu răspunsei că am din belșug ce să beau și că de 'ndată ce ne va lipsi, atunci vom bea ceea ce ni se dă.

M'a mai întrebat ce cuprindea scrisoarea pe care o trimeteai lui Sarcath? I-am răspuns că nu cuprinde de

cât vorbe bune și prietenești. M'a întrebat chiar și ce voiu vorbi lui Sarcath? Răspunsei: Cuvintele legii creștine. Și iar m'a întrebat: ce cuvinte, fiindcă bucuroș le-a asculta și el. Atunci i-am arătat pe cât am putut prin tâlmăciul meu, un om fără duh și fără darul eloquenței, simbolul credinței; pe care, după ce-l ascultă, tăcu și clătină din cap. Pe urmă mi-a dat doi oameni să mă călăuzească și cai și boi și ne-a silit să mergem cu carul împreună cu dânsul până ce se va întoarce solul pe care-l trimisese

p. 47 pentru tâlmăcirea scrisorii împăratului și așa am merge cu el până în ziua de Înălțare

În ajunul Înălțării venim la noi niște Alani, cari pe acolo se numesc Aas, creștini de ritul grec, având scrisoare și preoți greci. Totuși ei nu sunt schismatici ca grecii, ci abstracție făcând de persoană, cinstesc pe orice creștin și ne-au adus carne fiartă, rugându-ne să mâncăm din mâncarea lor și să ne rugăm pentru un mort al lor. Le-am răspuns că ziua era de așa sfințenie, în cât nu se cede să mâncăm în ziua aceea carne și le-am vorbit apoi despre sfințenia zilei, pentru care mult s'au bucurat, căci ei nu știu nimic din cele ce privesc ritul creștin, afară de numele lui Christos. Mă întrebă apoi ei însuși și mulți alți creștini Ruteni și Unguri, dacă vor fi mântuiți cu sufletele fiindcă sunt nevoiți să bea cumis și să mănânce mortăciuni și animale ucise de Sarasimi și alți necredincioși, pe cari însuși preoții greci și Rutenii le socot ca mortăciuni, sau ca daruri sacrificate idolilor și fiindcă nu cunosc posturile și nici nu pot să le respecte chiar dacă le-ar cunoaște. I-am îndreptat pe calea cea bună pe cât am putut și i-am întărit în credință. Iar carnea ce mi au

p. 48 adus-o, am păstrat-o pentru ziua de sărbătoare, de oare ce nu găsim nimic de cumpărat cu aur sau arginți, ci numai cu pânză sau stofe și de acestea nu aveam. Când slugile noastre le arătau yperperi, ei îi frecau între degete și apoi îi duceau la nas ca să vadă dacă nu miroase a aramă. Și nu ne dădeau altă mâncare de cât lapte de vacă acru peste măsură și rău mirositor. Vinul deja ne

lipsia. Apa era într'atâta tulburată de cai, în cât nu se putea bea. De n'am fi avut pesmeți, de bună seamă am fi murit din mila Domnului.

În ziua Înălțării veni la noi un sarasin, căruia începui să-i propovăduiesc legea creștină. Iar el, după ce ascultă despre bunătatea lui Dumnezeu, care s'a întrupat și a înviat pentru mântuirea neamului omenesc, despre învierea morților și despre judecata viitoare și că păcatele se curăță prin botez, spuse că vrea să se boteze; dar, pe când ne pregătiam pentru această ceremonie, el deodată se aruncă pe cal zicând că se duce acasă să se înțeleagă cu nevasta sa. A doua zi înfățișându-se, ne mărturisî că în nici un chip n'ar îndrăzni să primească botezul, fiindcă atunci n'ar mai putea bea cumis. Găci creștinii din acele părți i-au spus că un adevărat creștin nu trebuie să bea cumis și că în singurătățile acelea n'ar putea trăi fără asemenea băutură. De la această credință eu nu l-am putut abate nici de cum. De unde se vede ce mult sunt împiedicați de a primi legea noastră din cauza unor asemenea păreri, pe care le-au strecurat în mintea lor Rutenii, cari trăesc în număr foarte mare printre ei.

În ziua aceia căpitanul ne dăte un om să ne călăuziască până la Sarcath și alți doi, cari să ne însoțească până la popasul următor, ce se afla la o depărtare de cinci zile în pasul boilor. Ne-a mai dat și o capră de mâncare și mai multe burdufuri cu lapte de vacă și puțin cumis, care la dânșii e o băutură prețioasă. Și astfel, pornind la drum spre miază noapte, mi s'a părut că am trecut printr'o poartă a infernului. Argații cari ne călăuziau, începură să ne fure îndrăzneț, fiindcă observaseră că nu prea suntem băgători de seamă. Ajunserăm în sfârșit la marginea acelei provincii, care este închisă cu un șanț dela o mare până la cealaltă. Dincolo de șanț era lăcașul acelor la cari, cum am intrat, ni s'au părut că sunt cu toți leproși, fiindcă erau oameni murdari. Și aceștia se aflau acolo ca să primească taxele pentru sare

de la cei ce o cumpărau din salinele mai sus pomenite ¹⁾.

De aci, precum ni s'a spus, trebuia să umblăm 15 zile fără să întâlnim nici o seminție de oameni. Băurăm cu ei cumis și le-am dat o măsură plină cu biscuiți ; iar ei ne deteră o singură capră pentru un drum așa de lung, de p. 50 și eram opt persoane , și nu știu câte burdufuri pline cu lapte de vacă. Schimbând caii și boii, pornirăm iar la drum și am mers zece zile până la popasul următor și nu găsirăm în tot drumul nici o apă de cât în șanțurile săpate în locuri mai adânci, afară de două pârâiașe. Și mergeam drept spre răsărit și astfel ieșirăm în numita provincie, Gazaria, având marea la miazăzi, iar la miază noapte, o nesfârșită pustietate, care se întinde pe un spațiu de 30 zile în lățime și în care nu se află nici pădure nici munte, nici stâncă, ci numai iarbă foarte bună. Pe aci obișnuiau să-și pască turmele *Cumanii*, cari se numesc *Capthat*. Teutonii li-numesc *Valani*, iar țara se numește *Valania*. Inșă *Isidor* scrie că dela fluviul *Tanais* [=Don] până la *Palus Meotis* (=M. Azovului) și până la *Dunăre* se întinde țara *Alania* și această țară se întinde în lungime dela *Dunăre* până la *Tanais*, care face granița între Europa și Asia, și ține două luni de drum călărind iute, așa precum călăresc *Tătarii* ; și ea era locuită de *Cumanii Capthat* cari ocupau și locurile de dincolo de *Tanais* până la *Etilia* (=Volga) ; iar între aceste două p. [51] fluvii sunt zece zile mari de drum. Spre miază noapte de această țară se află *Ruscia* (=Rusia) care este plină peste tot de păduri și se întinde dela *Polonia* și *Ungaria* până la *Tanais* și a fost în întregime pustie de *Tătarii* și astăzi este pustie zilnic. Și fiindcă oamenii nu pot să le plătească îndeajuns aur, sau argint, îi duc pe ei și pe copil lor ca pe turme în stepe, ca să le păziască turmele.

Dincolo de Rusia, tot către miazănoapte, se află „Pruscia” (=Prusia), pe care au cucerit-o de curând în în-

¹⁾ De la acest șant, care închide gâtul de nord al Crimeei, călugărul intră în Ucraina.

tregime frații Teutoni și cu multă ușurință ei ar putea cucerii și Rusia, dacă și-ar întinde mâna. Căci, dacă Tarii ar auzi că marele sacerdot, adică Papa, ar porni o cruciadă contra lor, ar fugi cu toții în stepe.

Merserăm așa dar către răsărit făcând se vedem alt ceva de cât pământ și cer și când și când la mâna dreaptă marea, care se numește Marea Tanais (=Marea Donului, Azovului) și chiar mormintele Cumanilor, care ne apăreau „a duobus leucis“, după cum obișnuiau să-i îngroape rudele lor. Câtă vreme am străbătut singurătatea stepei bine mi-a fost, fiindcă scârba ce o simțeam când ajungeam la locuințele lor, nici n'aș putea-o spune în cuvinte

p. 52 Fie cărui șef trebuia să-i dăm daruri, și nu ne ajungeau. Zilnic opt persoane mâncau din pâinea noastră, pe lângă cei cari se mai adunau și cari voiau să mănânce cu noi. Iar noi eram cinci, plus cele trei călăuze, dintre care doi mânau carele și unul care trebuia să ne însoțească până la Sarcath. Carnea pe care ne-o dădea nu ne ajungea și nici nu găsim de cumpărat. Chiar când ne odihneam în umbră carelor noastre, fiindcă era arșiță mare în vremea aceea, aceste călăuze se vârau supărător în noi, culcându-se alături, fiindcă voiau să vadă toate ale noastre. Dacă îl apuca pe vreunul din ei nevoia să-și golească stomacul, nu se îndepărta de noi mai mult de cât o aruncătură de piatră; ba chiar stând de vorbă cu noi, își făceau pe loc murdăriile și făceau și multe altele peste măsură de scârboase. Mai presus de toate însă mă întrista și aceea că nu puteam să le predic, căci talmaciul nostru ne răspundea: «Nu mă puneți la predică, fiindcă nu știu să spun asemenea vorbe». Și grăia drept. Căci

p. 53 abia mai târziu, când am început a le înțelege graiul lor, am băgat de seamă că talmaciul meu traducea cu totul altfel ceea ce predicam eu. Și atunci simțind primejdia ce ar urma de aci, mă mulțumiam mai bine să tac. Am umblat așa dar cu mare trudă din hordă în hordă [mansi-one], până ce la câte-va zile înainte de ziua prea fericitei Maria Magdalena am ajuns la marele fluviu Tanais

[=Donul], care desparte Asia de Europa, după cum fluviul Egiptului [=Nilul] desparte Asia de Africa. În acel loc unde am poposit, Baatu și Sarcath poruncise Rutenilor să facă o colibă pe malul de răsărit și să treacă solii și negustorii cu luntrișoarele dintr'o parte într'alta. Aceștia ne trecură mai întâi pe noi și după aceea carele, punând o roată într'o barcă și cealaltă în altă barcă ; apoi legând bărcile una de alta și vâslind, trecură de cea parte. Acolo călăuza noastră s'a purtat prostiește ; că el credea că podarii ne vor da alți cai și de acela lăsară cai cu cari veniserăm pe celălalt mal, ca să se întoarcă la stăpâni lor ; și când noi cerurăm podarilor dobitoace, ei ne-au răspuns că au de la Baatu privilegiul să nu facă altceva de cât să treacă pe călători dintr'o parte într'alta a apei. De la negustori ei primesc o taxă mare. Astfel au rămas pe loc acolo trei zile. În ziua dintâi ei ne-au dat o «borbotă» mare, proaspăt prinsă ; a doua zi ne-au dat pâine de grâu și puțină carne pe care p 54 căpetenia locului o luase cu sila de la diferite case ; în ziua a treia pește sărat, de care au din beșlug. Iar fluviul are acolo lărgimea Senei la Paris. Și înainte de a ajunge în acel loc, am trecut multe ape frumoase și pline de pești, dar Tătarii nu știu să-i prindă și nici nu-și bat capul cu peștele decât când e așa de mare, încât îl pot mânca ca pe berbece. Fluviul acela e hotarul de răsărit al Rusiei și iese din bălțile Meotidei, care se întind până la Oceanul dela miază noapte. Iar fluviul curge spre miazăzi făcând o mare întinsă de 700 mile, înainte de a ajunge în M. Pontului (=M. Neagră) și toate apele pe care le-am trecut, curg într'acea parte. Pe țărmul apusan numitul fluviu are o pădure mare, Dincolo de ea Tătarii nu se mai duc spre miază noapte, deoarece pe la începutul lui August ei încep a coborâ spre miază zi și unde se găsește un al doilea vad pentru trecerea sollor în timpul iernii.

Ne găsim așa dar la mare strâmtoare, fiindcă nu găsim nici boi, nici cai, chiar cu bani. În sfârșit, după ce

le arătai că mă ostenesc pentru folosul obștesc al întregii creștinătăți, ne-au adus și boi și oameni; noi însă trebuia să mergem pe jos.

p. 55 In vremea aceea ei recoltau grâul; însă grâul nu le reușește bine. Meiu au din belșug. Muierile Rutenilor își împodobesc capul ca ale noastre, dar hainele de deasupra și le împodobesc în tot chipul, «vel grisio», de la picioare până la genuchi. Bărbații poartă șepci (cappas) ca Teutonii, dar pe cap poartă pălării [pilleos] de postav ascuțite la vârf și înalte.

Am umblat de aci trei zile fără să întâlnesc oameni și pe când eram istoviți de oboseală și boii de asemenea și nu știam în cotro am putea găsi pe Tătari, fără de veste văzurăm alergând spre noi doi cai, pe cari îi luarăm cu mare bucurie; iar călăuza noastră și talmaciul se aruncară pe ei și porniră să descopere undeva oameni. În sfârșit în ziua a patra descoperind oameni, ne-am bucurat mult ca cei ce scapă de naufragiu într'un port. Apoi, primind cai și boi, merșerăm din popas în popas până ce am ajuns la horda lui Sarcath după calendele lui, August.

Regiunea aceasta de dincolo de Tanais este foarte frumoasă și are păduri și râuri. Spre miez de noapte sunt codri mari, în care locuiesc două seminții de oameni: *Moxel*, cari sunt fără lege, păgâni curați; aceștia nu au orașe ci numai colibe prin păduri. Domnul lor și cea mai mare parte dintre dânșii au fost uciși în „Alemania”.

p. 56 Căci Tătarii i-au împins până la hotarele Germaniei, unde ei nădăjduiau că vor fi liberați din sclavia Tatarilor. Dacă vine vre-un negustor la ei, el trebuie să aprovizioneze pe cel la casa căruia trage, atâta vreme cât stă printre dânșii. Dacă cineva doarme cu nevasta altuia, acesta nu se răzbună, până ce nu vede cu ochii săi; de aceea nu sunt geloși. Au din belșug porci, miere, ceară, blănuri scumpe și șoimi. Lângă ei locuiește neamul ce se numește *Merda*, pe care Latinii îl numesc *Merdini* (=Mordwini) și sunt sarasini (=musulmani). Dincolo de ei se află *Etilia* (=Volga), cel mai mare fluviu din câte am

văzut vreodată. Și vine de la miazănoapte, din spre Bulgaria-mare și curge spre miazăzi și se varsă într'un lac având un circuit de patru luni. (= M. Caspică]. Așa dar aceste două fluvii: Tanais și Etilia, în partea de miazănoapte, pe unde am trecut eu, stau la o depărtare unul de altul de zece zile. Însă la miază zi se desface în o mulțime de ramuri. Tanais se coboară spre Marea Pontului, iar Etilia formează numitul lac, împreună cu multe alte fluvii, care se varsă în el din spre partea Persiei.

Spre miazăzi se întind munți foarte mari în cari locuiesc, pe coastele de către stepă, «Cherkis» (= Chirghiji,) și Alani, sau Aas, cari sunt creștini și se luptă și acum cu Tatarii. După ei, aproape de marea, sau lacul Etiliei, trăește un neam de sarasini, cari se numesc Lesghi și cari de asemenea nu ascultă de Tătari. Dincolo de ei se află *Porta Ferrea*, pe care a făcut-o Alexandru, ca să alunge din Persia neamurile barbare și despre așezarea căreia vom vorbi mai încolo, fiindcă am trecut prin ea la întoarcere; și între aceste două fluvii,

p. 57 în locurile acelea prin care am trecut, locuiau Cumanii „Capchac” (sic), înainte de a le ocupa Tatarii.

L'am găsit așa dar pe Sacath aproape de Ethilia, la depărtare de trei zile; iar curia (horda) lui mi se părea foarte mare, fiindcă are șase neveste, iar fiul său cel dintâi născut are două, sau trei și fiecare are câte o casă mare și câte 200 de care.”

p. 59 Aci, la Sarcath, între alte ciudățenii, călugărul] menționează și pe aceia că i s'a cerut ca, atât la intrarea, cât și la ieșirea din casa tătarului, să nu atingă pragul ușii.

p. 62 De la Sarcath pornește spre Baatu, drept spre răsărit și în ziua] a treia ajunse la Ethilia (=Volga] „a cărei apă când o văzui, mă minunai de unde pot să sosiască] atâtea ape de la miazănoapte.”

p. 67 „Despre Sarcath însă, dacă crede în Christos au ba, eu nu știu. Știu numai aceasta că el nu voește să se numiască creștin, ba mi se pare mai degrabă că și râde de creștini. Căci el însuși se găsește în calea creștinilor,

adecă a rutenilor, *Blacilor*, Bulgarilor din Bulgaria mică a creștinilor din Soldala, a Kerkisilor și Alanilor, cari toți trec pe la el când se duc la horda tatălui său, ca să-i ducă daruri."

p. 68 | „In drumul dela el și tatăl său am avut mare frică: căci Rutenii și Ungurii și Alanii, sclavii lor, căci trăesc în număr mare printre dânșii, se unesc câte 20 sau 30 și fug în timpul nopții, având arcuri și săgeți și, dacă întâlnesc pe cineva în drumul lor, îlucid. Ziua stau ascunși și noaptea când caii sunt osteniți; ei se apropie de hergheliile ce se află la pășune și încearcă caii și iau unul sau doi cu dânșii ca să-i mănânce când au nevoie."

„Am ajuns la Ethilia, fluviul cel mai mare El e de patru ori cât Sena cea mai adâncă, și vine din spre Bulgaria mare, dela M.-Noapte și curge spre miază zi, vărsându-se
p. 69 | într'un lac sau mare, ce se numește marea Sirsan, după un oraș ce se află pe malul ei în Persia. Dar Isidor o numește Caspică. Ea are la miază zi munții Caspici și ai Persiei, la răsărit munții Muliech, ¹⁾ adecă ai Axasinilor cari se ating cu Munții Caspici; iar spre miazănoapte are acea singurătate în care locuiesc numai Tătarii. Mainainte locuiau acolo Cumanii ce se numiau Cangle. Și în partea aceea primește pe Ethilia, care crește vara ca și Nilul în Egipt. La apus are munții Alanilor și pe Leghi și Poarta de fier și munții Georgianilor. Așa dar marea aceasta e înconjurată din trei părți de munți, iar spre nord de o câmpie. Fratele Andrei i-a ocolit două laturi, cea de miază zi și răsărit, iar eu cu celelalte două; cea de nord, mergând dela Baatu la Mangú han și întorcându-mă; iar laturea apuseană, când m'am întors dela Baatu în Siria. In patru luni se poate ocoli și nu e adevărat ce spune Isidor că ea este un golf al Oceanului; căci nu se unește cu Oceanul, ci e ocolită de jur împrejur de uscat.

p. 70 Toată regiunea dela marginea occidentală a acestei mări unde sunt Porțile de fier ale lui Alexandru și munții Alanilor, până la Oceanul de nord și Palus Maiotis

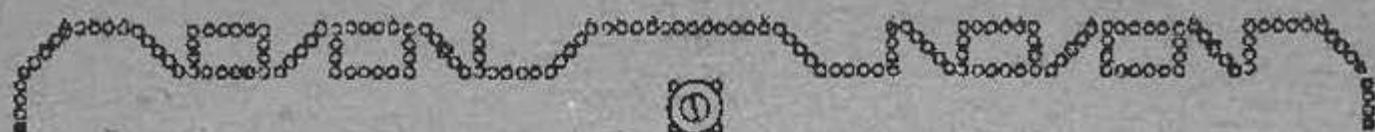
¹⁾ In alte ms. Musihet, Mullhec.

(M. Azovului) unde se varsă Tanays (Donul) se obișnuia a se numi Albania“.

În acel loc unde am ajuns, deasupra Ethiliei, se află un cătun (casale) nou pe care l-au făcut Tătarii din Rutenii și Sarasinii amestecați, cari transportă pe solii ce se duc și se întorc la curia lui Baatu, fiindcă Baatu se află pe malul celălalt spre răsărit și nici nu trece de locul unde am ajuns, când se urcă vara, ci acum începe să se coboare. Căci din Ianuarie până în August el se urcă și cu el toți ceilalți spre locurile mai răcoroase, iar în August încep a se coborâ. Ne-am coborât deci în barcă dela cătunul acela până la horda lui; și din acel loc până la orașele Bulgariei mari sunt, spre crivăț, cinci zile. Și mă mir ce diavol a dus acolo legea lui Mahomet. Căci, dela Poarta de fier, pe unde ieși din Persia, sunt peste 30 zile dealungul unor singurătăți, urcându-te pe lângă Ethilia, până în acea Bulgarie, unde nu se află nici un oraș decât câte-va cătune (casalia) aproape de vărsarea Ethiliei în mare; și Bulgarii aceia sunt cei mai răi Sarasini, ținând mai tare la legea lui Mahomet ca alții.

Când văzui curia lui Baatu, m'am înspăimântat, căci casele lui se vedeau de aproape ca un mare oraș, înfins în lungime și populat cu neamuri de pretutindeni până la trei sau patru leghe. Și după cum neamul lui Israel știa fie care spre ce parte a tabernaculului să-și așeze corturile, tot asemenea și ei știu spre ce parte a curiei să se așeze, când își depun casele. De aci curia în limba lor se numește Orda, ceea ce înseamnă mijloc [medium], fiindcă totdeauna se află în mijlocul alor săi, cu excepția că spre miazăzi nimeni nu se așează, fiindcă spre partea aceea se deschid porțile curiei. Dar spre dreapta și spre stânga se întind cât vor, după nevoile locului.

Trad. de C. Brătescu.

MUNȚII

I

Spre lumi cu brazi mi-e drumul azi croit,
Spre lumi cu brăzi și piscurile'n soare,
Ce-asemeni unor glorii de granit
De veacuri nalță frunți cutezătoare.

Iar sufletu-mi dîn sbuciumări trezit
Cum tinde aripi largi de nerăbdare,
Imi pare-o navă gata de pornit
Cu pânza'n vânt să spintece o mare.

Și-atâta forță-mi dăruie menirea,
Că'nfig în zări cuceritor privirea
Și-mi simt făptura toată numai fier!

Ce limbă'nveninată și amară
Mai poate spune'n clipa asta rară
Că lutul n'are partea lui de cer?

II

Din stânci în stânci cu pasul dur și rar
Tot mai adânc purificându-mi firea,
Urcam cântând, urcam fără habar,
Spre alte stânci țintind mereu privirea.

Și aierul era atât de clar,
C'ajuns pe culmi, am semuit boltirea
C'o cupă răsturnată de cleștar
Din care beat sorbiam nemărginirea.

Și ochii mari în plină desfătare
Purtându-mi-i pe sânurile zării,
Lasaiu privirea-mi caldă, pătimașă,

Să-și toarcă'n tihnă visul ei profund, —
Și, întinzând o mână uriașă
Am mângâiat abisul fără fund.

III

Coboară taina'n sânul largei firi,
Coboară'ntr'una. . . Soarele'n apus,
Pe-un nor coroana de monarh și-a pus
Și-acum se stinge'n pat de țrandafiri.

Se stinge lin. . . Dar, iată, că de sus,
Ca'n preajma unor negre prisimțiri —
Coboară-o lume'ntreagă de mâhniri. . .
Cobor și eu, cobor pe gânduri dus.

Cobor. . . Și cum de dincolo de stele
Haotic gestu! morții se abate
Pe munți, pe căi, pe-avânturile mele, --

Sălașul nostru pământesc îmi pare
O inimă ce geme și se sbate
Ca într'un clește fără de iertare.

Buc. 1921

A. MANDRU

SCHILOZII

Era prin toamna anului de restriște una mie nouă sute șasesprezece. Noembrie, cu vânturile lui puternice și nestatornice, cu ploile îndelungi și reci, arăta că va fi mai domol: vânturi încete abea scuturau frunzele ruginite, ploile cădeau rar și țineau puțin. În schimb o lumină galbenă mângâia întinderea neagră a câmpiilor.

În ziua aceea, pe la începutul lui, o ceață deasă coborâse asupra orașului Galați. Valuri uriașe de fum năvăleau din adâncimi înstreinate și ca lospe enorme de plumb cădeau la suprafața pământului. Și prin văzduhul opac, vederea de abea mai putea bănui lucrurile cele mai apropiate.

În dimineața timpurie casele mari și luxoase dormiau cu obloanele lăsate, iar pe străzi, când și când câte un trecător somnoros și plictisit.

Cu toate că frontul s'așezase pe aproape de oraș înăuntru nu erau de cât ruși, iar dintre români numai cei de la *Comandamente*. Și unora însă, și altora, le era peste putință să se scoale mai înainte ca soarele să-și fi revărsat și picul de arșiță ce-l mai avea. Mai erau și răniți mulți pe lângă aceștia, căci lupte aprige se dăduseră în toate părțile frontului.

Numai doi ostași treceau pe strada Domnească. Mergeau cu greutate, pentru că se temeau să nu alunece pe paveaua alcătuită din pietre mici, galbene și lucii ca oglinda. Unul avea mâna stânga retezată de deasupra cctului, celălalt piciorul drept de sub

genunchiu. Mersul lor sporia puțin: cel dintâi, cu toată mâna lui nevindecată, își ajuta tovarășul; cel din urmă încă nu se deprinsese cu mersul în cârji. Amândoi purtau haine și mântăi verzi, pline peste tot cu pete de sânge, pete pe care etuva n'a putut de cât să le spălăcească, întinzându-le și mai mult, mototolind în schimb postavul în toate felurile cu puțință.

Nu puteau merge prea mult fără să se oprească: unul pentru a-și ridica mâna bolnavă în sus, altfel sângele năvălea la tăetură și simția dureri de nespus, altul pentru a-și șterge nădușeala de pe frunte.

Intrară 'n parcul din mijlocul orașului și s'așezară pe trepte, în fața statuei lui Eminescu. Ceața cobora mereu împrejurul lor, îngroșând până 'ntr'atât văzduhul, încât cei doi ostași păreau că nu se mai pot mișca.

Și multe clipe tăcură. Apoi Lazea începu să geamă încetisor; ridicându-și mâna bolnavă 'n sus.

--„Te-o fi durând rău. . . .»

--«Avan! . . . Avan! . . . Da' cănele de doctor nu vrea să mă creadă! Zice că vreau să huzuresc de bine și să mă ghiftuesc. . . Auzi! . . . Să huzuresc și să mă ghiftuesc cu. . . cartofi. . . fasole. . . și sudălmii! . . .»

--„Așa-s doctorii! . . . Ce? . . . Parcă se pricep ei să-ți spuie un cuvânt bun, care să-ți meargă la inimă? N'au parcă altă doctorie de cât chinina și altă mângâiere de cât bățul și'njurătura.“

--„Măi frate!“ vorbi din nou Lazea. „Dacă aș fi umblat cu șoalda! Dar am luptat cu *coraj*. Și ca mine toți ai noștri. Da' dacă n'am avut mașinăriile și norocul neamțului! La Bazargic îi rupem pe Bulgari, dar. . . ne retragem! . . . La Ghelengic, la gară, ne'nconjoară nemții. Acolo mă 'nemerește un glonț în palmă. La postul de prim ajutor doctorul mă unge cu benzină, mă leagă și mă ia la'njurat: Ticălosule! . . . Te-ai împușcat singur ca să scapi de război! Și mă isgoni așa, iar răul s'a'ntins mereu. . . și iată-mă-s fără de mână! ! ! ! Incaltea de-aș scăpa cu dreapta. . .

să pot câștiga o pâine la copii. . . dac'or fi mai trăind, sârmanii! . . .” Și cu ochii plini de lacrimi, tăcu multă vreme.

Matei rupse un pătrățel de jurnal, puse câteva fire de tutun la mijloc și răsuci o țigară.

--„Eu“ vorbi el, „nici acum nu știu ce s'a'ntâmplat cu mine. La Turtucaia a căzut un obuz aproape și-o schijă mi-a retezat osul, în timp ce altele numeroase, mai mici, se opriră'n pulpa piciorului stâng. Am căzut ca mort! Apoi, îmi aduc aminte ca din vis, m'au aruncat într'un car cu pae și m'au purtat așa ne'ngrijit zile 'ntregi, pe-o vreme ploioasă... fără, pic de mâncare. Credeam că s'a isprăvit cu mine. . . Dar m'am trezit sub hârcăiturile unui ferăstrău. . .

Si iarăși tăcură clipe 'ndelungi. Priveau amândoi în jos, stăpâniți de aceiaș durere.

O țarancă trecu pe lângă ei, o țarancă voinică ce-și mai păstra hainele țesute în casă. Matei privi după ea, apoi grăi:

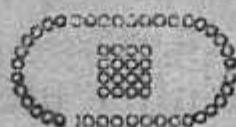
--»Aveam și eu o nevestă. . . Mă'nsurasem cu opt luni înainte de mobilizare! Și mă iubea. . .» dar lacrimile îi înăbușiră glasul.

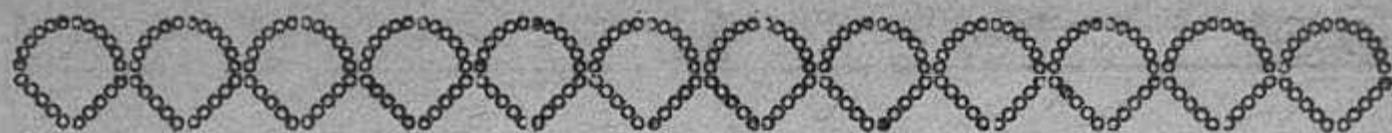
Ceața se'ngrămădi și mai mult în jurul lor, voind parcă să'mpedice suferința de-a merge mai departe. Dar ceața se'nșela.

Aburii mărunți de apă, cari pluteau în văzduh, s'au așezat pe marmora lucie și rece a statuei și picuri mari se'nșiruiău în lungul obrazilor.

Acela care-a cunoscut în viața lui durerea, i-a auzit; inima lui de marmură s'a'nmuiat; și-a plecat încetișor capul; privirea lui a'mbrățișat pe cei doi ostași. . . și-a'nceput să plângă.

MIRAIL I. PRICOPIE.

DIN „SITES“

(Henri de Regnier)

VI

Rotește în albastru stol alb de porumbei
De-asupra apei line din lacul adormit
Parfum de fân se'nnață — și'n el, parfumul ei, —
Și visu-mi cu coroane de flori s'a'mpodobit.

Rotește în albastru stol alb de porumbei,
Se'mprăștie, se-abate pe case, risipit,
Și, răsfițați în aer, în jocul lor par ei
Petale din coroane ce'n vânt s'au irosit.

Și iată-mă acuma, ca'ntors din lung exil,
Salut iar în lumina curată-a lui April,
Sclipire de speranțe ce azi au re'nflorit.

Și niciun glas nu chiamă trecutul timp nicicând:
Mereu aceleași visuri, mereu acelaș gând,
Mereu pe cerul roșu un stol de porumbei

Trad de P P STANESCU

EPILOG

(Henri de Regnier)

Tu vei veni odată'ntr'o zi de chin și jale,
Când desnădejdea urcă în sufletul învins,
Când în tăcerea serii presimți pe cerul stins
Un răsărit de stele — pierdute pete pale,

Și s'or pleca la pasu-ți în iarba verde flori,
Sub haina-ți mlădioasă curbându-se'n tăcere,
Și amândoi plecă-vom spre zări de mângâiere,
Șpe ceruri mai mloase ce-adăpostesc alți sori.

Tot ce-am cătat în lume în tine voiu găsi,
Tot ce'n deșert cătat-am pe-o lume de durere :
Un suflet bun de frate, un glas de mângâiere, —
Ș'nviorat atuncea cu tine voiu porni.

Ingăduie-mi a crede că'n pajiștea frumoasă
Tu mergi, venind spre mine, curbând în cale-ți flori,
Mi-e drag să cresc în mine un vis ce-mi dă flori :
Că nu-mi mai ești departe, iubita mea duloasă.

Tu vei veni odată, te simt, așa vrea soarta,
Indurătoare'n urmă cu cel înfrânt ce-a plâns,
Tu vei veni azi, mâine, — o, ceasul nu s'a stins !—
Necunoscută dulce, și tu, tu vei fi moartea.

Trad de P P STANESCU

GÂND PIERDUT

(Sully Prudhomme)

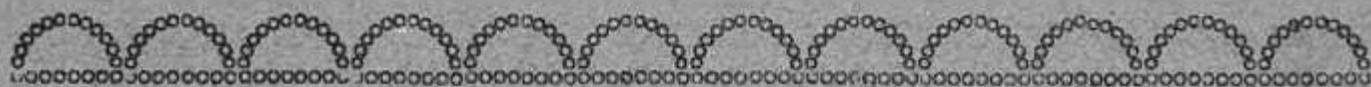
Simți ce comoară-i cugetarea
Din vraja unui gând pierdut.
O, cum te doare deșteptarea
Din visul drag abia'nceput.

S'a dus — și sufletul îl cere,
Nanicând el nu-l va regăsi.
In el e totuși și când piere
Și ai muri pentru-a-l sfârși.

La ce gândeam odinioară,
Ce vis frumos s'a irosit
Și-l plâng cu lacrimi amare?
Rămas-am singur, aiurit. . .

De fericirea lui pribeagă
In van mă sbat să fiu cuprins. . .
Simțit-am bucurie'ntreagă
In visu-mi doar -- și visu-i stins!

Trad de P. P. STANESCU

DE-AS FI EU DUMNEZEU

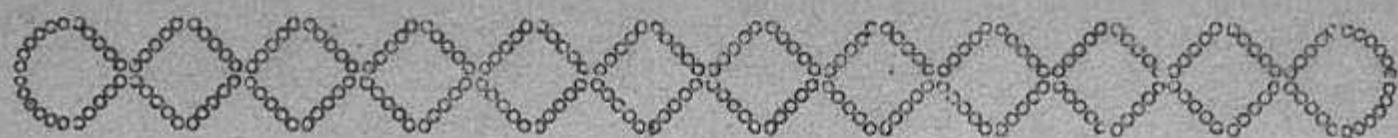
Sully Prudhomme

*De-aş fi eu Dumnezeu, şi moartea-ar fi pustie
Şi omul bun; de-adio n'am şti nici tu, nici eu
Şi n'ar mai plânge nimeni de cât de bucurie,
De-aş fi eu Dumnezeu.*

*De-aş fi eu Dumnezeu, doar fructe moi şi pline
S'ar coace — şi în muncă nimic n'ar mai fi greu;
In ea puterea numai să ni-o simţim am şine,
De-aş fi eu Dumnezeu.*

*De-aş fi eu Dumnezeu, pe cer n'ar fi vreo pată,
Albastru, pentru tine, senin ar fi mereu,
Dar şi pe tine, inger, te-aş şine neschimbată,
De-aş fi eu Dumnezeu!*

Trad. de P. P. STANESCU.

MĂ CRED O STÂNCĂ

Mă cred o stâncă în furtuna vieții...
În preajma mea se sfarmă multe valuri,
Puterea mea se pierde în prăvaluri,
Iar viața-mi pare fumuriul ceții.

Trec ne'nteles prin lumea de dorințe,
Nepriceput prin flora de senzații,
Și'n mine plâng azi tainice vibrații
Din tristul joc al goalei biruințe.

Mă cred o stâncă rece, ne'ndurată
În ochii tuturor; și, totuși, pare
Că'ntreaga stâncă azi e sfărâmată,

Căci simt și eu furtuna suferinței
Spre sufletu-mi gonită de 'ntâmplare,
Și plâng și eu durerea necredinței.

V. COFTAN

ACORDURI

*... Și 'nceț, acorduri, line de vioară
Pătrund plutind în suflet și 'n gândire,
Pătrund mereu, și'n dulce rălăcire
Pe-un val de visuți în azururi zboară.*

*Și par'că un refren de-odinioară
Mă poartă'n lumea lui de buimăcire...
Acorduri triste plâng o amăgire
Ce-a fost cândva, de mult, întâia oară..*

*Povestea e aceeași ca ori care :
Plângea un trubadur în inserare —
Plângea cântând mormântul fericirii.*

*... Și 'nceț acordurile mă 'mpresoară..,
A fost odată l., Tainele iubirei
Au dispărut și totuși mă doboară l.,*

V. COTTAN

O poveste de demult... un adevăr astăzi

Știți povestea lui Gyges ? Să v'o spun eu.

„Intr'o țară îndepărtată, dinspre răsărit, în Lydia, trăia odată un ciobănaș tânăr și frumos, pe care îl chema Gyges. Oi, avea, nevoie n'avea.. dar nici lui nu prea îi ardea de ele, căci avea—nu știu de unde—un inel de aur, strălucitor de-ți lua ochii și fermecat.. Când îl punea în deget, ciobănașul nostru se făcea nevăzut. Și stăpân pe așa avere, Gyges se duse la curtea regelui Candaul și—deștept cum era și cu puterea talismanului în deget,—nu mult, și ajunge primul sfetnic în țara lui, iar într'o noapte, nevăzut de nimeni prin puterea inelului, omoară pe rege și îi ia tronul”.

Ce inel minunat !.. Câți nu s'or fi gândit de atâtea vecuri până azi: Cum de n'am un inel ca al lui Gyges !, Ce n'aș face cu el ?.. M'aș face nevăzut și aș prinde hoțul care sparge casă și fură ; aș sta tăcut lângă iubită și i aș fura gândul fără să mă vadă. Ori, o Doamne !.. ce grozăvii s'ar putea întâmpla dacă ar avea cineva un asemenea inel !. Te-ai mai putea feri de hoți ?.. Ce spaimă ai avea să vezi ușile deschizându-se, să auzi pași apropiindu-se și să nu vezi pe nimeni !..

O ! Nu !.. Nu !.. povestea e tot poveste și nu poate fi adevărată, mai ales că Gyges, ros de remușcări pentru fapta lui și ca să împace zeii mânioși, a aruncat inelul fermecat în mare și s'a aruncat și el înecându-se.

* * *

Da !.. Așa spune povestea, Numai că oamenii, născocitori

cum sunt, n'au lăsat povestea să se piardă în negura celor 28 de veacuri de când dăinuește și au scos-o la iveală mai anii trecuți și.. zor nevoe, că e adevărată și, mai-mai să făurească din nou inelul lui Gyges !.. Căci, cine poate pune zăgaz minții omenești ? Nu suntem mărtori atâtor minunății care, întorcând povestea, s'ar fi părut nu tovarășilor lui Gyges de acum 28 de veacuri, ci celor de acum câte-va zeci de ani, povești ca și cea cu inelul lui Gyges ? Părinții noștri, acum 50 de ani nu ziceau că e smintit la minte cel ce li spunea că azi vom vorbi la telefon fără sârmă la mii de kilometri; că vor sbura oamenii ca păsările cerului și câte și mai câte !.. Dar cine si-ar fi inchipuit așa ceva !.. Și cum vă spun, oameni au răscolit în sus și în jos și au ajuns să vadă cu uimire că minunea cu inelul nu este tocmai minune, că n'a fost numai Gyges care a avut inelul fermecat ci că încotro întoarcem ochii, întâlnim asemenea minuni. Ascultați ! Cei ce se ocupă cu viața animalelor, care umplu pământul și apele, cunosc o însușire minunată a multora dintre ele „*Mimetismul*“. Iată ce însemnează aceasta :

Fie care animal de pe lume, ca să trăiască cât mai mult și cât mai bine, duce toată viața o luptă neîncetată cu semenii și mai ales cu dușmanii lui. Așa luptă și neînchipuit de micul Protozoar [cel dintâi viețuitor], nevăzut cu ochii liberi, din picătura de apă pe care o bea și tot așa luptă și omul care stă în vârful scării, pe care natura a așezat animalele.

Dar, ca să lupte mai cu folos, întrebuințează fel de fel de arme, care de care mai minunate, mai ascuțite, mai otrăvitoare, mai dibace. A le înșira aici, ne-ar fi peste putință, căci numai acele pe care le întrebuințează omul în luptele lui cu semenii—și dintre care multe le-am simțit mai anii trecuți—sunt nenumărate.

În această luptă pentru existență, pentru viață, unele animale întrebuințează și păcăleala; drept armă de apărare. Așa de pildă : au meșteșugul să-și schimbe culoarea corpului, după cum e a locului sau a lucrului pe care stau: aceasta mai ales acolo unde, de jur împrejurul animalului locul are aceiași culoare. În chipul acesta animalul scapă de ochii dușmanului.

Pare că ar fi cel din poveste care-și puneă tichia fermecată pe cap și se făcea nevăzut.

Să vă dau câte-va exemple :

La noi, la Constanța, în apa mării, pe lângă port, se văd plutind niște bucăți de gelatină (așa ca piftia) de forma unor ciuperci transparente (se vede prin ele ca prin geamul de sticlă). Acestea sunt Meduzele, animalele vii, care umblă din loc în loc, căutându-și hrana.

Trebue să te uiți cu multă luare aminte ca să le vezi pentru că au împrumutat culoarea sau, mai bine zis, n'au nici o culoare ca și apa în care trăesc. Iar peștele numit guvidă nu-l cunoști aproape de loc între pietrile din fundul apei cu care se aseamănă perfect la culoare pe spăte și-l zărești numai când se mișcă. Un urs alb, ce trăește prin țările veșnic acoperite cu zăpadă și cu gheață, se deosebește cu greu, pe câmpul alb, chiar de aproape, iar pasărea cu penele de culoarea ruginii n'o vezi când sboară deasupra pustiului de nisip de cât după umbra pe care o vezi fugând.

Oare iepurele din crângurile noastre nu-și schimbă părul cu căderea zăpezii și-l face mai albicios, ca să nu-l zărească vânătorul? Brotăcelul gingaș are culoarea pielei verde când stă pe frunze și, dacă-l pui pe scoarța roșcată a unui arbore, își schimbă culoarea făcându-se ca și scoarța. Pas de-l mai vezi !.

Și veți fi auzit, poate, de minunatul Cameleon, acea târâtoare ce trăește prin Spania, neam cu șopârta noastră cea verde ca iarba prin care trăește. Intr'adevăr, minunată făptură! Dacă-l zărești, își schimbă culoarea pielei ca fulgerul și trece prin toate culorile curcubeului. Prin această variație de culori se ascunde perfect de urmăritori, pare că ar avea inelul lui Gyges. Și câte alte exemple v'aș mai putea aduce !..

Oare cum fac aceste animale, de-și schimbă culoarea? Văd ele pe aceia a lucrurilor de prin prejur? O simt oare cu sistemul lor nervos? Ori ș'o schimbă cu puterea și cu voia lor? Nu știm. Destul că rămâi uimit de câtă dibăcie arată, de câtă șiretenie întrebuițează ca să scape de dușmani.

Și totuși, oamenii de știință nu s'au lăsat bătuți. Au căutat, au răscolit și au ajuns să-și explice minunea.

Vom încerca și noi să deslegăm chestiunea, dar pentru aceasta să ne fie permis să intrăm puțin în ale științei.

* * *

Noi vedem lucrurile din jurul nostru pentru că sunt luminate, de soare ori de alt izvor de lumină. Dacă e întuneric, nu mai vedem nimic. Lumina ne vine de la orice izvor de lumină: soare, lampă, foc, etc sub formă de raze, în linie dreaptă. Dacă pui mâna în dreptul lămpii ori a soarelui, nu-ți mai vine lumina în ochi.—Razele de lumină, dacă cad pe un obiect, se întorc înapoi ca și mingea, pe care o asvârli în pe-rețele din față (Reflexiune); dacă vin prin aer și cad pe un geam de sticlă, ori pe fața unei ape, trec prin geam ori prin apă, dar se abat puțin din drumul ce-l aveau prin aer, mai la stânga (Refracțiune) așa că drumul razei prin aer și sticlă ori prin aer și apă, nu mai este în linie dreaptă, ca atunci când merge numai prin aer ori numai prin sticlă ori numai prin apă. Se mai știe că unele corpuri au însușirea de a absorbi, de a prinde și a ține în ele anumite raze de lumină. Zic „anumite” pentru că știința ne arată că lumina albă, așa cum ne vine de la soare ori de la lampă, este alcătuită din amestecarea a 7 feluri de raze: roșii, portocalii, galbene, verzi albastre, indigo (liliachii) și violete.

Dacă acum am presupune că am avea un corp—bună oară un geam de sticlă—care să fie așa de curată și așa de bine făcută din fabrică, în cât să nu reflecteze /să nu întoarcă înapoi/ nici o rază de lumină ce ar cădea pe el; să nu refracte /să nu schimbe drumul) și nici să nu absoarbă nici o rază de lumină, atunci lumina ar trece prin geam *toată* și sticla ar fi *invizibilă*, căci ca s'o vedem, ar trebui ca să vină de la sticlă la ochii noștri raze de lumină să-i lovească, să-i impresioneze și noi am presupus că *toată* lumina ce a căzut pe sticlă a trecut prin ea fără să se întoarcă, fără să se oprească și fără să-și schimbe drumul nici o rază. Am presupus. În realitate lucrul nu se poate petrece chiar așa, căci ori cât ar fi de curat de transparent un geam de sticlă, când îl ai în fața ochilor, îl vezi.

Dar să mergem mai departe cu judecata.

Mă uit prin geam afară: Lumina care vine de la soare ajunge la ochii mei trecând: 1° prin aer 2° prin geam și 3° prin aerul dintre geam și ochii mei. Dacă n'ar fi geamul, lumina; ar merge numai prin aer de la soare până la ochii mei, în linie dreaptă și deși aerul este un corp, eu nu-l văd. Fiind însă că între soare și ochii mei afară de aer mai este și geamul fiindcă materia din care e făcut geamul nu e la fel cu aceea din care e făcut aerul deși și sticla lasă să treacă prin ea razele de lumină (transparentă) razele de lumină nu merg la fel prin aer și prin sticlă, se strâmbă cum se strâmbă un cui de fer pe care l-ai bate printr'o scândură și apoi ar intra în perete și de aceea vedem geamul. În știință se zice că aerul și sticla au *indice de refracție* diferiți (adecă printr'unul raza de lumină merge într'un fel și prin celălalt în alt fel). Dar dacă geamul și aerul ar fi tot atât de transparente? Dacă ar avea același indice de refracție? atunci hotărât geamul nu s'ar vedea, *ar fi invizibil?*

De exemplu: să presupunem că înseamnă indicele de refracție al aerului cu 1; dacă împrăștiem în aer un alt corp gazos care are un indice de refracție diferit de al aerului, 2, 3 etc acest gaz se vede în aer, dar dacă împrăștiem în aer un corp gazos numit hidrogen, al cărui indice de refracție este tot 1, acest corp gazos nu se vede în aer.

Sau, luați o bucată de geam de sticlă curată, al cărui indice de refracție este, după cum ne spune știința, 1,50 și băgați-o într'un vas cu glicerină, al cărui indice de refracție este 1,47, veți vedea că sticla dispăre cu totul, este *invizibilă*, pare că ar fi fost atinsă cu inelul fermecat.

Sau, mai bine încă: sfărâmați mărunț o bucățică de sticlă, veți căpăta o pulbere ca făina, albă, care se vede bine în aer; dați-i drumul într'un pahar cu glicerină... Nu se mai vede!... Ori cât ai căuta-o cu ochii în pahar, a dispărut ca prin farmec, deși pulberea de sticlă nu s'a dizolvit în glicerină, ci există la fundul paharului. Dar a devenit invizibilă pentru ochii noștri, pentru că indicii de refracție al sticlei și al glicerinei sunt aproape aceleași.

Rețineți bine această experiență și pe cea următoare:

Luați o bucată de hârtie, ea este aproape opacă, adică nu lasă să treacă de cât foarte puține raze de lumină prin ea; ei bine, mûiați hârtia în undelemn și lăsați-o acolo mai multă vreme ca să se pătrundă bine de undelemn și veți vedea că hârtia devine transparentă aproape ca sticla.

Vra să zică știința ne arată că se pot aranja lucrurile așa fel, ca să facem unele corpuri invizibile și, de aici a pornit ideea reînvierei inelului lui Gyges. Căci ce ș'au zis oamenii de știință? Carnea noastră are și ea un indice de refracție; dacă am putea găsi niște lichide, care să aibă acelaș indice de refracție ca și al cărnei și dacă am pune carnea într'acest lichid, carnea nu s'ar mai vedea, cum nu se vede nici sticla în glicerină!

Și s'au pus pe lucru, au răscolit tot ce cunoșteau și au ajuns să scoată din fundul mării inelului lui Gyges, să găsească lichidul în care, punând carnea omenească, să n'o mai vedem!

* * *

Aceste cercetări au început de multă vreme și mulți oameni de știință s'au ocupat cu această chestiune. D-rul Vasiliieff din Petrograd, a ajuns foarte departe cu aceste cercetări. El a isbutit să prepare numeroase piese anatomice, în care carnea este invizibilă și numai oasele și unele părți din trup ca: stomachul, inima și nervii se mai văd puțin. Mijlocul e simplu: a găsit un lichid care să aibă acelaș indice de refracție ca și al cărnii și atunci carnea pătrunzându-se de acest lichid devine tot atât de transparentă ca și lichidul și nu se mai vede ca și sticla în glicerină.

În borcanul în care sunt puse aceste preparații, vezi oasele, coastele cum stau atârdate ca prin farmece, vezi inima și stomachul și, ori cum ai întoarce borcanul, nu vezi carnea, dar nici oasele nu le vezi atingând pereții borcanului!. Nu e curată minunea cu inelul fermecat?. Știi că între oase și borcane este ceva, ceva material, ceva care există, este *carnea* și n'o vezi!

Aci stăteau lucrurile în 1913. D-nul Vasiliieff aranjase înainte de războiu, într'un vagon de cale ferată, un laborator în care avea expuse asemenea piese anatomice în borcane și a cutreerat întreaga Rusie cu vagonul lui, arătând țăranilor ce

ajung organele—stomachul, ficatul etc—acelora ce beau prea mult rachiu !

În sfârșit, de oarece toate aceste experiențe se făcuseră numai pe cadavre, D-nul Vassilief a încercat experiențele lui și pe animale vii. Dar, cum este ușor de închipuit că ar fi imposibil să îți omul sau un animal oare care într'un borcan cu ligidul miraculos, ca să-i pătrundă carnea și să o facă invizibilă, D-nul Vassilieff a încercat calea injecțiilor. Injecționând asemenea licide la șoareci, broaște, a ajuns să le facă carnea, mai ales a membrelor, invizibilă. Din nenorocire războiul a întrerupt cercetările D-nului Vassilieff. Încercările n'au conținut însă. Un savant francez, Jezequel, lucrează și azi în această direcțiune, și acum în urmă un doctor american — Stean — anunță că continuă cercetările începute și că a ajuns să facă invizibile carnea și mușchii, pentru ca să studieze cu ușurință organele interne. Închipuiți-vă că în curând ne va anunța că a ajuns să facă să dispară și oasele și organele interne și o să-ți arate americanul un borcan plin cu un ligid, în care doar simțul pipăitului o să-ți spună că ai de a face cu un om, dar ochi n'o să-l vadă !

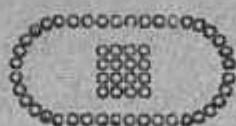
* * *

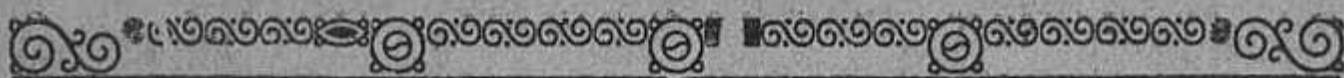
Cele înșirate până aci sunt numai încercări, e drept. Lucrul ar fi sfârșit, inelul lui Gyges ar ar fi scos din fundul mării atunci când vom ajunge să fim invizibili în condițiile normale, adică fiind vii și trăind în aer. N'avem dreptul să zicem: este imposibil. Descoperirile vremurilor din urmă ne stau dovadă că mintea omenească n'are margini. Dar, presupunând că vom isbuti, va fi oare un câștig pentru omenire ? Va fi un bine să avem putința de a ne schimba în stafii când vom voi ? De sigur că ar fi plăcut ca, după munca obositoare a zilei, să te poți desbrăca—odată cu haina—și de coaja de carne, să faci o primblare pe stradă, să poți roși de plăcere, ori să te îngălbinești de rușine, fără să fii văzut !. Dar, cum ar fi lumea aceia în care ar trebui să mergi cu brațele înainte, ca să te ferești de cei din jurul tău, invizibili și ei, să-i atingi și să nu-i vezi, să nu știi dacă ai întâlnit un prieten ori un dușman; să

te trezești cu vre-o palmă sdravănă peste obraz, ori cu un pumn sănătos în spate și să nu știi de unde îți vine!

Și numai astea n'or fi nimic, dar câte nu-ți vin în minte cetitorule—ce n'ai face dacă ai fi stăpân numai o oră pe farmecul inelului lui Gyges ?!..

O. MIRONESCU
Profesor Constanța
După M. Gouineau

TOAMNA

*Pustiu în suflet. . .
Șoptesc castanii —
Și trece ca anii
Al zilei umblet.*

*In ziua neagră,
In ziua pală,
Durerea'nșală
Cu glas de buțium.*

*S'aștern cărării
Foșnet de frunze,
Covoare, pânze
Pe patul sării.*

*Farmec și cânt
Asvârle duzii,
Mii de iluzii
Pe sbor de vânt.*

*E jal'e'n suflet.
Cu drum de sară
Pribeag coboară,
Al nopții umblet.*

*Târziu, un ram
Mână uscată,
Moartea arată
Lovind în geam.*

MIHAIL STRAJE.

VIEATA

*Spun unii filosofi că-i tristă,
Se plâng de ea ca de un chin,
Iar alții cred că nu există
Ceva mai dulce, mai sublim.*

*O, când te-apropii tu de mine,
Să te înlănțui de mijloc,
Să pun pe buzele-ți divine
A mele sărutări de foc,*

*Atunci când pieptul nostru bate,
Cuprins de-acelaș simțimânt,
Când gândurile noastre toate
Spre ceruri largi își iau avânt,*

*O, zilele în par frumoase,
Senine și fermecătoare,
Și nici o grije nu m'apasă
Și nici o rană nu mă doare.*

*Dar când te știu că ești departe,
Când nu te am la sânul meu
Când ceața vremii mă desparte
De mbra ta, de chipul tău,*

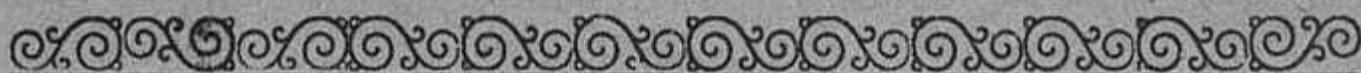
*Vieța-mi pare-o zi pustie,
O zi urâtă, fără cer,
O fioroasă vijelie
În care visurile pier.*

Și — atunci văzând că doar de tine
Atârnă să-și ascundă fața
Cu — aspecte triste ori senine,
M'am întrebat: „cum este viața?”

Căci zile vesele sau triste,
Cu vijelii și zări albastre,
Desigur, nu pot să existe
Decât în sufletele noastre.

Vieța-i fără de culoare
Tu o îmbraci, sau o despoi;
Deci, tristă sau încântătoare,
Putem s'o facem numai noi.

SULCINA

VISAM

Tălângi de aur răsunau
In noaptea cea senină,
Pe ape stelele vărsau
O ploaie de lumină.

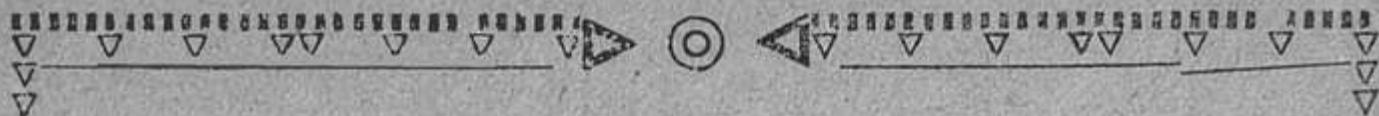
*

Odihnă blândă se lăsa
Din ceruri pe pământ
Și-e doină trist se tânguia
Pe adieri de vânt

*

Visam că stau la sânul ei,
Visam... și-mi era dor...
Visam în umbra usui tei
De șoapte de amor.

SULCINA

DE SOARTA ZILELOR CE TREC

De soarta zilelor ce trec
Suntem legați ca de-un mister —
De soarta zilelor ce trec
Și pier.

Eri bine-a fost ; am tremurat
O clipă mâna când i-am strâns —
Eri bine-a fost , am tremurat
Și-am plâns.

Azi n'o să pot să mai trăesc
O clipă care-a fost cândva —
Azi n'o să pot să mai trăesc
Așa.

Și mâine voiu zâmbi din nou
Și poate — aceleiași ființi. . .
Și mâine voiu avea din nou
Dorinți.

Pecetea zilelor ce trec
O poartă toți sub fruntea lor —
Pecetea zilelor ce trec
Și mor. . .

C. GEORGESCU — MUNTEANUL.

LA MALUL MARIII

Par'că te văd : la malul mării
Ședeam ades pe stânca noastră
Privind până 'n adâncul zării
Nemărginita apă—albastră.

* *
*

În dulcea-ne singurătate
Tu tresăreai ca pățimașe
Când se loveau de stânci, spumate,
Atâtea valuri uriașe.

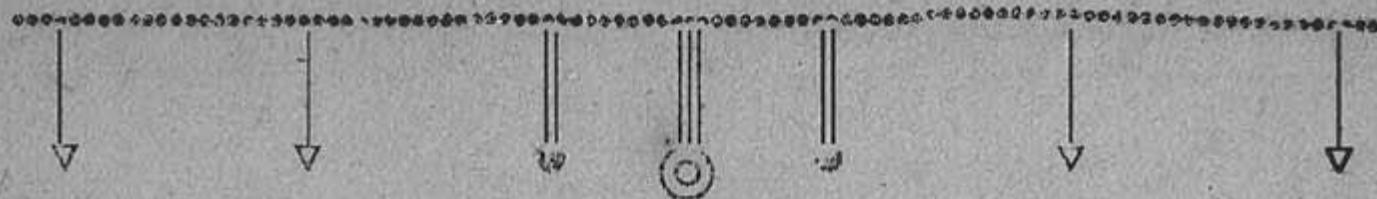
* *
*

Cu un fior,—privind la ele,—
Râdeai așa de fericită
Și,—ca sub scutul pazei mele,—
Eu te țineam înlănțuită.

* *
*

Dacă vedeai dintr'o privire
Că-i plină de talazuri zarea :
Visând, spuneai cu-o tresărire :
„—Cât de frumoasă-i astăzi marea !“

I. DUMITRESCU-FRĂSIN

VESTEJIRA TRANDAFIRII

*Pe cărarea din grădină
Vestejiră trandafirii
Ce-mi spuneau cu-a lor petale
Vraja tainică-a iubirii.*

* *
*

*Azi petale 'ngălbenite
Sboară 'n vântul cel pribeag
Care-mi spulberă cu ele
Visul meu atât de drag.*

I. DUMITRESCU-FRASIN

Valea Cernei

În țara noastră sunt multe localități cu numele de *Cerna*. Acest cuvânt, rămas dela Slavi și care înseamnă în limba noastră „Neagra”, este atât de înrădăcinat și adaptat firii limbii, în cât ne este imposibil a-l izgoni.

Localitatea *Cerna* din jud. Tulcea (pl. Măcin) este așezată pe o vale largă, deschisă spre Dunăre, prin care curge pârâul *Cerna*. După mărturiile culese din bătrâni, ea este întemeiată de Turci în unire cu Români. De la Turci a rămas un vechiu cimitir ce nu mai funcționează azi, în mahalaua dinspre miazăzi a satului, numită mahalaua turcească. În cimitir n'am aflat nici un fel de inscripție pe nici o piatră.

Românii s'au așezat pe lângă Turci ca gospodari deosebiți, sau ca ciobani la ei. Așezarea lor însă n'a fost o așezare vremelnică, ci o așezare de oameni cu rost, cari au plantat vii și au sădit livezi ¹⁾: Tot după mărturiile bătrânilor, viile vechi din partea de miazăzi a satului—azi în mare parte distruse, sunt sădite de Români.

În ele se află foarte mulți pomi bătrâni, între cari și mulți nuci foarte groși, ajungând vechimea de 150—200 ani. Tot în această parte, în capătul viilor, pe dreapta drumului ce duce la satul «*Traian*» ²⁾ se mai găsesc încă urme de locuințe omenești. Cu câți-va ani în urmă se cunoașteau bine; erau

¹⁾ Și dela Turci au rămas vii sădite de ei și pomi.

²⁾ Numirea oficială a localității Satu-Nou, zis și Fântâna Nedelii Nedelea a fost Româncă din Basarabia. Ea a făcut fântâna care îi poartă numele, când s'a reînființat satul pe ruinele unei vechi așezări, la 1850. Este locuit de Români și Bulgari veniți din Basarabia.

multe rămășițe de temelii de case pe care le-am văzut. În cursul timpului piatra s'a tot împușinat, fiind cărată de locuitori, iar locurile arate delaolaltă.

Pe cât am putut afla, acolo a fost *satul vechiu, locuit numai de Români*, cari, din cauza războaelor, s'au risipit, nu se știe când. Vine la vre-o $2\frac{1}{2}$ km. departe de satul actual. Românii din acel sat s'au refugiat pe la Pecineaga, Turcoaia și în alte părți, unde erau centre mai mari românești. Din cele spuse de bătrânii de diferite neamuri rezultă că satul vechiu era distrus la întemeerea celui actual, neavând viață contemporană între ele.

La înființarea noului sat, Cerna, s'a avut în vedere, de sigur, în prima linie apa și apropierea de pădure. Turcii și Românii au înființat la început mai mult niște *târle*, ocupându-se mult cu creșterea oilor și a vitelor de tot felul. Pământul însă fiind foarte productiv, a atras cu timpul mulți locuitori, cari făceau și agricultură întinsă. Trăesc încă mulți bătrâni, cari au apucat *timpurile cele bune*, după cum spun ei. Rodnicia pământului era foarte mare și calitatea cerealelor recunoscută. Cerna era poreclită și *grânarul Tulcei*. Până la războiu ea tot mai păstra ceva din faima veche și adesea veniau aci negustori de prin București, Craiova, Buzău etc., mai ales pentru sămânță de păring (dughie) și grâu.

Dacă azi pământul a pierdut din puterea lui de rodire cauza stă în felul cum a fost lucrat. Locuitorii nu semănau decât aceleași și aceleași cereale, mai ales grâu, orz și păring, aplicând, pentru îmbunătățire, sistemul odihnei unei părți din *merea*.¹⁾ pe care pășteau vitele mari și mici.

Cu toate acestea elementele necesare hrânirii plantelor s'au secătuit și, dela un timp, pământul lucrat mereu ajunge să nu mai producă decât foarte puțin. Numai pământul care vine spre pădure, și care a fost arat mai în urmă, mai producea ceva. Locuitorii nu obișnuiau în hrana zilnică mămăligă și, din această cauză, nu sămănau nici popușoi și nici alte plante prășitoare, de oare ce aveau destule produse animale.

În 1899, fiind o secetă foarte mare, mulți locuitori au fost siliți să mănânce mămăligă făcută din porumbul adus de

¹⁾ Câmpia din jurul satului www.ziuaconstanta.ro

Stat din Argentina. Mulți nu știeau însă cum s'o facă, așa că mâncând o mămăligă rea [crudă] se îmbolnăveau și mureau. Nu puțini sunt aceia cari mi-au cerut instrucțiuni pentru far cerea mămăligii; iar alții se duceau anume prin satele românești vecine, ca să învețe dela Români, la cari, spuneau ei, nu se mai săturau de mămăligă. După 1899 au urmat câțiva ani puțin productivi, iar în 1904 a fost deasemenea o secetă, care se pomenește de toți. Atunci s'a mai repetat fenomenul, așa că oameni s'au deprins cu porumbul.

Aceste împrejurări au silit pe cei mai mulți să sãmene semințele ce li s'au dat dela Stat, adecă porumb și orz. Și așa nevoia i-a făcut ca să umple câmpul, în cea mai mare parte, cu această plantă prășitoare, începând s'o cultive serios atât pentru hrană cât și pentru speculă. Tot odată și pământul a început să se îmbogățiască, așa că și locuitorii au înțeles că trebuie o rotație între plantele ce se seceră și cele ce se prășesc. Deci cultura porumbului se începe în această localitate de pe la 1900, mai întins de pe la 1905.

Vremelnic au fost așezați și Cerchezi în partea de nord a satului, pe unde se zice azi mahalaua Cerchezească și au stat până la războiul dela Plevna. La 1877 Cerchezii au fugit fără a se mai reîntoarce. Turcii de asemenea au fugit odată cu năvălirea Rușilor dinspre Măcin; însă, după ce s'au liniștit lucrurile, parte din ei s'au înapoiat. Există în sat chiar și o geamie, mai mult o casă de rugăciuni, făcută după cum se făceau casele vechi, din gard lipit cu lut și acoperită cu stuf. În ea servia un hoga plătit de Stat și care, în timpul din urmă stătea la „Iaila”,¹⁾ (Com. Mircea-Vodă), unde erau Turci mai mulți. În Cerna, Turcii bătrâni muriseră, iar tinerii plecaseră, așa că nu se mai afla decât un singur locuitor stabil, care a a căzut în războiu, ca luptător credincios steagului nostru. Sunt însă musulmani străini, veniți de prin Asia mică, de pe la 1907—908 ca cultivatori de tutun. Unii din ei au plecat în timpul actualului războiu, dar tot mai sunt. Aceștia stau în bordeie, la câmp, unde au și sãmănătura.

¹⁾ Iaila sat depărtat de Cerna la 9 km. S'ar traduce numele său cu vorba *Poiana*.

Trebue să mai pomenim și existența unui alt cimitir în mahalaua Cerchezască, care s'a distrus cu învoirea autorităților pela 1901—02, împărțindu-se meidanul la însurăței, spre a-și face case de locuit. Acel cimitir era foarte vechiu.

Nimeni nu ne-a putut da vre-o lămurire despre el; nu circulă în gura poporului nici-o legendă. Pietrele mormântale erau foarte mari, blocuri întregi, dar absolut fără nici-o inscripție.

Să venim acum la populația bulgărească. După cele aflate dela bătrâni, Bulgarii din Cerna sunt mai toți de origină Găgăuți,¹⁾ veniți din Basarabia pela începutul secolului al XIX cam pe după 1812. Părinții bătrânilor de astăzi vorbiau turcește. Limba în care se înțelegeau între dânșii era limba turcă.

Cu timpul a venit influența bulgărească, mai ales prin biserică. Găgăuții fiind creștini, au fost atrași de preoții bulgari, cari li făceau diferite servicii religioase. Dealtfel se știe că Găgăuții, n'au avut niciodată tendință de a introduce limba vorbită (turcă) în școală și biserică. Ei, ori unde se găsec, primesc bucuros influența străină în ceea ce privește cultul și învățătura de carte. Cunosc localități de Găgăuți, cari s'au grecizat²⁾, alții s'au românizat³⁾, iar alții, s'au bulgarizat⁴⁾. E lesne de înțeles, deci, că și cei din Cerna să fi primit o influență și, nefiind alta, care să se impue în trecut, au primit-o pe cea bulgărească. Aceasta desigur după ce s'au așezat și câteva familii de bulgari printre ei.

Biserica veche din Cerna s'a sfințit la anul 1846, Noembrie în 8, cu hramul sf. Mihail și Gavril. Era o biserică mică, joasă, fără turn ridicat, făcută din gard de nuele și vâlătuci de pământ și acoperită cu olane. Pe jos era pardosită

¹⁾ După unii se trag din Uzi recunoscuți istoricește ca popor de origină turcă, fiind de un neam cu Pecenegii și Cumanii. Când și cum s'au creștinat nu se știe. Uzii se zice că erau un neam de oameni foarte muncitori, plăcându-le a se așeza mai mult pe lângă păduri și câmpii întinse, și că prefixul de *Gaga* li s'a dat de alte neamuri din pricina îndeluncării lor de căpetenie de a se ocupa cu creșterea vitelor, gaga însemnând văcar, păzitor sau crescător de vite. În graiul local li se zice *Găgăuzi*.

²⁾ Cavarna Jud. Caliacra; ³⁾ Zebil Jud. Tulcea. Localitatea Tușilați din jud. Fălciu de asemenea este locuită de Găgăuți romanizați. Au biserică și școală românească și vorbesc tot atât de bine românește ca și turcește. ⁴⁾ Cerna jud. Tulcea.

cu bucăți pătrate. de un fel de piatră gălbuie zisă de Marsilia, care se taie cu ferestrăul și se lustruește cu rândeava. Pela 1890 s'a început clădirea unei noi biserici monumentale, făcută toată din piatră, și s'a sfințit la 1897 Noembrie 8, adică după 51 de ani dela sfințirea vechii biserici. Atunci s'a stricat cea veche și, pe locul unde a fost altarul, s'a ridicat un monument. Materialul, cât a mai fost bun, s'a întrebuințat la clădirea localului de școală fröbeliană.

Icoanele mai interesante, dintre care unele erau străpânse cu cuțitul, sau găarite cu gloanțe de Cerchezi, s'au depus la episcopia din Galați. Biserica nouă a fost zugrăvită pe dinăuntru peste tot prin stăruința preotului Gh. Chiorpec, terminându-se această lucrare pela 1914. In timpul războiului n'a suferit nici-o stricăciune. S'au șters însă depe pereți chipul Regelui și al Episcopului, spre a se înlocui cu chipurile celor din Bulgaria. Imprejurările însă n'au mai îngăduit și această barbarie.

Din cele spuse putem deduce că, pela 1840—46, influența bulgărească se stabilise și că locuitorii creștini din sat aveau preoți bulgari. Cel din urmă preot a fost Gheorghe Popa, al cărui fecior, Petrea Popa, a servit până în timpul războiului ca dascăl, căci învățase cântările românești. Familia preotului Gheorghe era din Bulgaria. Tot din Bulgaria și din unele sate dobrogene, unde se aciuseră ca pribegi, mai veniră și alte familii de Bulgari, care au statornicit și au întins și mai mult, influența bulgărească printre Găgăuții din sat, dintre cari mulți, și astăzi, vorbesc mai ales turcește între ei.

Din Bulgaria (Șumla) era și Panait Stanciof, fostul învățător bulgar, dela care a luat școala în primire primul învățător Român, Iftimie Vâlcu, la 1 Aprilie 1879. Panait Stanciof a mai funcționat încă vre-un an și jumătate până la moartea lui. — Bătrânul Tudor Jenu era după părinți de prin Bârlad. Fusese cioban în Basarabia înainte de a trece în Dobrogea. — Știe foarte bine românește și este un nesecat izvor de povești, snoave și jiti românești.

Mulțimea cea mare a locuitorilor se trag din Găgăuți, Ruși și chiar Români, cari s'au bulgarizat; dar cei mai mulți

recunosc că părinții lor erau găgăuți, vorbind turcește și că nici nu știeau bulgărește.

Câteva nume de familii ne vor arăta cu prisosință origina locuitorilor: Garga = cioară [turc.]; Fucigiu [turc] = dogar, butnar; Acpunarlîu [dela Acpunar, turc] ac = alb, punar = fântână, Găgăuțu este familia cea mai răspândită, ocupând o mare parte din sat; Caracostea = Costea cel negru; Chiuciuc (turc) = micu; Topală (turc) = șchiopul; Caliolu Fiul lui Caliu; Deliu = [turc] nebulu; Calân = (turc) grosu Somungiu = (turc) chitarul; Caradima = (turc) Dima cel negru; Nalbantlău de la Nalbant = potcovaru, Pecenic = Pecenegul; Camburu = (turc) ghebosul.

Dupăcum se vede, numele de familie sunt în cea mai mare parte nume care înseamnă ceva pe turcește. Dintre numele românești însemnăm următoarele: Onda, Tudorachi, Pârpală, Anghel, Andrei, Macsim, Matei, Dârbacă, Ghizdelea, Săcuiu etc. Sunt și Găgăuți romanizați: Gh. Panait, Tud. Plângu etc cari vorbesc în casă românește. Tud. Plângu adoptase și portul național românesc. Manea Iscru deasemenea umbla în portul național românesc.

Să cercetăm puțin și împrejurimile satului, spre a vedea ce nume poartă diferitele dealuri, văi, etc. Încotro vom apuca, nu dăm decât peste numiri de origină turcească și românească. În tot cuprinsul comunei nu există o singură numire de origină slavo-bulgară, sau cel puțin asemănătoare. Vom cita un număr de nume care circulă în vorbirea zilnică a tuturor locuitorilor satului. Astfel avem dealuri sau munți: *Priopcea*, *Piatra Roșie*, *Bujor*¹⁾, *Jacob-deal* răsbotezat Carol I, *Puturoasă*. *Stâna lui Ciucă*. *Stâna lui Oancea* [se povestește că a-cel Oancea, dela care a rămas numele, a fost un strămoș al fraților Oancea, proprietari în jud. Constanța], *Movila Goală*, *Peri*, *Dervent*, *Carapelit* [stejarul negru], *Uzumbair* [dealul în-nalt] *Telchebair* [dealul vulpii], *Parabair* [d. banului], *Elanbair* [d. șarpelui], *Taușan-bair*, (dealul epurelui), *Muchea Hasan-*

¹⁾ Zis și Bujor-cula.

larului, Chirvana, Curtbair (d. lupului), Ceardac-bair, etc. ; locuri și văi: Ceair, *Mangina*, *Valea copilului* (copchilului), *Martina*, Echișce [Gemenii], Acchezil, Balagea [stupăria], Meeme-seese, Callâjolu (iol = drum), Ormangic (păduros), (nu se mai cunoaște nici urmă de copac pe aceste locuri), Sarhoși [t. bețivul], Curiea (uscătura), Sivricăia, Ghivizli-cula (gheviz = nuc, dealul nucilor), Chiututluc [buturuga], Caracicula, etc. După cum vedem toate numirile sunt de origină turcă, română, sau turco-română.

Deci drepturile de băștinășie sunt ale acelor cari au lăsat urme neșterse prin aceste locuri, botezând fiecare localitate cu câte un nume. Dacă majoritatea sunt turcești. aceasta este ușor de explicat. — Numirile, astăzi în uz, sunt dovada cea mai puternică de stăruința Turcilor și Românilor prin aceste locuri și că Bulgarii au venit peste ei, gășind totul de-a gata.

Cum rămâne atunci cu numirea de *Cerna* a satului? Cine a dat-o acestei localități și în ce împrejurări.

După mărturiile bătrânilor, atât Turcii cât și celelalte neamuri ziceau *Cirna*. Sub forma de *Cerna* a intrat în limbă mai târziu, după ce elementul bulgăresc a început să se afirme ¹⁾.

De asemenea și pârăul, care trece prin sat și care poartă același nume, mai mult oficial și nici de cum uzual, în graiul comun este numit, de toți localnicii *derea* = pârău (turc); iar din mijlocul pădurii, de unde izvorăște și până la marginea pădurii, unde se ascunde sub pământ, poartă numele de izvorul *Martina*.

La așezarea lor în Dobrogea (1878), autoritățile românești n'au schimbat nici-o numire, și deci nici numele de *Cerna*, mai ales că acest cuvânt este destul de cunoscut nouă și adaptat chiar firii limbii.

Mi se pare, ori cum, foarte ciudat ca un sat să aibă un nume de origină slavă, pe când toate locurile din prejur: dealuri, văi, izvoare etc., să aibă numai numiri românești și tur-

¹⁾ După sfințirea bisericii vechi la 1846, adică de vre-o 75 ani.

cești. La istoricilor și filologilor să descurce această ciudățenie, care pentru majoritatea cititorilor este o enigmă.

Scoborându-ne acum pe scara timpului până la epoca romană, vedem că cuprinsul acestei comune a fost un centru puternic de viață pentru ei.

A fost o adevărată risipă de bani și de tot felul de lucruri, pe care ni le-au lăsat nouă ca amintiri și mărturie prin aceste locuri. La orice pas se găsesc încă monezi¹⁾, hârburii de oale, cărămizi, etc. În cursul vremii de sigur că multe din ele s'au distrus și ascuns de locuitori și puține numai ne-au putut încăpea în mână, spre a le păstra și folosi în interesul istoriei.

Urme de locuințe omenești sunt foarte multe la *Martina*, *Mangina* și *Echișcea*. Aceste trei localități vin în marginea pădurii și anume: *Martina* în partea de N. a satului, *Mangina* la NV, iar *Echișcea* la NE. Când le-am cercetat întâi, erau acolo temelii puternice de piatră, precum și zidărie de cărămidă încheată cu tencuială. După planul temeliiilor putem deduce că au fost acolo locuințe solide, simetrice și cu mai multe despărțituri încăpătoare. Nimeni dintre locuitori nu le-au apucat decât tot așa dărâmate, însă cu ceva mai multă zidărie, care s'a risipit mereu, fiind luată de oameni. La *Martina* și *Echișcea*, pe unde erau astfel de urme, acum se ară și se| samănă. La *Mangina* tot mai există un loc unde pământul fiind prea pietros, nu se ară. În tustrele aceste locuri sunt și izvoare de apă foarte bună.

Pela 1900 s'a găsit la *Echișcea* o oală romană uriașe, având în ea resturi de cereale putrezite. În timpul expoziției dela 1906 a fost dusă la București, și a fost depusă la muzeu. Este una dintre cele mai mari oale de acest soi ce s'au găsit în Dobrogea. Era mai înaltă de cât un om și pe deasupra nu o puteau cuprinde doi inși cu brațele.

Prin 1913 locuitorul Ion Călin a găsit un fier de plug la locul numit *Puturoasa*, pe unde nu se mai arase până atunci. Crescuse pădure, pe care omul a tăiat-o și a scos-o din rădăcină pentru a lucra pământul. Fierul e mai mic și deosebit

¹⁾ Am trimis multe la muzeu, pe când era director Gr. Tocilescu.

de ferul de plug de azi. S'a găsit la o adâncime de mai bine de jumătate de metru în pământ. L-am posedat, dar în zarva evacuării l-am pierdut.

De mare importanță este monumentul găsit la poalele dealului Prioptea în 1914 și care a fost adus într'un car de vre-o 8 locuitori din Cerna, chiar în ziua de Sf. Ion (7 Ian).

El nu este de cât o piatră cioplită, având lungimea de 1.50 m. și grosimea de 40 c. m., fiind de forma unei prizme dreptunghiulare. Postamentul, care venea îngropat în pământ, este de 50 c. m., iar corpul pe care se află și inscripția, de 1 m. Fațada are chenar de jur împrejur și oarecari cornize, cu puține înflorituri la capătul de sus

Textul latin al inscripției de pe fațadă, scris cu majuscule, foarte corect săpate și bine conservate, este :

«Numini Liber. Patr. M. Antistius Caecina equal. I. Dardan. Antoniniana ex viso posuit».

Escadronul I de Dardani se numea antoninian după numele împăratului Roman Antoninus, care a domnit dela 211—217 d. Cristos. Acest escadron a fost cu reședința mai întâi la Arrubium (Măcin) și apoi la Troesmis [Iglița]. După cum mărturisește însuși Cecina, altarul a fost închinat lui Liber Pater, care era o divinitate binefăcătoare mai ales pentru sămănături, în urma visului ce a visat.

Acest monument acum se află în Tulcea. Invazia nu l-a atins ; desigur că a scăpat neobservat, căci se află într'un loc cam nevădat în samă.

În locul unde s'a găsit monumentul lui Cecina desigur că era vre un locaș de închinăciune ; vine cam la jumătate cale între Cerna și Iglița (Troesmis). La Troesmis în cetate s'a găsit în timpul din urmă o piatră cu inscripții romane, din care s'a constatat că pe aici a practicat medicina doctorul Roman «Titus Rascanius». ¹⁾ Negreșit că pe mulți bolnavi de prinprejur i-a vindecat acel medic și deci și pe valea Cernii își va fi întins activitatea sa, depărtarea nefiind de cât de vre-o 14 km.

¹⁾ Prin stăruința medicului primar din Tulcea, depe atunci (1908), pe cât mi amintesc Al. Suceveanu, s'a dat numele de „Titus Rascanius“, spitalului din Măcin.

Astăzi regiunea aceasta este românească, căci încotro te întorci dai numai de localități românești ca populație și unele și ca nume : *Satu-Nou* (Traian) *Peceneaga*, *Ostrov*, *Turcoaia*, *Greci*, *Țiganca*, *Mircea-Vodă* (Acpunar), *Cârjelari*, *Urumbei*, *Aiorman* (Dorobanț) *Canatcalfa*, *Islangeaferca*, *Balabancea*, toate localități populate numai de Români. Singură Cerna are o majoritate de Bulgari.

Astăzi însă s'au împroprietărit aici și un număr însemnat de veterani din războiul dela 1877*), cu câte 5—8 ha pământ. Unii din ei și-au durat gospodăriile cum se cade, întrecând chiar pe locuitorii vechi ai satului. Apucându-se cu te meu de lucru, au despădurit terenuri care se socotea improprie pentru cultură, prefăcându-le în câmpuri arabile, aducătoare de bun câștig.

Școala, în aproape 40 ani, a lucrat mult, mult de tot. Dar a venit războiul, groaznicul războiu mondial, care a spulberat totul. Localul de școală, care era o clădire mare, zidită numai din piatră, azi e o ruină.

În timpul celor doi ani de ocupație inamică, au funcționat în Cerna mai multe școli bulgărești, care au căutat să răstoarne tot ceea ce se făcuse mai înalte și care au dat ca rezultat acel împătrit asasinat din Noembrie 1918, săvârșit asupra celor ce-au îndrăznit să arboreze drapele românești la vestea reîntoarcerii Românilor. Ucigașii au fugit.

Valea Cernei este astăzi aceeași vale pașnică și munciitoare ! Viața românească și-a reluat din nou firul ei și cu tact și cu socoteală se va reclădi la loc ce s'a dărâmat, pornind ucrurile pe adevăratul lor făgaș.

G. COATU
Institutor.—Tulcea

*) Și coloniști zisi bejenari, mai ales de prin Moldova. Împroprietărirea s'a făcut în 1905.

IV.

Aier senin.
Sclipește pulberea
De diamante
Cernută lin.

Colina doarme
In stratal gros
Le-omăt, sub cer
Intunecos

Și zvonu'n sat
A încetat.
Ingerii toți
Mi s'au culcat

Doar vulpi mai ies
Și-mi sar în cale.
Acum pe vale
Cu pasul des!

Grăbește, murg,
Lumea străbate!
Până la Ea
Mai sunt trei sate.

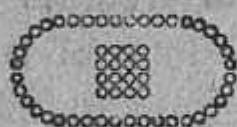

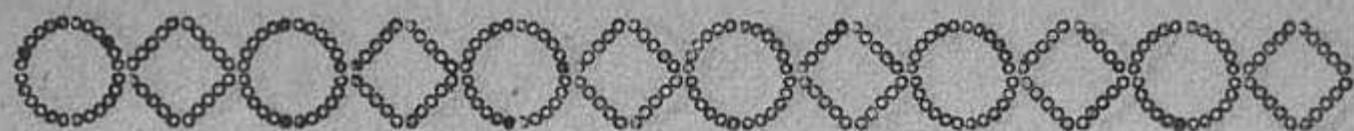
SCRISOARE.

In lumea mea n'ai să găsești comori,
Și nici podoabe-arzând ca niște sori
Pe prețu' lor să cucerești pământul ;
Nici ca'n povești, la țarm de mări, castele
Senină'n veci să te răsfeți în ele,
Iar la un semn să tremure cuvântul
Pe buzele a zeci de robi la scară ;
Și nici în jur un roi de pierde-vară
Să te slăvească'n mers ca pe-o crăiasă,
Nici paji să-ți poarte trena'n strălucire
De-abea privind de sus de pe terasă
Norodul strâns la poartă să te-admire.
Și-nici apoi gondole fermecate
Numa'n argint și'n fildeș încrustate
Și-o lume'ntreagă'n jurul unor trepte
In plină sărbătoare să te-aștepte
Cu ochii uzi de tainice oftări ;
Vai, niciodată'n scumpe desfătări
Și'n feeria nopților de vară
N'ai să-mi surâzi în cânturi de chitară
Cu sufletul de bogăție cald,
Și cald la sânu-mi să te simt lipită,
Molatică șoptindu-mi fericită
In legănări pe unda de smarald.
In lumea mea, n'ai să găsești comori,
Nici ca'n povești castele fermecate....
Ci, numai sborul calzilor fiori
Așa cum simte inima și bate.

Deci, uită, uită farmecul de-o clipă
Ce-a'nflorat a zâmbetelor flaore :
N'am fost ursit pe-a gândului aripă
In preajma ta să cânt în adorare.
Nici să-ți dezmerd al buclelor tezaur,
Nici mâna ta s'o simt arzând ca focul
In mâna mea, și'n punctele de aur
Din ochii tăi, să'ntrezăresc norocul.
O, nu ! Doar numai la chemarea-mi stinsă
Pe care'n veci de veci tu nu vei ști-o,
Ușor pornești din sufletu-mi desprinsă,
Și'n vis plutind, eu te sărut ... Adio ! ..

A. MANDRU

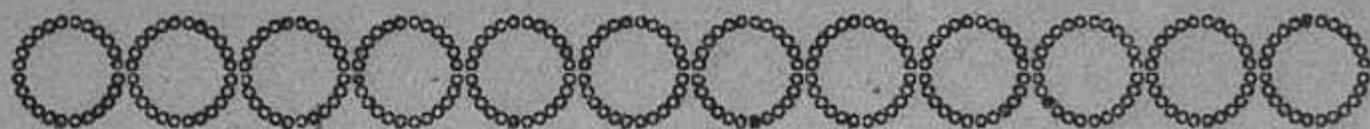

NOAPTEA POEZIEI.

*E noaptea rece în grădina de toamnă par'că'nfiorată. . .
Infășură-te'n șal, iubito, și-astfel pe brațu-mi aplecată,
Să mergem în palatul nopții iluminat de stele-albastre,
Și fermecat pentru noi singuri cu basmele iubirei noastre.
Nici rozele nu pot să doarmă — își spun amorul prin parfum,
Și l-au lăsat asupra noastră întâmpinându-ne în drum
Căci au simțit că armonia de fericire răspândită
Porneste numai dela tine, că'ntreaga noapte e vrăjită,
Subt vraja ta se duse noaptea și trece totuși fără știre
Intr'un extaz adânc pierdută se dace fără șovăire;
Și luna ca și altă dată răsare. . . n'a întârziat! . . .
Ne-a spus-o cu un freamăt plopii când fruntea le-a iluminat.
Văpaia ei printre frunzișe coboară, iat-o pe alele —
S'ar zice o nălucă albă și'ngândurată de femele.
Nu-ți fie teamă, nu e nimeni. . . s'a dus și vântul să se culce
Și lumea e așa departe acum, prietena mea dulce!
Chiar aburii ce par fantome sânt absorbiți în depărtări.
Doar strălucitul clar de lună înaintează pe cărări;
Dar de-ai vedea vreo fantomă în albă mantie'nbrăcată
Să nu te sperii, căci cu lauri și trandafiri e'ncununată
Și poate e Musset, sau Goethe, sau poate Byron, căci acum,
Ne văd poezii și ne-ascultă: ei sânt beția de parfum!
Sânt în zefirii ce adie, în razele ce te sărută.
Și te arată'nfășurată de-o frumusețe ne'ntrecută.
Nu-ți fie teamă de poezii ce li aud când te ascult,
Căci dacă n'ar fi fost poezii nu ne-am iubi atât de mult.*

NIKITA MACEDONSKI

Dobrogea în folklorul nostru ¹⁾

În credințele poporului nostru se găsesc și astăzi urme de fapte istorice privitoare la Dobrogea.

Și, ce e curios și interesant în același timp, e că aceste amintiri le aflăm în afară de Dobrogea și chiar departe de ea, în Basarabia, Moldova, Bucovina, Transilvania de nord-est și Maramureș, și nu le aflăm în Muntenia, Banat, Ungaria, nici în Transilvania sud-vestică.

În aceste țări românești, poporul ține o sărbătoare numită Paștele Blajinilor sau Paștele Rohmanilor.

Blajinii sau Rohmanii se zice că sunt niște creștini, Români de-ai noștri, cari trăiesc într-o țară îndepărtată, tocmai pe la marginea mării, pe unde se varsă apele care curg din Bucovina. Acolo ei se află sub putere păgână și n'au de unde afla nici măcar când sunt Paștele. Numai când văd pe apă multe găoci de ouă roșii, atunci știu că sunt Paștele la noi, și se apucă de fac și ei Paștele, fac și ei pască și cozonaci și

¹⁾ Reproducem acest interesant articol, datorit D-lui *Th. D. Speranția* care l-a publicat întâi în volumul „*Micrița și Călușarii*” Buc. 1915, cu mențiunea că, dacă explicația d-sale rezistă, atunci poporul năvălitor, care a împins pe Români Dobrogeni spre nordul Moldovei, nu poate fi acel al Bulgarilor, ci al Turcilor, căci aceștia au venit din spre sud, pe când ceilalți din spre nord-est.

Tradiția și obiceiul, de care e vorba aci, există și în județul Iași (la Sânești, confirm de M. Costăchescu) dar nu există în Muncelu-Tecuci (confirm de I. Lupu). Obiceiul cu „*Paștele Blajinilor*” există însă și în Dobrogea (la Căsla, județul Tulcea, confirm de C. Brătescu). Preoții și învățătorii din sate ne-ar face un serviciu neprețuit, dându-ne în scris relații asupra existenței acestui obicei în comunele d-lor.

ouă roșii, ca și noi. De aceea prin mai toate țările pe unde se țin Paștele Blajinilor, și mai ales în cele mai din spre nord: *Transilvania, Bucovina, Maramureș*; femeile au grije la Paște să adune toate cojile de ouă și să le dea pe gărlă, ca din gărlă în gărlă apa să le ducă până în țara unde sunt Blajinii.

Obiceiul de a se arunca pe apă găoacele de ouă roșii se găsește până și în unele comune la Români din Galiția.

Paștele Blajinilor se serbează în unele locuri Mercuria după Paști, în altele după Duminica Tomei și în săptămâna a treia și a patra după Paști.

Lăsând la oparte amănuntele asupra acestei serbări populare, în cea mai mare parte datorită fantaziei și care, împreună cu datele bibliografice, se găsesc în scrierea «*Sărbătorile la Români*» de Sim. Fl. Marian, trecem la câteva chestiuni importante.

Cine sunt Blajinii sau Rohmanii? Din tot ce se spune despre ei culegem că :

- a) Trăesc pe lângă Mare.
- b) Trăesc pe unde se varsă apele din Bucovina.
- c) Trăesc în țară păgânească.

După doamna Voronca ¹⁾ Blajinii sau Rohmanii ar fi un popor din cele emigratoare, ce au trecut peste poporul nostru și care, prin bunătatea și blândețea lui, ni s'a făcut simpatic. Inșă, de oarece poporul spune că locuința lor e peste mare, e mai posibil ca Blajinii să fie un popor pe care ai noștri l-au trecut în emigrarea lor încoace, ori că l-au avut ca vecin sau frate și l-au lăsat acolo peste mare, de unde ai noștri au venit.

După un comunicat de Vas. Lucan, poporul din Mihalcea spune că : «*Rohmanii sunt Români ca și noi ba încă mai buni chiar decât cei din Moldova.*»

Noi credem că *Rohmanii* sau *Blajinii* suut *Români* și adică frați de ai noștri pe care i-am lăsat, nu peste

¹⁾ Sim. Fl. Marian, Op. cit., p. 188.

Mare ci la Marea, în partea unde se varsă apele Bucovinei, adică în Dobrogea.

Unul din popoarele năvălitoare, Vizigoții, ori poate mai târziu Bulgarii, ocupând Dobrogea, parte din Românii de acolo au părăsit această regiune, retrăgându-se la munți, spre nord, parte au rămas pe loc.

Cei rămași pe loc au putut foarte bine să fie numiți *blajini* de către cei cari au plecat, pentru că *blajin* tocmai însemnează *blând, suferitor, răbdător*.

Cei plecați din Dobrogea, cu vremea, din diferitelor năvăliri, s'au tot ridicat spre nord și au ajuns până în Maramureș, unde au dus cu dâșii și amintirea despre frații lor cei blajini, cari au la Mare.

Cuvântul *blajin* fiind slav, trebuie să admitem că părăsirea Dobrogei, sau despărțirea de Blajini s'a făcut în urma contactului cu Slavii, prin urmare cu mult mai târziu decât năvălirea Vizigoților. Năvălitorii deci au putut mai probabil să fie Bulgarii. Zicem Bulgarii, pentru că spre a face pe o parte a populațiunii din Dobrogea s'o părăsească, și să fugă spre nord, trebuia să fie niște năvălitori care să vie în Dobrogea și să ocupe Sudul mergând spre Nord.

Noi zicem apoi că țara Blajinilor este la *Mare și nu peste Mare*, căci vărsarea apelor bucovinene este dincoace de Mare. În decurgerea atâtor veacuri imaginațiunea poporului, neavând nici un punct de reazăm, a putut prea bine să schimbe adevărul istoric. Și l-a schimbat chiar în de ajuns. De pildă, „Românii din Boian și Comănești zic că Blajinii trăesc într'o pustietate foarte mare de pe țărmul Mării; cei din Suceava, Rădăuți și fundul Moldovii zic că trăesc în *Ostroavele Mărilor*; cei din Ilișești spun că trăesc într'o țară *păgânească*; cei din Marginea zic că ar fi undeva, într'o țară foarte depărtată dela răsărit, niște închisori în care se închid creștinii pe viață; cei din Mihalcea spun că Rohmanii sunt Români și trăesc foarte departe, peste Mare, tocmai acolo de unde-s

Jidani, la Ierusalim, dar mai încoace de ei. Alți Români, tot din Mihalcea, spun că Blajinii trăesc sub pământ pe cealaltă lume, unde sunt orașe și sate ca și la noi; iar cei din Băeșești cred și spun că trăesc în hotar cu Raiul și că la ei e totdeauna cald.

Noi credem că descălecarea Moldovei cu Românii din Maramureș sub conducerea lui Dragoș, nu e decât o reîntoarcere de Români din Maramureș în Moldova, adică o revenire în patrie. Acest fel de reîntoarceri în patrie sunt destul de cunoscute în istorie. Expediția Argonauților n'a fost decât reîntoarcerea în Colhida ¹⁾.

Ceeace spune tradiția, că Blajinii trăesc într'o țară de păgâni, corespunde de asemenea faptelor istorice. Aceasta însemnează că, la despărțirea lor, Românii ca și Blajinii erau creștini, iar cei ce au venit peste ei erau păgâni, cum au fost de pildă Bulgarii când au năvălit.

Noi știm că la 1877 am luat Dobrogea dela Turci și că mai înainte de Turci ea a fost când a Românilor, când independentă, când sub stăpânirea imperiului Româno-Bulgar, când sub a celui Bizantin; iar la 680 știm că a fost cucerită de Bulgari. Cucerită deci de Bulgari înainte de a fi creștini. Poporul însă nu le știe toate acestea, el ține minte numai faptul inițial că cei ce au venit peste Români și sub stăpânirea cărora au rămas Blajinii, erau păgâni.

Noi susținem apoi că Blajinii sunt Români pentru că altfel Românii n'ar fi avut nici un interes ca să-i țină minte, ar fi uitat de dânșii, cum au uitat de mulți alții.

Însă, fiind Români de acelaș neam, negreșit că cei rămași erau în înrudire de aproape cu cei ce au plecat. Cei rămași vor fi frați, feciori, părinți, rude ai celor ce au plecat, vor fi fost persoane iubite și scumpe, pe care într'o vreme de restriște, la o cum-

¹⁾ Vezi loc. cit. L'Histoire de la Grèce, par G. D'Azambuja p. 472.

până, la o nevoe mare i-au părăsit, dar pe care în urmă inima nu i-au lăsat să-i poată uita.

Această dragoste explică și păstrarea amintirii și pedepsele ce s'au pus ca sancțiune pentru păstrarea obiceiurilor legate de aceste amintiri. Astfel, se zice că e foarte mare păcat a nu serba Paștele Blajinilor. Cine nu serbează, ori vorbește ceva rău de această sărbătoare, îl trăsnește Dumnezeu.

Dacă aceste credințe se găsesc și la populația slavă, care conlocuiește cu Români, e posibil că slavii s'o fi împrumutat dela Români și e posibil chiar ca împreună cu Români să fi emigrat în sus și parte din Slavii de pe lângă Dunăre. Ori cum ar fi însă, Blajinii trebuie să fie Români, căci masivul etnic cel mai mare la care se găsește această tradițiune este alcătuit din populația română din Basarabia, Moldova, Bucovina și Maramureș.

Din faptul că poporul știe că Blajinii sunt pe lângă Mare, rezultă de asemenea că într'o vreme au trăit împreună și amintirea că Blajinii sunt pe lângă Mare, e tocmai amintirea că i-a lăsat pe lângă Mare și deci că Blajini sunt Români ca și ei.

Părerea noastră e sprijinită și de faptul că această credință nu se găsește la Români din partea de jos a Basarabiei și a Moldovei, și nici la cei din Muntenia, din Banat, din Ungaria și din partea sud-vestică a Transilvaniei. Aceasta tocmai dovedește că Români plecați din Dobrogea, tovarășii și rudele Blajinilor, s'au retras numai la Nord, iar părțile de sud erau cutreerate și ocupate de năvălitori.

Din întrebuintarea acestor două numiri: *Blajini* și *Rohmani* rezultă încă ceva: Numirea Blajinilor este întrebuintată de obicei de către Români, cum e și firesc: știindu-i că sunt rude de ai lor, nu-i mai numesc și Români, ci le zic numai Blajini, ca și cum ar zice: *ai noștri, cei blajini*; iar străinii îi numesc *Rohmani*, *Rocmani*, etc., adică întrebuintează cuvântul: *Rocmani* pronunțat așa cum au putut să-l pronunțe

niște străini. Deci chiar cuvintele *Blajini* și *Rohmani* arată că Blajinii sunt Români.

Acestea toate ne arată pe de o parte legăturile noastre din vechime cu Dobrogea, iar pe de altă parte de ce importanță este folklorul--studiul legendelor, obiceiurilor, credințelor și al tuturor producțiilor intelectuale, estetice ale poporului, care poate să dea istorei un material, pe care cercetările arheologice n'au putut să-l procure.

TH. D. SPERANTIA

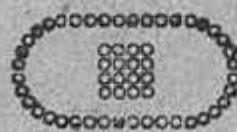
CÂNTECUL TIMPULUI.

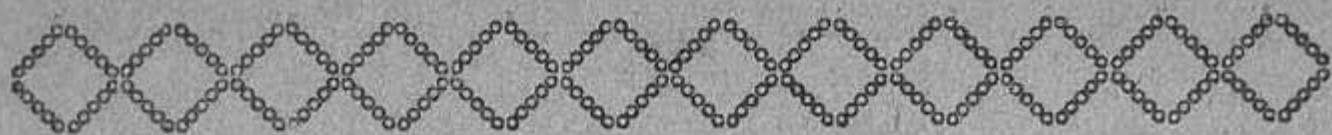
Eu sunt fiorul nepătruns,
Iar neagra vecinicie-i casa mea,
Eu sunt bătrânul Timp ce cânt
Din pragul scund cântarea mea.

Eu sunt Eternu 'n voi, ce sorb
Din vinele bătrânului Pământ
Puterea 'n ultimul atom
Și iar privesc și cântecul mi-l cânt...

Iar voi, convoi de muribunzi,
Voi toți ai mei sunteți, și țări și regi,
Căci eu sunt Timpul ce creez
Și sfârm și cânt și râd de-a voastre legi!

LUCIAN COSTIN

Ce se poate face din lapte?

Știința progresaază!

Măine, poimăne, laptele dulce de vânzare în piață, o să fie ceva rar, ceva de modă veche!... Gospodarii cu lăptării or să dispară, industria laptelui o să schimbe vechile obiceiuri.

Tot ceea ce făcea până acum omul, va face de aci înainte mașina. Ce să te mai chinui, tu târgoveț, să ții vacă pentru apte, când găsești pret utindeni lapte condensat, concentrat, pulverizat, tot atât de bun, de hrănitor ca cel muls dela vacă și pe deasupra mai ușor de păstrat și chiar de obținut.

Volu împărtăși cititorului câteva lucruri nouă cu privire a industria laptelui.

Războiul, abia sfârșit—și poate încă nu—, pe lângă multe rele, a avut și părțile lui bune: a deschis ochii oamenilor asupra unor lucruri pe care le treceau cu vederea înainte, când nevoia nu-i strângea în spete. Așa și cu laptele. Este drept că, de vre-o 50 de ani încoace, se începuse o mișcare spre o industrializare a laptelui și a produselor ce se scoteau din el: unt, brânză, etc...

Prepararea lor se făcea mai cu îngrijire, în uzine, cu procedee sistematice, dar atâta tot. Războiul a scormonit multe și armata luptătorilor din dosul frontului, cea din fabrici ateliere, laboratoare, a făcut o cucerire însemnată în industria laptelui și mai ales a produselor ce se pot scoate din el ajungând chiar la lucruri uimitoare.

Dar, să procedăm cu regulă.

Se știe că laptele dulce, produs de mamelele (tățele) animalelor mamifere, este un lichid alb, dulceag, cu miros deosebit, puțin mai greu de cât apa, etc.

Ca compoziție chimică, un litru de lapte, cântărind cam 1.030 Kgr conține: 900 gr: apă, 45 gr. de o substanță grasă — untul, 45 gr. de un fel de zahăr numit lactoză, 40 gr. de caseină și albumină (din care se prepară brânza) și vreo 7—8 gr. de alte substanțe chimice, săruri minerale.

Separarea acestor materii, care compun laptele, prelucrarea lor, ca să se scoată din ele anumite produse nouă, formează obiectul descrierii noastre.

Aceste operații diferite constituie industria laptelui, industrie mai importantă de cât ne-am închipui noi, care a luat o mare dezvoltare în vremea războiului în Franța și Germania și ale cărei afaceri se cifrează astăzi la multe milioane.

Laptele este o substanță foarte gingașă, greu de conservat din pricina multor neamuri de microbi stricători ce-și găsesc traiul în lapte. Pentru a putea fi păstrat vreme îndelungată, trebuia să se găsească mijlocul de a distruge acești microbi dăunători.

S'au întrebuițat mai multe mijloace în acest scop.

1°. *Pasteurizarea.* Se fierbe laptele atâta timp, până ce aprcape toți microbii vătămători au fost distruși; în urmă se răcește tare, pentru ca să nu se mai poată dezvolta alți microbi.

2°. *Sterilizarea.* Se fierbe laptele la o temperatură de peste 100° așa ca toți microbii să fie distruși; în urmă se răcește și se închide în vase în care nu pătrunde aerul.

Cele două procedee descrise mai sus păstrează laptele câțva timp. îl fac bun de întrebuițat în alimentarea copiilor și a bolnavilor, dar nu îl păstrează vreme îndelungată.

Acum vine rândul industriei laptelui. Ea are de scop de a prepara laptele așa fel ca să poată fi păstrat vreme îndelungată. Acest lapte se cunoaște sub numele de *lapte condensat sau concentrat*. Principiul este simplu: se fierbe laptele până se reduce la jumătate, ori la o treime din cât a fost și se închide astfel în cutii, spre a fi păstrat.

Chimistul francez *Appert* a isbutit să păstreze, întâia oară, laptele astfel preparat.

Prima fabrică de lapte condensat a fost înființată în Statele Unite de către *Gail Borden* în 1856.—Tot un american, *Page*, instalează prima fabrică de acest fel în Europa, în Elveția, la

1866. De atunci toate națiunile au adoptat acest sistem de preparare a laptelui, care a luat astăzi o mare dezvoltare.

Laptele concentrat poate fi îndulcit cu zahăr sau nu. Cel îndulcit se păstrează mai multă vreme, este ca și un sirop de lapte.

Procedeul fabricațiunii lui este simplu. Se ia laptele găsit bun de fabricat, adică de la vaci sănătoase, hrănite cum trebuie, curat, i se adaugă 12—13% zahăr, se fierbe în aparate speciale cu încetul, până ce scade la jumătate sau o treime din volumul de la început și devine un sirop de culoare albă verzue; se scurge apoi și se răcește pe încetul, punându-l în cutii de tablă care sunt închise așa în cât să nu pătrundă aerul în ele.

Laptele neîndulcit se prepară cam la fel; însă, neavând zahăr și fiind supus mai ușor la stricăciune, se fierbe mai bine, la 120°; apoi se răcește și se închide în cutii fără aer.

Procedeul de concentrare sau condensare al laptelui nu e altceva de cât scoaterea unei părți de apă din lapte și de aici îngroșarea lui.

Chimiștii s'au gândit că, dacă vor merge cu scoaterea apei și mai departe, dacă vor scoate-o toată, vor ajunge să usuce laptele, să scoată astfel *praf de lapte*.

Procedeele întrebuintate au fost numeroase; toate duc la același rezultat: obținerea pulberii de lapte. — Se fierbe laptele până se încheagă bine și pasta căpătată se usucă în mașini speciale, se macină și căpătăm praful de lapte. Pentru a reface laptele se ia 125 gr. praf și se toarnă peste el 875 gr. apă caldă de 75°.

Laptele în praf este ușor de conservat și laptele preparat cu acest praf este foarte aproape de cel muls dela vacă, atâta doar că praful de lapte, pentru ca să se păstreze vreme îndelungată, trebuie ca laptele să fi fost smântănit înainte de a fi fost prefăcut în praf și laptele smântănit nu este lapte complet.

Cele ce am arătat până aici nu sunt de cât mijloace pentru a pregăti laptele, ca să poată fi păstrat vreme îndelungată. Noi ne-am propus să arătăm cum s'a ajuns ca să se capete din lapte produse la care nu ne-am fi gândit nici odată.

După ce s'a scos din lapte grăsimea sub formă de unt și apa prin fierbere îndelungată, mai rămâne în lapte caseina,

albumina și lactoza. Caseina este partea principiaă, care intră în constituția brânzeturilor. Ea se poate scoate din lapte, încheagând-o cu cheag sau cu ceva acru.

Această caseină, scoasă din lapte, este partea care servește, cum vom arăta, în industria nouă a produselor scoase din lapte.

Ideia a pornit de la faptul următor: în localitățile unde laptele este întrebuințat mai cu seamă pentru scoaterea untului, restul laptelui nu se mai întrebuințează pentru fabricarea brânzei, căci brânza făcută din laptele din care s'a scos untul este tare, sguroasă și fără gust.

Ar fi urmat ca aceste produse sau să fie întrebuințate la îngrășatul animalelor, sau să fie aruncate. Chimii s'au gândit însă să scoată din acest zer caseina și să-i dea oarecari întrebuințări.

Mijloacele întrebuințate pentru a scoate caseina din laptele fără unt sunt diferite. Ori care ar fi, principiul este acelaș: se încheagă caseina cu cheag natural, ori prin ajutorul unui mijloc artificial. Se obține astfel un fel de caș, care se separă de zer prin stoarcere, se presează și se face astfel un fel de calupuri, care se trimit în uzine speciale. Aici caseina este uscată, sfărâmată sub formă de găuțe sau pulbere și în urmă amestecată cu substanțe colorante, după cerință. Din acest amestec, la care se adaugă formol, se face o cocă care, cu ajutorul preseii hidraulice, poate fi transformată în bastoane sau plăci, după întrebuințările ce va avea.

Corpul astfel obținut, numit în Franța *Omnilith*, iar în Germania *Galalith*, este materia primă care a ajuns să înlocuiască cu succes *Ebonita* (cauciuc amestecat cu pucioasă în mare cantitate), materia de care se simțea atâta nevoie în timpul războiului în industria automobilelor, a aviației și a aparatelor de telegrafie.

În afară de întrebuințarea caseinei la prepararea cleiului cu care se lustruește hârtia, cu ea se mai apretează [scrobesc] ștofele; se lipesc apoi bucățile de lemn, din care se fac aripile aeroplanelor, bastoanele și plăcile de caseină.

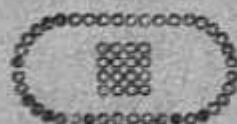
Această caseină, imită foarte bine celuloidul, căihlimbarul, baga-ua, ivoriul și cornul, având și avantajul de a nu se

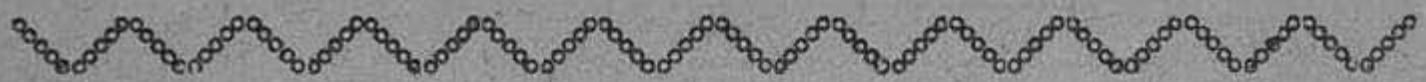
aprinde cu ușurință. Ea se poate ciopli, lucra în strung și lustrui cu ușurință, pentru a se face dintr'ânsa piepteni, butoni, mărgelile, linguri, furculițe, mânere de cuțite, bastoane, umbrele, pipe, țigarete, pafale pentru centuri, nasturi, cătărămi, tocuri și fel de fel de instrumente în industria aparatelor electrice.

Din zerul rămas după scoaterea caseinei, industria chimică a găsit mijlocul să scoată : zahărul (lactoza) întrebuințat la îndulcirea laptelui condensat în fabricile de ciocolată, în cofetării, și mai apoi : acidul lactic, întrebuințat în medicină, oțetul și anumite băuturi fermentate (dospite).

Iată ce poate face mintea omenească în lupta ei pentru a smulge secretele naturii și a-și croi un drum cât mai ușor în viață

O. MIRONESCU.
Profesor C-ța

ISPITA

*E zarea parcă un pustiu.
Doi cōcostârci plutesc în soare,
Arar un punct se mișcă 'n grâu,
Iar în porumb adorme-o boare.*

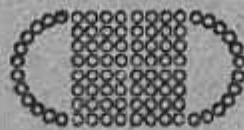
*Și-un gând tot îl fărâmă 'ncet,
Neînțelesul nu-i pătrunde,
Când iar, stăpână pe fior
Ea dup'o claie se ascunde.*

*Pe-o cărărute șuerând
Răsare un flăcău departe;
In lan îi lunecă din mâini
Copilei secera deoparte ..*

*Siretu—și face loc prin grâu
Să-î secere doar pentru vamă,
Nimic în jur.—Când de odată
Un chiot lung..și o năframă.*

*Și fără să-i ridice-un spic
Ea vama-ar vrea-o...la fântână;
Ispita-i crește'n piept—și'ncet
Ea-l prinde pe flăcău de mână...*

LUCIAN COSTIN

SONET

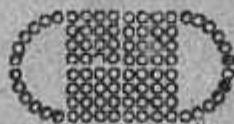
Când mii de vrăji peste grădină, luna
Urzeà în taina adormitei firi,
Eu nu ți-am dat nici crini, nici trandafiri,
Din visuri nu ți-am împletit cununa.

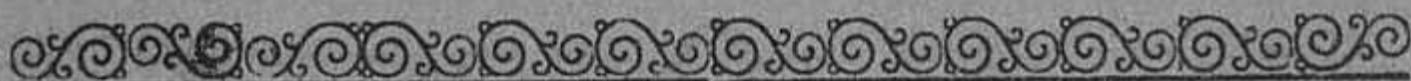
În preajma ta, de-am fost întotdeauna,
—Din orice gest, din vorbe, din priviri --
Eu n'am cules anume tălmăciri;
Iar de-ai zâmbit sau nu, mi-a fost tot una.

Și totuși azi--pe brațe-mi odihnită
Supusă-ți pleci privirea aiurită
Și tremurând, sub moale catifea,

Mă lași s'adun a sânelui tău nea;
Căci mai presus decât orice ispită
Te-am cucerit cu nepăsarea mea.

V. LAINICEANU

CELEI PLEcate

S'au dus de mult cocorii și toamna-i pe sfârșite...
Haotic strigă vântul, drumeț rătăcitor,
Și una câte una, de soare văduvite,
Mor florile 'n grădină pe umedul răzor.

Se scutură și merii 'de frunze pe cărare
In vuet surd de ramuri ursita blestemând.
Și purtător de mută și rece 'nfiorare
Amurgul se coboară mai trist ca orișicând.

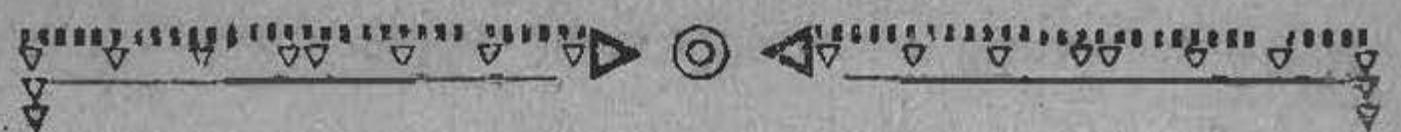
Dar gândul meu la tine înaripat pornește,
Frumoasa mea cu ochii și zâmbetul virgin,
Zorind fără odihnă, zorind sărbătorește
Spre țara unde cerul e pururea senin.

Spre tine-acolo unde în ceasul înserării
Asculți cum rîd zefirii prin foi de palmier,
Cum tot mai mult sporește din largul depărtării
Sfielnic ca o șoaptă un cântec de năer.

Te văd pășind aevea, ușoară și senină,
Pe-alei ce dorm sub văluri de umbre viorii,
In păr cu flori de lotus, de nalbă și glicină,
Te văd așa cum gândul meu pururi te dori.

Și uit c'afară-i toamnă și noaptea e târzie,
Imi uit de vânt și ploae, de propriul meu chin,
Și 'nfiorat de doruri mă pierd în reverie
Cu fruntea rezemată de recele cămin.

V. LAIŃEBANU

AMOR SI ATOMUL

(M. OUYAU)

*Spre ceruri când pornise amorul 'n arlat,
Să cucerească lumea dintr'un avânt, întreagă,
Simți atinsă 'n aer aripa lui pribeagă
De nu știu ce, ca fierul de tare, 'ntunecat.*

*S' opri surprins atomul, în veci nestrăbătut,
Inchis în sine însuși, materia-i opuse
Și zeului, supt care stau suflete supuse
De sfânta-i legătură, se 'mpotrivi 'ncrezut.*

*„Te du !” îi zise—atomul. „Eu scap puterii tale
Cu prafu-mi fin; aceea ce nu-s, să 'nlătur știu,
Cuprind orice ființă ca un părete viu
Din care ca să scape ea 'n veci nu află cale.”*

*Il ascultă amorul—și—apoi, divin, zâmbi...
Ca un fior de iute, ca unda care crește,
Surâsu-i, nesfârșitul, ce lumile robește,
Ca spiritul de tare și de neprins spori.*

*S' aprinse 'n toate viața; de largul cânt ceresc
Se 'nfioră atomul și singur nu fu nime;
In lume—acelaș suflet bătut din adâncime
Și până 'n slăvi—și toate cântau în cor: iubesc!*

Trad. de P. P. STANESCU

SĂ NU UITĂM!

Ce frebue să fie Dobrogea după război

De două zile, comunicatele ne vorbesc de înaintarea trupelor ruso-românești din Dobrogea și de retragerea unui dușman care — să nu uităm —, făcând ultima lui mișcare, desperată, de ofensivă, se gândia, precum a și spus-o un critic francez, mai mult la pregătirea unei mai bune situații defensive pentru viitor.

În mișcarea lor spre Sud, Germano-Bulgaro-Turcii fac acelaș lucru pe care l-au făcut și când, la începutul lui Septembrie trecut, generalul Averescu a frânt atacul increzător, hrănit de izbitoare succese, al lui Mackensen, «făcătorul de minuni». *Ei ard satele.*

Aceste sate, mai toate înfloritoare, cu mult superioare ca așezare, aspect și gospodărie, satelor bătrâne de dincoace de Dunăre, înfățișează munca noastră stăruitoare de jumătate de veac. Atâția, pe lângă miile de țărani păgubiți, își vor aduce aminte cu durere de frumoasele biserici încăpătoare, de școlile primitoare și binefăcătoare pentru toate națiile, ce se înfrățiau acolo, de solidele case acoperite cu țiglă, în care două generații strânseseră agonisita lor.

Dar încercările de astăzi vor trece. Ne vom întoarce acolo și ne vom pune iarăși la lucru. Mai trainice și mai mân-

dre se vor ridica locuințele dărâmate, dovedind astfel încă odată ce neam clăditor și orânduitor am fost totdeauna și suntem acuma.

Dar învățătura grozavă de azi va trebui să ne mai învețe un lucru: să fim și *colonizatori*.

Până acuma n'am prea fost. Am intrat în vechea Dobrogea turcească fără un caracter național răspicat. Am găsit-o pradată, cu populația împrăștiată, cu vechiul stăpân musulman plecat în lume și hotărât adesea să nu revie supt stăpânirea creștină. Condiții mai bune pentru *naționalizarea proprietății* măcar nici nu se puteau întâmpina.

Și noi ce am făcut? Dacă este azi o întinsă și înfloritoare, o superioară proprietate bulgărească, nouă ni se datorește în rândul întâiu. Am tolerat așa de mult această vicleană infiltrație, cu scopuri evidente, în cât am putea spune că am creat-o noi. Iar, fiindcă-i trebuiau și muncitori cu palmele și vecini săraci, prin cari să-i crească mândria și conștiința de dominație, am introdus acolo, când și când, cum s'a întâmplat și fără a le mai purta grija, bieți veterani oboșiți, desgustați de viață și incapabili de muncă.

Atunci când actele oficiale vor ieși la iveală, sa va vedea cum ne-au răsplătit acești împrăștiți ai noștri, cari sunt Bulgarii dobrogeni, se va ști cu cât au contribuit ei la succesele dușmanului dorit în ascuns de inimile lor.

La întoarcere, va trebui să tragem concluziile. Actele de trădare vor lăsa, prin toate urmările lor, atâtea pământuri de răscumpărat. Nici cu un chip ele nu vor mai putea fi lăsate, la cea mai gingașă graniță, în mâna celor totdeauna dispuși să ne vândă.

In marea operă de răsplătire pentru zdravănul țaran ostaș, Dobrogea are un loc de frunte, și cine-l va înțelege și va aduce la îndeplinire ceiace trebuie făcut, va fi dat României, tot odată, o garanție socială, militară și națională.

27 Octombrie 1916

Din N. IORGA

Războiul nostru în note zilnice. Vol. II. pag 237

* * *

Dobrogea și Miron Costin. Într'o glossă la tratatul său polon în proză, Miron Costin [V. Bogdan, *vechile cronici*, p. 191, nota 2] spune: «Domnul Basaraba a jăfuit în vremea Turcilor cetățile din Mesia, pe lângă Baba [Babadag], și un munte aproape de Baba este numit până astăzi de Turci: «Muntele Comisului», căci acolo, supt acel munte, a pierit Comisul de mâna Domnului său, a sus — numitului Domn Basaraba; aceste locuri însă dincolo de Dunăre, nu în Moldova».

(E vorba de expediția în Dobrogea a lui Radu Șerban, „nepotul lui Basarab“; d. *Studii și documente*, IV, pp. 116—7).

Din *Revista istorică* an. VII. No. 4—6 April Iunie 1921 pagina 156.

N. R. „Muntele Comisului“ ar fi, probabil, vârful numit astăzi *Consul*, lângă satul Alibeichioi, în jud. Tulcea.

PROECT¹⁾

De abecedar pentru școala românească din Quadrilater

- 1) Imaginea obiectului de intuit, al cărui nume se predă.
- 2) Numele obiectului, tradus apoi în bulgărește, însă tot cu caractere românești. Spre ex.

„ou-eițe ; ac-igla ; om-ciuvec, etc...

- 3) Clișeele vor prezenta scene din viața proprie a poporului bulgar, arătând îndeletnicirile lor de predilecție : munca câmpului și grădinăria (cultura zarzavaturilor și în special a pomilor roditori.)

În privința portului, trebuie observate nuanțele care fac ca el să difere de al țărănilor noștri și anume: a) haina prevăzută în față cu nasturi și găitane; b) pantalonii balonați lucrați în casă din dimie. c) Căciula de format rotund și mai mică decât a locuitorilor noștri. și d) Ca încălțăminte, opinci peste obiele groase de casă și legate cu nojițe până la înălțimea genunchiului.

- 4) Ordinea exercițiilor poate fi aceeași ca în abecedarul oficial.

5) Prin acest sistem de abecedar se obțin următoarele avantagii; a) Se leagă mai solid familia și elevul de școală; b) Elevul prinde mai cu ușurință învățarea limbii, de oarece are în față traducerea în limba sa proprie a cuvântului românesc. S'ar evita atunci cetirea în mod mecanic precum și alte greșeli. c) Limba românească și deci, pe viitor, cultura ei devin accesibile majorității elevilor, iar nu cum e cazul în prezent, unei reduse minorități (aceasta datorindu-se în mare parte și lipsei unui abecedar potrivit acestor elevi). d) Învățătorul e scutit de

¹⁾ Supunem discuțiunii membrilor învățământului primar acest articol, deschizând o rubrică specială pentru publicarea părerilor D-lor.

interpreți de cari uzează în prezent, pentru găsirea cuvântului corespunzător în limba bulgară, el găsind în traducere acel cuvânt.

e) Invățătorul se familiarizează astfel treptat, treptat cu această limbă și, în modul acesta, însușindu-și întrucâtva cunoașterea ei, contribuie pe nesimțite la îndulcirea acestei stări sufletești, înrăutățite, ce stă deacurmezișul în calea interesului nostru general: înfrățirea și îmblânzirea acestui neam terestru, care socotește că pe calea asasinărilor ne va depărta de contactul ce, în calitate de stăpân, îl avem cu el.

Având în vedere că exercițiile dela finele abecedarului oficial sunt mai dezvoltate, la acesta vor fi neapărat reduse prin faptul introducerii traducerilor. Traducerea se va așterne deasupra sau dedesuptul cuvântului românesc, nu în prelungire, spre a nu se împiedica citirea curentă, spre ex :

Rom. (Ionel-i grale) (Ionel se joacă.

Numele proprii își vor păstra absolut forma românească ex. Popescu, Ionescu, Georgescu. Nicolescuetc. nu Popof, Ivanof, Gheorghef, Nicolof etc..

Pentru alcătuirea acestui abecedar, evident, se cere colaborarea a câțiva colegi întruniți în Comisiune, cunoscători ai limbii bulgare precum și obiceiurilor acestui popor.

Se cere și câțiva desenatori buni, cari să lucreze figurile, iar exercițiile de lectură ce urmează, să lămurească desemnul din clișeu. Proiectul astfel alcătuit și în conformitate cu „Regulamentul” relativ la cercetarea și aprobarea cărților didactice de curs primar, publicat în „Monitorul oficial” No. 208 din 17 Decembrie 1908 va fi supus aprobării Ministerului Instrucțiunii.

Acest abecedar poate servi deasemenea și la grădinele de copii.

THOMA MATRESCU
fost învățător-diriginte
în com. Rahova-de-Jos Durostor

15 Iunie 1921

Cărți și reviste.

(Primate la redacție)

1. **Daco-România** : buletinul „Muzeului limbii române“, condus de **Sextil Pușcariu**. An. I. 1920—21, Cluj în editura Institut. de arte grafice „Ardealul“. — Cuprinde numeroase articole și studii de filologie semnate de **Sextil Pușcariu, Vasile Grecu, Nicolae Drăganu, Theodor Capidan, V. Bogrea, Silviu Dragomir, Alecu Pocopovici, E. Herzog, G. Giuglea, C. Lacea, Vivian G. Starkey, Al. Borza**; apoi numeroase recenzii și o foarte instructivă cronică. O recomandăm cu stăruință atenției profesorilor de limba și literatura română. Prețul: lei 150.
2. **La centenariul morții lui Petru Maior**, cuvântări comemorative rostite în aula Universității din Cluj, la 2|15 Febr. 1921. de **Al. Lapedatu, Ioan Lupas și Sextil Pușcariu**. Cluj 1921. Institutul de arte graf. „Ardealul“.
3. **La centenariul lui Vasile Alexandri, 1821—1921** de **Sever Zotta**. Iași 1921. Tipogr. Progresul. Prețul 10 lei.
4. **Ioan Neculce**, Buletinul Muzeului Municipal din Iași. An I Fasc. I. Oct. 1921. Apare periodic sub auspiciile Primăriei Comunei Iași. Cuprinde numeroase studii și documente publicate de **Gh. Ghibănescu, A. Băleanu, N. A. Bogdan, M. Costăchescu, T. T. Burada** etc.
5. **Die romanische wissenschaftliche Bewegung auf dem Gebiete der Geschichte, Sprachkunde und Geographie seit 1918**. De profesorul: **P. Arbore**, în „Festschrift zu dem II. deutschen Ferienhochschulkurs. Sibiu 1921